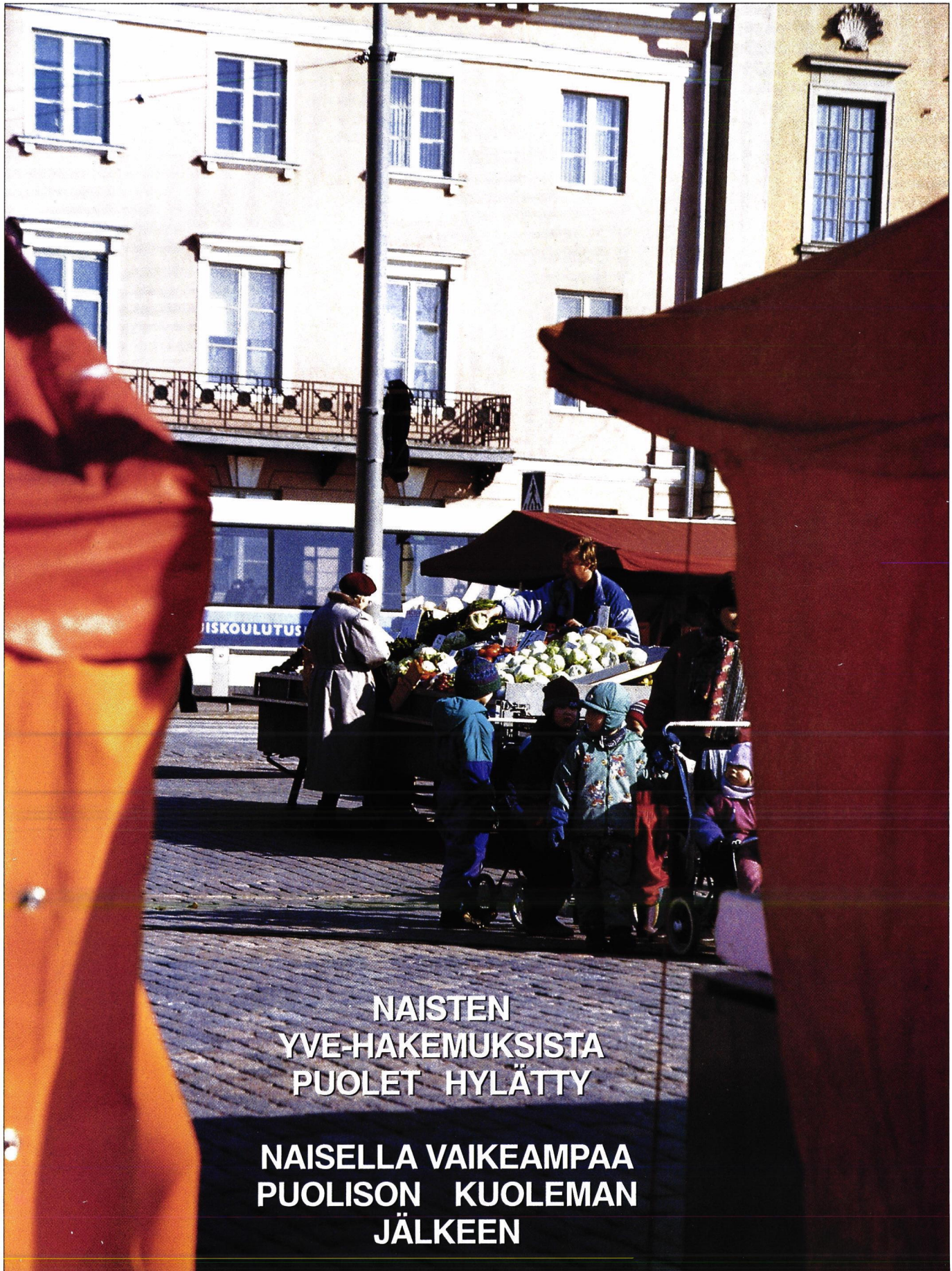

TYÖELÄKE

94
2

NAISTEN
YVE-HAKEMUKSISTA
PUOLET HYLÄTTY

NAISELLA VAIKEAMPAA
PUOLISON KUOLEMAN
JÄLKEEN

TYÖELÄKE

ELÄKETURVAKESKUKSEN
JULKAISU

Päätoimittaja:

Pirkko Jääskeläinen

Toimitussihteeri:

Marja-Liisa Takala

Ulkoasu ja kansi:

Kristina Issakainen

Toimitusneuvosto:

Pirkko Jääskeläinen,
puheenjohtaja
Leena Lietsala
Esko Prokkola
Hannu Ramberg
Helena Tapio
Jussi Vanamo

Toimituksen osoite:

Opastinsilta 7
00520 Helsinki

Puhelin (90) 1 511

29. vuosikerta
Työeläke ilmestyy viitenä
numerona vuodessa.
Vuosikerran hinta
70 markkaa

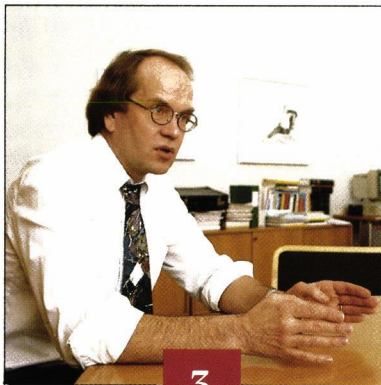
Helsinki 1994
Martinpaino Oy

ISSN 0566-5808

SISÄLTÖ

- 2 Sosiaalimenotoimikunnalta kantaa ottamaton selvitysmuistio
Pääkirjoitus
- 3 Säästöjä - muttei hinnalla millä hyvänsä
Vt. kansliapäällikkö Markku Lehdon haastattelu
- 5 Työttömyys - ykkösongelmamme
Kari Salavuo
- 6 Ortodoksit TEL:n piiriin
Heidi Vaalisto
- 10 Eläkekynnys noussut 60 vuoteen
Yleisen eläkeiän merkitys vähentynyt entisestään
Antero Ahonen
- 12 Puolison kuolema heikensi erityisesti naisleskien elinoloja
Eila Tuominen
- 16 Työeläkelaitosten lainananto supistui
Joukkovelkakirjasijoitukset lisääntyivät
Veikko Savela
- 19 Australian eläkemullistus/ Suomen järjestelmä Australiassa
Diana Olsberg/suom. Jussi Vanamo
- 22 Työeläkejärjestelmän tietohallintoa kypsyttellään uuteen aikakauteen
Suunnittelujohtaja Ilkka Kohosen haastattelu
- 24 Lähes puolet naisten YVE-hakemuksista hylätään
Raija Gould
- 26 Palkoista rahoitettava vain ansiosidonnaisia etuuksia
Bo Lundqvist
- 28 Viimeisen laitoksen periaate etenee/Näkemyksestä kokemukseen
Markku Hänninen
- 30 Rakennemuutoksen vaikutusta LEL-aloihin tutkittu
Lyhyet työsuhteet edelleen tyypillisiä
Satu Helenius, Matti Mäkinen
- 32 Muista maista
Sinikka Laitinen
- 34 Kansalaispalkan uusia tuulia
Perustulojärjestelmästä työntekoa kannustava
Arto Laesvuori
- 36 Joka viides työntekijä lisäeläkkeiden piirissä
Vesa Ronkainen
- 37 ETK:n soveltamispäätöksiä: Taksinkuljettajan eläketurva
Ritva Lehtinen
- 38 Eläketietopankki on tukea antava pankki
Marja Rantala
- 39 Nimitykset
- 40 English Summary

Kuinka leiviskä hoidetaan
Eläke-Eetu

SÄÄSTÖJÄ - MUTTEI HINNALLA MILLÄ HYVÄNSÄ

3

Vt. kansliapäällikkö Markku Lehdon mukaan sosiaalimenoissa on otettava huomioon kansakunnan taloudellinen tila, mutteivät talousongelmat ratkea vain sosiaalipuolen eväitä pienentämällä.

ORTODOKSIT TEL:N PIIRIIN

6

Ortodoksinen kirkko luopuu omasta eläkejärjestelmästäan asteittain. Vanhat papit, kanttorit ja diakonit saavat vielä entisten etujen mukaista eläkettä. Heitä varten kirkossa on oma eläkekassa. Vuoden vaihteen jälkeen palvelukseen tulleet siirtyvät TEL:n piiriin.

10

Eläkekynnys noussut 60 vuoteen.
**YLEISEN ELÄKEIÄN
MERKITYS
VÄHENTYNYT
ENTISESTÄÄN**

TYÖELÄKE- JÄRJESTELMÄN TIETOHALLINTOA KYSYTELLÄÄN

**UUTEEN
AIKAKAUTEEN**

22

**PUOLISON KUOLEMA
HEIKENSI ERITYISES-
TI NAISLESKIEN
ELINOLOJA**

12

Työeläkelaitosten
lainananto supistui
**JOUKKOVELKA-
KIRJASIJOITUKSET
LISÄÄNTYIVÄT**

16

**LÄHES PUOLET
NAISTEN
YVE-HAKEMUKSISTA
HYLÄTÄÄN**

24

SOSIAALIMENOTOIMI- KUNNALLA KANTAA OTTAMATON SELVITYSMUISTIO

Jouko Laitinen

Sosiaalimenotoimikunnan loppumietintöä odotettiin ristiriitaisin tuntein. Toisaalla toimikunnalle oli laskettu toiveita ratkaista julkisen talouden rahoituskriisi, toisaalla sen pelättiin raunioittavan koko ansioihin perustuvan toimeentuloturvan.

Kun mietintö saatiin, voidaan todeta, että toiveisiin ja pelkoihin nähden tulos on lattea. Selvitysmuistio ei ota kantaa eikä suosittele. Syynä tähän on toimikunnan mukaan hallituksen ja palkansaajajärjestöjen käynnissä olevat neuvottelut.

Toimikunnan työn tulokseen on kuitenkin syytä olla tyytyväinen. Nykyisissä oloissa ja eduskuntavaalien alla mietintö on ehkä paras mahdollinen. Ehkä kysymys sosiaalimenoista eli sosiaaliturvan oikeasta tasosta onkin niin monimutkainen, että maan parhaat asiantuntijat nostavat kätensä pystyyn. Näin tunnustetaan aivan oikein, että asiaan liittyy tekijöitä, joita kehittyneimmäkään matemaattiset mallit eivät tavoita. Sellainen tekijä on esimerkiksi vaatimus työeläketurvan uskottavuudesta ja luotettavuudesta.

Palkansaajien työeläkemaksu on ollut toista vuotta käytössä. TEL-maksun korotuksista puolet tulee palkansaajamaksuun. Tämä puolet on ensi vuonna todennäköisesti vähintään prosenttiksikkö. Vaikka verovähennys lievittää korotuksen vaikutusta, tuntuu huippukorkean verotuksen vallitessa nettotulojen vähentyminen ikävältä.

Vakuutetut ovat suostuneet maksamiseksi turvatakseen omat työeläkkeensä. Vakuutetun pitäisi maksukorotustenkin tullessa yhä tuntea maksavansa omaa eläkettään. Siksi ei ole psykologisesti viisasta samanaikaisesti maksukorotusten kanssa puuhata mittavia eläkeleikkauksia. Näin vain ruokittaisiin asennetta "mitä enemmän maksat, sitä vähemmän saat."

Sosiaalimenotoimikunta teki toimeksiantonsa mukaisesti laskelmia bruttokansantuotteen ja sosiaalimenojen kehityksestä vuoteen 2030 saakka sekä arvioi erilaisten eläkemenoja vähentävien toimenpiteiden kustannusvaikutuksia.

Mitä tulee menokehitykseen, osa asiantuntijoista katsoo sen vahvistavan jo aiemmista selvityksistä saatua käsitystä, jonka mukaan eläkkeistä ei koidu kansantaloudelle kohtuutonta räsistystä.

Kaikki eivät tätä näkemystä allekirjoita, vaan ajavat yhä radikaaleja eläkeleikkauksia. Lisäksi vastauksena vaatimuksiin verojen alentamisesta on esitetty, että ensi vuoden TEL-maksua alennettaisiin. Tosi-asiassa tiedossa on monen prosenttisyksikön korotustarve.

Tämä puhe osoittaa selvästi sen, miten työeläkkeiden rahoitusta halutaan kerta toisensa jälkeen käyttää valtiontalouden lyhyen tähtäimen suhdanneinstrumenttina. Ja jälleen

kerran on syytä todeta, että työeläkejärjestelmä on valtiohallinnosta erillään ja työmarkkinajärjestöjen vastuuntuntoisissa käsissä.

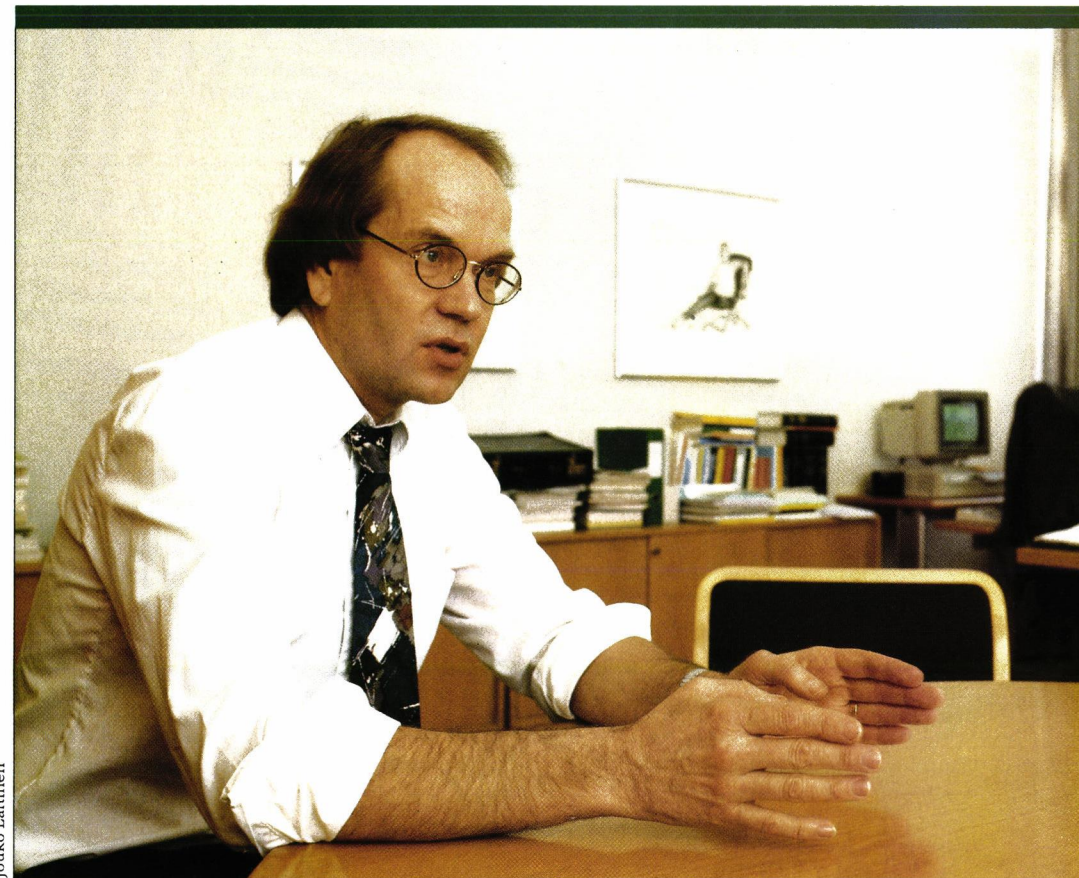
Uutuutena sosiaalimenotoimikunta esitteli ajatuksen yleisen eläkeiän nostosta. Jos yleistä eläkeikää ja varhennettujen eläkkeiden ikärajoja nostettaisiin kolmella vuodella säästyisi eläkemenoja vuonna 2030 kokonaista 14 miljardia markkaa. Laskennallinen säästövaikutus on ylivoimainen muihin mietinnössä esitettyihin "temppeihin" verrattuna.

Tosin toimikunta toteaa, että eläkeiän nosto on mahdollista toteuttaa vasta pitkälti ensi vuosituhanella, mikäli työvoiman tarjonta ja kysyntä alkavat tasapainottua. Tällä vuosikymmenellä eläkeiän noston estää korkea työttömyysaste ja se, että nykyisinkin vain vähemmistö ikäluokista pysyy työssä 65 ikävuoteen saakka.

Todellinen eläkkeelle siirtymisikä on tosin yllättävää kyllä lamasta johtuen noususuunnassa 58 vuoden pohjalukemista. Uusien työttömyyseläkkeiden määrän lisääntyessä eläkkeelle siirtyminen on painottunut 60 ikävuoden tuntumaan.

Parempi kuitenkin olisi, jos eläkkeelle siirtymisikä nousisi nyt ja tulevaisuudessa positiivisten tekijöiden vaikutuksesta eli yleisen terveydentilan ja ikääntyvien työmarkkinoiden parantuessa.

Pirkko Jääskeläinen

- Säästöjä pitää löytää, mutta kun julkisen talouden ongelmia ratkotaan, hyvää ei saa rikkoo. Ajankohtaisten ongelmien nimissä ei pitäisi hävittää sellaista, jonka varaan voidaan kasvun myötä jälleen rakentaa, sosiaali- ja terveysministeriön vt. kansliapäällikkö Markku Lehto kertoo ajatuksistaan.

SÄÄSTÖJÄ - MUTTEI HINNALLA MILLÄ HYVÄNSÄ

Nykyisenkaltainen sosiaalipoliittinen keskustelu on hakoteillä tai se ei johda mihinkään, kun asiaan vihkiytyneet intressiryhmät vain sättivät harjoitettua politiikkaa - kaikki omista näkökulmistansa.

- Ilman muuta sosiaalimenoissa on otettava huomioon kansakunnan taloudellinen tila, mutteivät talousongelmat ratkea vain sosiaalipuolen eväitä pienentämällä. Säästää pitää, muttei senkään varjolla pidä rikkoo hyvää, sosiaali- ja terveysministeriön vt. kansliapäällikkö Markku Lehto sanoo.

Ja juuri tähän ministeriö Lehdon mukaan tähtää kiivaaseen sosiaalipoliittiseen keskusteluun tuottamallaan strategia-asiakirjalla; Sosiaaliturvan strategiset valinnat -kohti 2000 lukua.

Huutokaupasta ei ole kyse

- Me emme käy huutokauppaan sen paremmin valtiovarainministeriön kansantalousosaston tai Sosiaalimenotoimikun-

nan kanssa siitä, kuka löytää enemmän ja minkälaisia säästöjä. Ajallisesti tämä sattui tähän, mutta tavoitteemme on paitsi ratkaisujen esittäminen myös keskustelun käynnistäminen kestävästä sosiaaliturvasta siten, että voimme säästää, mutta samalla säilyttää ne rakenteet, jotka on koettu hyviksi. Tavoittelemme myös sitä, että sosiaalipoliittinen keskustelu kääntyy tulevaisuuden raiteille.

- Pulmamme eivät ratkea sellaisella kamreerimentaliteetilla, että pöytä pistetään kerralla säästään puhtaaksi, eikä ratkaisujen siirtämisestäkään ole enää avuksi. Päätökset tulevista on tehtävä pian ja niin, että muutokset toteutetaan jaksotetusti useamman vuoden aikana, Lehto korostaa.

Tämän päivän murheet ja huomisen huolet

Erityisesti eläkepuolella asioita on tarkasteltava vt. kansliapäällikön mukaan eri kohdissa aikajanalla. Tässä tarkastelussa pitäisi löytää keinoja, joiden avulla ensiksikin TEL-maksukysymys voitaisiin ratkaista ihan akuutisti ja samalla saada aikaan sellainen rahoitusohjelma, jossa vakuutusmaksun nousu olisi stabiiloitu - vakautettu - vuosituhannen loppuun. Tähän liittyy Lehdon mukaan myös sellaisia eläkeuudistuksia, joilla saavutetaan säästöjä pitkällä aikavälillä.

- Sekä maksukysymys että uudistukset, joilla saavutetaan säästöjä pitkällä aikavälillä, ovat työeläkejärjestelmän uskottavuuden kannalta aivan keskeisiä. Jos onnistumme uudistusten kanssa, voidaan keskustelu eläketurvamme oikeiksi katsottujen perusteiden murentumisesta lopettaa, Lehto sanoo.

Indeksi, eläkepalkka ja tuleva aika

Lehdon mielestä kehittämisen kohteita voisi löytyä muun muassa indeksistä, eläkepalkan määrittelystä ja ns. tulevan ajan perusteiden uudistamisesta. Itse asiassa Lehdon mielessä ovat tässä kohdassa kaikki sellaiset toimenpiteet, joiden avulla ihmisten ajatukset voitaisiin pitää kaukana eläkkeistä. Ihmiset pitäisi aktivoida töihin eikä eläkkeelle, se on Lehdon ja ministeriön toimintastrategian ydin.

Työllisyys huomioon indeksissä

- Indeksissä on paljon keskustelemista. Paitsi että indeksiiä on käytetty nyt tässä taloudellisessa ahdingossa apuna, se on hyvin tärkeä väline eläkkeiden rahoitusta ajatellen pitkälläkin aikavälillä.

- Käsitkseni mukaan siitä valitsee aika laaja yhteisymmärrys, että nykyinen indeksi vaatii remonttia, mutta uusi indeksi ja yhteisymmärrys siitä lienevät vielä aika kaukana toisistaan. Joka tapauksessa kaikki myöntävät sen, ettei nykyinen TEL-indeksi ota kunnolla huomioon taloudessa ja työllisyydessä tapahtuvia muutoksia. Tämä seikka pitäisi ottaa uudistuksessa huomioon. Jatkossa pitäisi päästä siihen, että meillä olisi indeksi, joka mittaa oikein palkansaa-jien tulokehitystä ja suhteuttaa siihen eläkeläisten tulot, Lehto merkkää indeksiremontin suuntaa.

Eläkepalkka pidemmältä ajalta

- Keskustelussa eläkepalkasta on otettava huomioon se eläkepoliittinen seikka, että silloin puhutaan ilman muuta saavutetusta elintasosta. Eli kun eläkepalkan määräytymistä ajatellaan uusiksi, ensimmäinen kysymys kuuluu, mikä on saavutettu elintaso -sekö joka saavutetaan juuri eläkkeelle siirtymisen kynnyksellä vai puhutaanko jostakin vakiintuneemmasta vaiheesta.

- Kait tavoitteena pitäisi olla vähän pitempi tarkastelujakso ja joka tapauksessa eläkepalkan sellaiset määräytymisperusteet, jotka kohtelevat eri eläkeläkien piiriin kuuluvia vakuutettuja yhdenmukaisesti ja työurien erilaisuuksista huolimatta neutraalisti. Tähän eläkepalkkakeskusteluun kytketty myös indeksi.

Tuleva aika työkyvyn mukaan

Kolmas seikka, joka vaikuttaa Lehdon mukaan merkittävästi ihmisten halukkuuteen hakeutua eläkkeelle ja eläkkeiden rahoitukseen on ns. tulevan ajan etuus.

Hänen mukaansa tulevan ajan säännöksiin pitäisi löytyä sellaisia muotoiluja, jotka eivät toimisi toisaalta houkuttimina mutteivät heikentäisikään perusteltuja eläke-etuja.

- Ratkaisumalleja on ilmassa monenlaisia; on taitettuja malleja, katkaistuja vaihtoehtoja ja iän perusteella tulevan ajan eläkekarttumaa säänteleviä ehdotuksia.

- Periaatteessa tavoitteena voisi olla sellainen ratkaisu, joka on kytköksissä työkykyyn. Eli jos ihminen on täysin työkyvytön, niin tuleva aika säilyisi täytenä. Jos taas kyse on sellaisesta henkilöstä, jolla on työkykyä jonkin verran jäljellä, tulevasta ajasta tulisikin tavalla tai toisella vain osa. Käytännön ongelmia tässä kieltämättä kohdataan.

Lehdon mielestä on tärkeää, että kun ikääntyvien työntekijöiden työnteko otetaan eläke-educissa huomioon, niin pitäisi tehdä todellisen työkyvyn vaihtelunkin kanssa. Näin voidaan toisaalta säästää, mutta myös kannustaa ihmisiä osittaiseen työskentelyyn.

Kristina Issakainen

Haastattelu: Jouni Johisalo

TYÖTTÖMYYS - YKKÖSONGELMAMME

KARI SALAVUO

*Turun yliopiston
sosiaalipolitiikan laitoksen
professori*

Työttömyys on yhä ykkösongelmamme. Se maksaa kansantaloudellemme 33 miljardia markkaa vuodessa, lähes 100 miljoonaa markkaa päivässä. Korkean työttömyyden hoitokustannukset tulevat pitkällä aikavälillä kalliimmiksi kuin työllisyydestä huolehtiminen. Julkisen talouden ongelmien takana on massatyöttömyydestä johtuva sosiaalimenojen kasvu ja verotulojen aleneminen.

Eläkkeiden, toimeentuloturvan, sairausturvan ja palvelujen rahoitus pysyy ongelmana ja vaikeutuu pitkään jatkuvan työttömyyden seurauksena. Väestön ostovoima heikkenee työttömyyden massoittuessa ja pitkittyessä. Investoinnit ja erityisesti kotimarkkinoiden investoinnit eivät vauhditu ennen kuin kysyntä vilkastuu. Verojen ja työttömyyden köyhdyttämä sekä epävarmuudessa elävä kansa ei osta eikä lainaa.

Hokemat "kunhan vienti alkaa vetää" ja "korot on saatava alas" ovat osoittautuneet kupliksi. Ei siis ihme, että valistuneet yritysjohtajatkin jo voimistavat kritiikkiään. SOK:n pääjohtaja Jere Lahti on yksi totuudenpuhujista. Hän on todennut (Fakta 2/94): "Ainoan vaihtoehdon politiikka on ollut yhtä paljon ideologiaa kuin taloustiedettä. Ideologissa sisällissodassa on kaatunut tuhansia pk-yrityksiä ja muutama suurikin".

Sodan suurimmat hävinneet ovat kuitenkin - kuten sodassa aina - rivimiehet, kansalaiset. Moni on kuollut, mutta haavoittuneet tulevat olemaan keskuudessamme pitkään ja aiheuttamaan ennustamattoman määrän lisäkustannuksia kansantaloudelle. Laajenevan pitkäaikaistyöttömyyden seuraukset ovat vasta edes-sämme.

Tämän sodan "atomipommi" on ollut laajamittainen työttömyys ja "täsmäase" sosiaaliturvan ja palveluiden tipoitainen heikentäminen niiden keskuudessa, jotka eniten apua tarvitsisivat. Pitkäaikaistyöttömät, työttömät nuoret,

ylivelkaantuneet, opiskelijat, vammaiset, paljon sairastavat ja erityisesti vanhukset ovat väestöryhmiä, joiden keskuudessa tuho on ollut eniten vaikeuksia aiheuttavaa.

Suuri joukko sosiaaliturvan varassa elävistä on saanut karvaasti kokea sosiaalipoliittiset leikkaukset toimeentulonsa kiristymisenä. "Atomipommi" on kuitenkin ollut tehokain, sillä vaikeudet ovat enemmän tai vähemmän kanavoituneet työttömyyden kautta.

Pitkäaikaistyöttömyys ja työttömyysturvan heikkous tai puuttuminen ovat suurimmat yksittäiset syyt köyhyyteen Euroopassa. Käytännön esimerkkejä työttömyyden seurauksista on, joten meillä olisi voitu yrittää kokemuksen perusteella välttää pahimpia seurauksia. Nyt näytetään toimivan juuri päin vastoin.

Työttömyys muuttuu köyhyydeksi pitkittyessään. Mitä enemmän työttömyysturvaa heikennetään sitä varmemmin tämä tapahtuu. Samalla työttömyyden sosiaaliset kustannukset kasvavat. Pitkittyvään työttömyyteen liittyvät usein inhimilliset murhenäytelmät, mutta pitkittyneestä työttömyydestä uhkaa tulla myös turvallisuutta heikentävä ilmiö.

Kun sadattuhannet ihmiset ovat pitkään työttöminä, saat-

taa syntyä päämääriltään ja toiminnoiltaan arvaamattomia osakulttuureja. Tästäkin on nykypäivästä ja historiasta tarpeeksi esimerkkejä. Tällöin ei sodan voittajien, hyvinvoivan eliitin, elämäkään olisi turvallista.

Viime vuosien taloudellinen kehitys on ollut enemmän kuin taantuma. Elämme murrosta, joka edellyttää tämän murroksen yhteiskunnallisten ja taloudellisten seurausten hallintaa. Tämä ei ole mahdollista vanhoin eikä nykyisin keinoin. Työttömyyteen ei nykyisillä yksinkertaisilla ja vanhoilla taktiikoilla ratkaisuja löydetä. Viisaat "kenraalit" pitivät huolta myös "rivimiehistä" eivätkä vain "esikuntien" tarpeista.

Oikean taktiikan löytäminen ei ole tekninen, vaan poliittinen tahdon asia. Toimiva talous ja kaikkien hyväksymä yhteiskunta voidaan löytää vain ottamalla huomioon yhteiset edut. Yhteinen vihollinen on sittenkin työttömyys ja sen vastustaminen yhteinen etu. "Kenraalien" ja "rivimiesten" on vain tiedostettava, että yksinkertaisia ratkaisuja ei ole. On edettävä leveällä rintamalla.

Kaikki ne erilaiset toimenpiteet, joilla autetaan työttömiä ja erityisesti nuorten työmarkkinoita, on käytettävä hyväksi. Koulutuksen ja työelämän rajoja on häivyttävä

harjoittelun avulla. Näin estetään myös sukupolvien ristiiriidan kärjistymistä tehokkaammin kuin eläketurvaa romuttamalla. Uuden työvoiman palkkaamista on tuettava.

Tarvitaan ratkaisuja, joissa työttömyysturva ja väliaikainen työskentely yhdistetään siten, ettei lyhytaikainen ja lyhytaikaisesti toistuva työ vähennä työttömien toimeentuloturvaa. Toimeentuloturva ja matalapalkkainen työnteko ovat ennakkoluulottomasti yhdistettävä, sillä edessä lie ne palkkaerojen kasvu. Työpaikkojakin näyttää syntyvän vain matalapalkkaisissa palvelutehtävissä. Unohtaa ei saisi julkisen ja suljetun sektorin mahdollisuuksia työllistäjänä.

Ennakkoluulottomuutta ja yhteisvastuun tarvetta lisää myös se, että entisenlaisen täystyöllisyyden takaavaan kasvuun ei enää päästä. Ennen tai myöhemmin taloudellisen kasvun sisältö on määriteltävä uudelleen. Myös ihmisten kulttuuristen ja sosiaalisten tarpeiden tyydyttäminen ja ympäristön-suojelu sekä hoiva ja huolehtiminen ovat kasvua.

Työttömyys on ykkösongelmamme. Tätä näyttää olevan niiden vaikea oivaltaa, jotka ovat ottaneet toimintansa eettiseksi peruskäsitteikseen sanat "minä", "minulle" ja "minun". Inhimillisen yhteiskunnan olemassaolo ei ole kiinni yksinomaan yrityssektorilla tapahtuvasta uudistumisesta. Yhteiskunnan tuotannollisesta ytimestä on toki huolehdittava, mutta se työllistää jatkuvasti vähemmän ihmisiä.

Talouden tiukan saneerauslinjan jatkaminen ilman uusin rakenteiden muodostamista ja ihmisten työllisyydestä ja toimeentulomahdollisuuksista välittämättä johtaa myös talouden jatkuvaan kriisiytymiseen ja toimintaedellytysten heikkenemiseen. Se on yhteiskuntakokeilu, johon muilla sivistyneillä länsimailla ei ole varaa. Annammeko me sen täällä mukisematta tapahtua?

ORTODOKSIT TEL:N PIIRIIN

Eläkepommi on tikittänyt Suomen ortodoksisessa kirkkokunnassa. Niinpä kirkko siirtyi vuoden alussa TEL:n piiriin. Toisena vaihtoehtona olisi ollut jatkaa nykyistä käytäntöä ja rahastoida varat omaan eläkekassaan.

Oma eläkekassa on kuitenkin riskialtis vaihtoehto ja merkitsee kädestä suuhun elämästä: eläkemenot veloitetaan vuosittain seurakunnilta.

TEL-järjestelmän ansiosta seurakunnat maksavat työntekijöittensä eläkemaksut jo näiden palveluvuosina. Se on ratkaiseva asia pienessä kirkkokunnassa, joka kärsii vinoutuneesta ikärakenteesta.

Heidi Vaalisto

Kuopion ortodoksinen seurakunta järjesti toisena pääsiäispäivänä lasten pääsiäispalveluksen, jossa muun muassa kierretään kirkko ristisaatossa.

Uuden lain mukaan ortodoksinen kirkko luopuu omasta eläkejärjestelmästäan asteittain. Vanhat papit, kanttorit ja diakonit saavat vielä vanhojen etujen mukaista eläkettä ja heitä varten kirkossa on oma eläkekassa. Vuoden vaihteen jälkeen palvelukseen tulleet siirtyvät yksityisen eläkejärjestelmän, TEL:n piiriin.

Muutos on vuosikymmenten valmistelutyön tulos.

Entinen eläkejärjestelmä on perustunut omaan eläkekassaan. Vielä 70-luvulla se soi papistolle valtion virkamiesten eläke-edut.

Eläkekassan tarvitsemat maksut kirkkokunta on veloittanut vuosittain seurakunnilta näiden saamien kirkollisverojen ja kiinteistötulojen perusteella. Mitä enemmän seurakunnalla on tuloja, sitä enemmän se joutuu maksamaan eläkemaksuja. Laskun suuruuteen ei vaikuta esimerkiksi se, kuinka paljon työntekijöitä seurakunnasta on siirtynyt eläkekassan piiriin.

Laskuyhtälö on käynyt vuosi vuodelta hankalammaksi ratkaista, sillä ortodoksit ovat kärsineet kirkon vinoutuneesta ikärakenteesta.

Sotien jälkeen ortodoksien lapset kääntyivät ryssittelyn pelossa luterilaiseen uskoon. Nyt suhtautumistapa idän kirkkoa kohtaan on muuttunut ja ortodoksiseen kirkkoon on liittynyt uusia jäseniä. Uudet jäsenet eivät kuitenkaan täytä kadotetun ikäluokan paikkaa. Kirkkokunnan ikäpyramidissa eläkeläisten osuus on korkea ja koko jäsenmäärätilastot ovat näyttäneet 90-luvulle asti melkein aina miinusta.

Eläkekassan kannalta yksi "huolestuttava" piirre on myös papiston ikääntyminen.

- Ennen vanhaan pappien kes-

ki-ikä oli 50 vuotta, mutta nyt se on noussut jo 75 vuoteen. Se on valtava lisämeno kirkolle, rovasti *Erkki Piironen* pelkistää.

Tutkimusten mukaan kirkon palveluksessa olevat ihmiset ovat pitkäikäisiä. Suomen ortodoksien parissa tämän lapin ennätys lienee Petsamon luostarin munkilla isä Akakilla, joka kuoli 110-vuotiaana Heinäveden Valamossa. Tämä köyhyyteen vihkiytynyt luostarivanhus ei tosin rasittanut kirkon eläkekassaa, hän sai vain Kelan eläkettä.

Valtion edut vähentyneet

- Jos 70-luvulla olisimme siirtyneet TEL-järjestelmään, kirkkokunta olisi päässyt halvemmalla. Silloin tiedettiin, että oma eläkekassa on turvaton järjestelmä ja laskun tulevista maksajista ei ole varmaa tietoa. Kirkkokunnassa luotettiin kuitenkin siihen, että valtio tulee maksajaksi, jos rahat eivät riitä eläkkeisiin, kirkkokunnan asessori *Timo Parrukoski* selaa vanhoja pöytäkirjoja.

Ortodoksien mahdolliset eläkemaksut eivät olisi olleet suuri menoerä valtiolle, mutta eläkkeiden maksaminen olisi ollut ennakkotapaus ja signaali muille tahoille.

TEL-järjestelmää kirkkokunnassa esitettiin jo vuonna 70, mutta silloin järjestelmään liittyvät 65 vuoden eläkeikä ja matalampi eläkkeen taso eivät houkuttelleet.

Kun vuosien mittaan valtion eläke-etuja on leikattu ja valtion eläkejärjestelmä on lähentynyt yksityistä järjestelmää, ortodoksien ajatukset kypsyivät vähitellen TEL:n kannalle. TEL ei ole ollut hypy tuntemattomaan, sillä papistoa ja kanttoreita lukuunottamatta seurakuntien työntekijät ovat kuuluneet TEL:n piiriin.

Turvallinen TEL-järjestelmä

Kun kirkkokunnassa mietittiin ratkaisua eläkkeiden maksuun, yhtenä vaihtoehtona oli rahastoida varat omaan eläkesäätiöön ja hoitaa maksut omasta eläkekassasta.

TEL tuntui eläkesäätiötä turvallisemmalla vaihtoehdolla. Pieni eläkesäätiö ei takaa sitä, että kirkko voisi jatkuvasti maksaa eläkkeitä. Epävarmuutta herätti myös kysymys, onko kirkkokunnassa tulevaisuudessa tarpeeksi eläkemaksujen maksajia.

puoli, että silloin ei tarvitse ajatella eläkkeelle päässeistä papeista, että kunpa tuo kuolisi. Kuolemat eivät vaikuta seurakuntien TEL-maksuihin, asessori *Timo Parrukoski* näkee.

Vallalla kaksi järjestelmää

Seurakunnilla ei ole jäänyt paljon aikaa sopeutua uuteen järjestelmään. Lainmuutoksesta tuli tieto joulukuussa ja uusi eläkejärjestelmä astui voimaan heti vuoden alussa.

Heidi Vaalisto

TEL:n suurin heikkous on siinä, että siirtymävaihe tulee kalliiksi. Kirkkokunnassa on voimassa vanhaan järjestelmään liittyvä eläkekassa, josta ennen vuoden vaihdetta palvelukseen tullut papisto ja kanttorit saavat eläkkeen. Samaan aikaan seurakunnat maksavat uudet TEL-maksut.

TEL:n ansio on toisaalta siinä, että seurakunnat joutuvat nyt miettimään tarkemmin henkilöiden palkkaamista. Takavuosina papiston ja kanttoreiden palkkaaminen näytti todellista halvemmalla, kun seurakunnan ei tarvinnut ajatella TEL-maksuja. Eläkelaskut ovat kasaantuneet vuosien mittaan tulevien sukupolvien maksettaviksi.

- TEL:ssä on lisäksi se hyvä

Käytännössä uusi järjestelmä on koskettanut pienessä kirkkokunnassa vasta yhtä vt. kanttoria, joka aloitti kirkon työssä tämän vuoden puolella. Virassa olevat muut papit, diakonit ja kanttorit ovat tulleet virkoihin ennen vuoden vaihdetta ja he saavat tulevaisuudessa eläkkeensä omasta eläkekassasta. Vaikka työpaikka vaihtuisi, eläkejärjestelmä ei heidän kohdallaan muutu.

Seurakuntien muut työntekijät, esimerkiksi kanslistit ja uskonnon opettajat, ovat sen sijaan olleet jo vuosia TEL:n piirissä.

Ortodoksien oma eläkekassa maksaa eläkkeet papistolle ja perhe-eläkkeet pappien leskille ja alaikäisille lapsille. Eläkekassa koskettaa melko pientä

joukkoa: eläkeläisiä on tällä hetkellä 26 ja perhe-eläkettä maksetaan 21 henkilölle.

Lain muutos toi uuden käytännön perhe-eläkkeiden maksuun. Ennen papiston palkasta perittiin kolme prosenttia perhe-eläkemaksuja varten. Nyt tämä maksu on poistunut pappien palkasta ja seurakunnat ovat ryhtyneet maksamaan perhe-eläkemaksuja.

- Seurakuntien eläkerasite nousi vuoden alussa, ja papit ja kanttorit saivat kolmen prosentin palkankorotuksen, kirkkokunnan notaari *Harri Tajakka* pelkistää.

Siirtymävaiheesta on kertymässä kallis lasku seurakunnille. Seurakunnat maksavat nyt käytännössä kahdesta eläkejärjestelmästä.

Lasku paisuu koko ajan. Kalleinta siirtymävaihe on silloin, kun kaikki vanhaan järjestelmään kuuluvat papit ovat eläkkeellä, mutta kukaan TEL:n piiriin kuuluva ei vielä nauti eläkettä.

Ortodoksisessa kirkossa on laskettu, että eläkemenot kaksinkertaistuvat. Kun vuonna 91 kirkon eläkemenot olivat 1,9 miljoonaa, vuonna 2020 menot nousevat 3,6 miljoonaa markkaan.

- Sitten vasta, kun uusi henkilöstö pääsee TEL:n mukaan eläkkeelle, lasku alkaa helpotua, asessori Timo Parrukoski laskeskelee.

Työttömyyseläke mahdolliseksi

Papiston ja kanttoreiden kanalta uudessa TEL-järjestelmässä on edullista se, että heillä on oikeus työttömyyseläkkeeseen. Omassa eläkekassassa tällaista etua ei ollut, ja työttömyys näytti muutenkin kaukaiselta asialta ortodoksisessa kirkossa.

Työllisyystilanne on kuitenkin muuttunut, ja kirkossa virrat ovat joutuneet suurennus-

lasin alle. Viimeaikainen kehitys on ollut se, että seurakunnat ovat jäädyttäneet virkojaan. Seurakunnat ovat jättäneet esimerkiksi kanttorin virrat täyttämättä ja hoitavat kirkkolaulun johdon keikkaluonteisena ostopalveluna.

Työttömyys voi lähitulevaisuudessa tulla ortodoksipapiston piirissä ajankohtaiseksi. Joensuun yliopisto kouluttaa uusia kirkon työntekijöitä, mutta pappien paikkoja ei ole lähivuosina vapautumassa eikä uusia virkoja perustettane. Tilastojen mukaan vain viisi pappia jää eläkkeelle 90-luvulla.

Piispoilla ei eläkeikää

Suomen ortodoksisen kirkon piispat, matkapapit, hiippakuntien ja kirkollishallituksen henkilökunta muodostavat eläkekysymyksissä oman ryhmänsä. Valtio maksaa heille palkan ja he kuuluvat valtion eläkejärjestelmään.

Valtion palkkalistoilla ortodoksiset piispat lienevät ainoita, joiden virassa ei ole eroamisikää. Luterilaisessa kirkossa piispat joutuvat eroamaan 70 vuoden iässä, mutta ortodokseilla piispuus on elinikäinen ja piispa saa olla virassaan niin kauan kuin haluaa.

- Ortodoksisen käsityksen mukaan piispuus ei lähde iän mukana, vaan on elinikäinen. Tässä Suomen lainsäädäntöön on saatu ortodoksista näkökulmaa, notaari Harri Tajakka sanoo.

Suomen ortodoksisessa kirkossa on tällä hetkellä neljä piispaa. Heistä kaksi on saavuttanut normaalin eläkeiän. He nauttivat Kansaneläkelaitoksen eläke-eduista, saavat eläkeläisvähennykset rautateille ja linja-autoihin, ja saavat myös palkkaa viranhoidosta.

Suomen ortodoksien historiassa piispat ovat jääneet harvoin eläkkeelle. He ovat jättäneet virkansa esimerkiksi terveydellisistä syistä, mutta

piispan arvo ei ole heiltä silti kadonnut ja he ovat jatkaneet piispainkokouksen jäseninä.

“Voita riittää leivän päälle”

Rovasti Erkki Piironen jätti kirkkoherran viran heti kun se oli mahdollista. Vanhan ohjesäännön mukaan pappi saa jäädä eläkkeelle 63-vuotiaana ja 67 vuoden iässä hänen on pakko luopua virasta. Isä Erkki on ollut nyt kymmenen vuotta eläkkeellä.

Isä Erkki saa eläkettä viidestä eri lähteestä. Kansaneläkkeen lisäksi hän saa eläkettä kirkkoherran virasta, TEL:a kirkkokunnan lehden toimittamisesta ja valtion eläkkeet sotilaspapin sivutoimesta ja kirkollishallituksen jäsenyydestä.

- Tässä ei ole huolta, kun tulee eläkettä monelta taholta. Aina kun muutaman päivän syön kaurapuuroa, sitten taas saan voita leivän päälle.

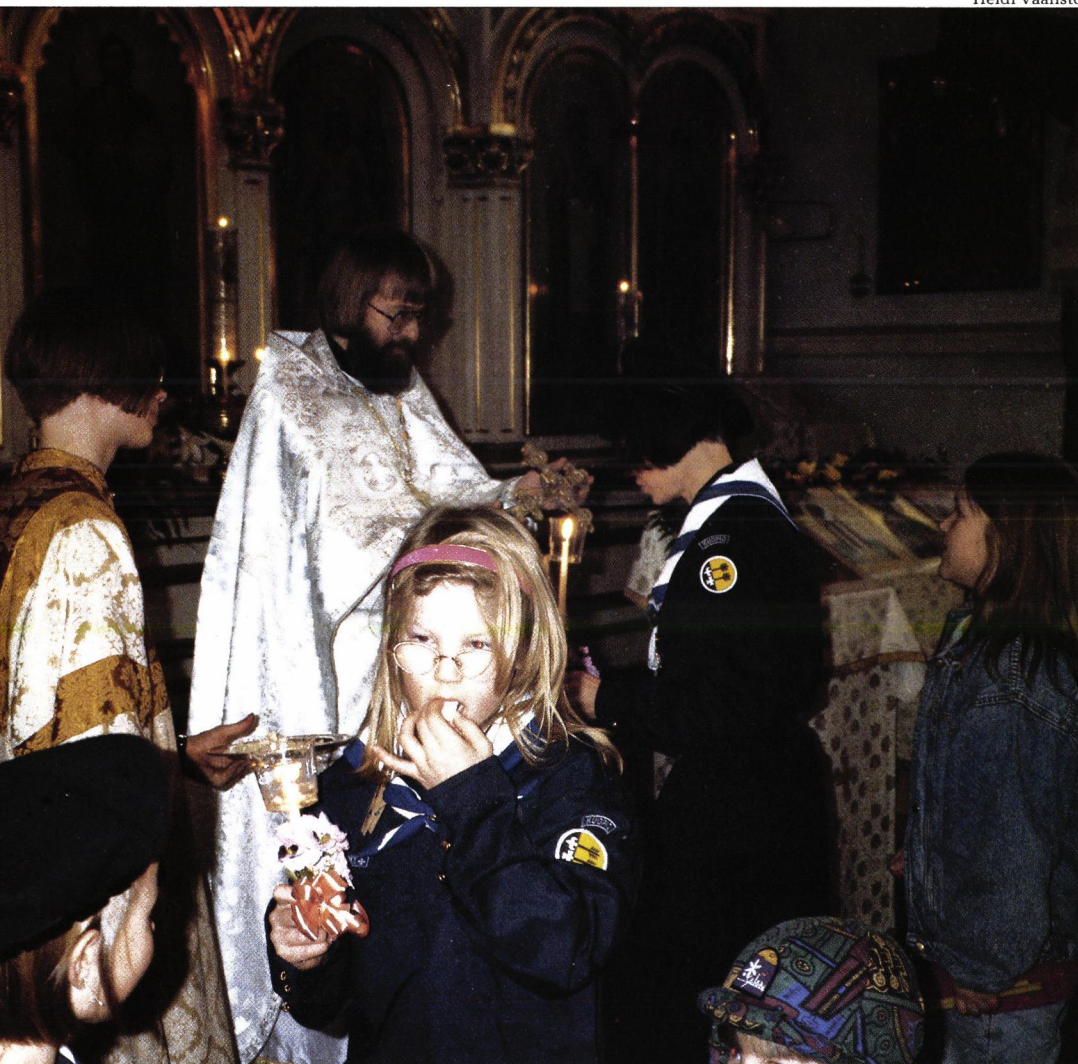
Isä Erkki kertoo, miten ortodoksipappien olot ovat parantuneet tämän vuosisadan aikana. Vielä 20-luvulla pappien piti pysytellä työelämässä vanhusikään saakka, sillä tuolloin ei tunnettu eläkkeitä. Papin palkka tuli luontaiseduista, seurakunnan henkirahasta ja palvelusten toimitamisesta.

Isä Erkki on tutkinut Taipaleen ortodoksisen seurakunnan historiaa. Vielä 20-luvulla papin virkaan kuuluivat asunto ja pelto. Palkan pappi sai jyvissä, voissa ja lihassa. Jos jollakin seurakuntalaisella oli kuusi lehmää talossa ja emäntä kuoli, papille piti lahjoittaa yksi lehmistä. Jos “lehmävero” jäi maksamatta, pappi saattoi antaa asian ulosottomiehelle. Seurakuntalaisia verojen keruu tietysti suututti ja usein kävi niin, että maholehmat säästettiin papille.

- Tulin 50-luvulla Taipaleen seurakuntaan papiksi. Laskin, että jos olisin saanut luontaisetupalkkaa, tulot olisivat olleet neljä viisi kertaa suu-

Heidi Vaalisto

remmat ja lehmii olisin saanut 20.

Eläketurvaa papeilla ei ollut. Käytännössä vanhat papit hoitivat vanhuuden turvansa niin, että he ottivat nuoren papin, elättivät tämän ja nauttivat itse palkan.

Turvattomimmassa asemassa olivat pappien lesket. Heitä varten oli erityinen armonvuosi. He saivat miesvainajan loppuvuoden tulot itselleen. Armonvuodeksi seurakunta hankki ns. armonvuoden saarnaajan, jolle leski oli velvollinen tarjoamaan asunnon ja ruuan.

Pappien omaisten huonon aseman vuoksi kirkkokunta perustikin papiston leskiä ja orpoja varten oman kassan. 30-luvulla kirkkokunta perusti myös papiston hautausapurahaston, jotta lesket voisivat haudata miehensä kunniallisesti.

Papiston eläkeasiat kohenivat vuonna 31, jolloin opetusministeriö vahvisti Suomen kreikkalaiskatolisen papiston eläkekassan ohjesäännön. Kassa takasi ensi kerran eläkkeen paitsi papistolle ja kantoreille, myös näiden leskille ja alaikäisille lapsille.

Teksti: Heidi Vaalisto

YLEISEN ELÄKEIÄN MERKITYS VÄHENTYNYT ENTISESTÄÄN

Uusimmat tilastotiedot osoittavat jo kolmisen vuotta havaittavissa olleiden kehityspiirteiden edelleen vahvistuneen. Niinpä vuosi 1990 onkin seuraavassa otettu vertailukohdaksi.

Työttömyydestä välivaihe eläkkeelle siirtymiseen

Kuvion 1 alempi viivapari esittää eläkkeensaajien osuutta vakuutetuista eli kaikista joskus eläketurvaa kartuttaneista vuosina 1990 ja 1993 yksityisellä sektorilla. Osuus on selvästi alentunut 60-vuotiailla ja sitä nuoremmilla ja vastaavasti kohonnut tätä vanhemmissa ikäryhmissä.

Ylin viiva on saatu lisäämällä vuoden 1993 eläkkeensaajien lukuun työttömien määrä. Tarkemmin sanottuna se määrä henkilöitä, jotka vastaavat vuoden 1990 jälkeen tapahtunutta työ- tai yrittäjäsuhteisten määrän vähene mistä. (Tämän osuuden on tutkija Jukka Lampi arvioinut vuoden 1992 työsuhderekisteritietojen perusteella.)

Eläkkeensaajien ja työttömien yhteismäärä on vuodesta 1990 lähtien kasvanut voimakkaasti erityisesti 60 vuotta nuoremmissa ikäryhmissä. Vaikka eläkkeelle siirtyminen tässä ikäryhmässä onkin lykkääntynyt, tosiasiallinen työnjättöikä on aiempaa oleellisesti alempi.

Lama lisännyt ja vähentänyt eläkkeitä

55-64-vuotiaiden eläkkeensaajien lukumäärä oli vuoden 1993 lopussa 228 000. Se on vain 1 200 henkeä enemmän kuin vuonna 1990. Vähäisen kokonaismuutoksen alle kätkeytyy kuitenkin merkittäväkin muutoksia. Niihin pääsee käsiksi tarkastelemalla eri ikäluokkia eläkelajeittain. Näin tehty arvio on taulukossa 1.

Vaikka työttömyyseläkkeen ikäraja oli vuoden 1990 loppuun mennessä jo käytännöllisesti katsoen nostettu 60 vuoteen, noston vaikutus ei päätynyt siihen, vaan jatkuu edelleen. 60-62-vuotiaiden työttömyyseläkkeen saajien osuus vakuutetuista on työttömyyden kasvusta huolimatta pudonnut lähes puoleen.

Pudotus johtunee lähinnä siitä, että vuonna 1990 60-62-vuotiaat olivat kuuluneet työttömyyseläkkeen piiriin jo 55. ikävuodesta lähtien, kun taas vuonna 1993 vastaavat ikäluokat vasta 60 vuoden iästä lähtien. Tämän on taulukossa arvioitu vähentäneen työttömyyseläkkeen saajia 15 000 hengellä. Kun heistä monet kuitenkin ovat siirtyneet muulle eläkkeelle, nettovähennykseksi on jäänyt vain 4 000 henkeä.

Toisaalta työttömyyden kasvu on lisännyt työttömyyseläkkeen saajia. Tämä ilmenee sel-

Vuosi 1993 toi vahvistuksen käsitykselle, että suurtyöttömyys on pitkäksi aikaa tarvellyt muutaman vuoden takaisen vision työnjättöiän koaomisesta. Eläkkeelle siirrytään lähes entisellä vauhdilla mutta nyt työttömyyden kautta 60 ikävuoden tuntumassa.

Kristina Issakainen

vimmin siitä, että 63-64-vuotiaiden työttömyyseläkkeen saajien osuus vakuutetuista on selvästi kasvanut. Kasvun täytyy katsoa johtuvan työttömyyden kasvusta, koska nämä ikäluokat ovat yhtäläisesti voineet siirtyä työttömyyseläkkeelle 55 vuoden iästä alkaen.

Yksilöllinen varhaiseläke oli tarkastelujaksolla 60-vuotiaiden ja sitä vanhempien osalta vielä voimaantulovaiheessa. Esimerkiksi vuonna 1990 64-vuotiaat olivat ehtineet olla yksilöllisen varhaiseläkkeen piirissä vain viisi vuotta, mutta samanikäiset vuonna 1993 jo kahdeksan vuotta. Tämä luonnollisestikin kasvattaa eläkkeensaajien osuutta vakuutetuista näissä ikäluokissa. Tosin valtaosa yksilöllisten varhaiseläkkeiden lukumäärän tilastollisesta kasvusta on

vain kirjanpidollista muun muassa siksi, että ne ovat vähentäneet varsinaisia työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeitä.

Työkyvyttömyyseläkkeet vähentyneet

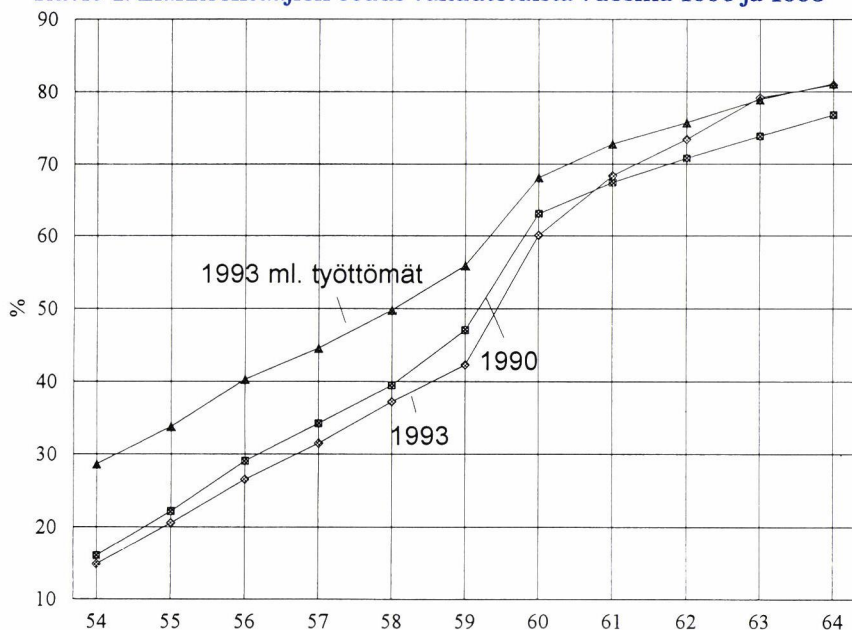
Työkyvyttömyyseläkkeen (ml. yksilöllinen varhaiseläke) saajien osuus vakuutetuista on laskenut selvästi alle 59-vuotiailla. Nämä ovat kuuluneet yksilöllisen varhaiseläkkeen piiriin ikävuodesta 55 lähtien eivätkä ole kuuluneet työttömyyseläkkeen piiriin.

Lasku johtuu siis muusta kuin lainsäädännön muuttumisesta. Myös hakemus- ja ratkaisutilastot osoittavat, että esimerkiksi juuri 55-59-vuotiaiden ikäryhmässä hakemusten määrä on vuoden 1990 jäl-

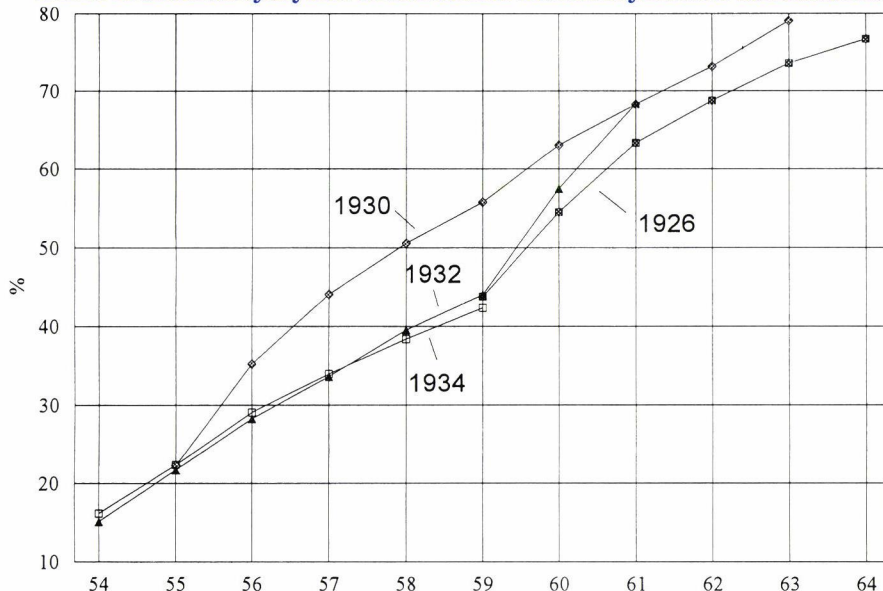
Taulukko 1. 55-64-vuotiaiden eläkkeensaajien lukumäärän muutosta vuosina 1990-93 selittävät tekijät.

Muutostekijä	Suoranainen vaikutus	Nettovaikutus
Työttömyyseläkkeen ikärajan nostaminen 60 vuoteen	- 15 000	- 4 000
Työttömyyden vaikutus työttömyyseläkkeisiin	9 000	5 000
Yksilöllisen varhaiseläkkeen voimaantumisen vaikutus	13 000	5 000
Laman vaikutus työkyvyttömyyseläkkeisiin	-13 000	-9 000
Vakuutettujen ikärakenteen muutos	3 200	3 200
MEL:n liittäminen järjestelmään	1 800	1 000
YHTEENSÄ	-	1 200

Kuvio 1. Eläkkeensaajien osuus vakuutetuista vuosina 1990 ja 1993

Kuvio 2. Eräiden syntymävuosiluokkien eläkeläistymisaste iän mukaan

keen alentunut mutta hylättyjen hakemusten osuus kuitenkin samalla kohonnut.

Tämä laskukaudelle ominainen ilmiö on selvästi havaittavissa, mutta sen syistä esiintyy erilaisia tulkintoja. Julkisuudessa usein esitetty selitys on tiukasta taloudesta aiheutuva ratkaisukäytännön kiristyminen. Toisaalta ilmiö saattaa olla yhteydessä siihen, että huomattavan suuri ja oletettavasti myös terveydentilaltaan keskimääräistä huonompi osa vakuutetuista on siirtynyt työttömyysturvan piiriin, mikä voisi vaimentaa työkyvyttömyyseläkkeelle hakutumista.

Sukupolvet eri tahdissa eläkkeelle

Kuviossa 2 on vaihtoehtoinen tapa kuvata eläkkeelle siirtymistä. Kun kuvio 1 ilmeni tietyn vuoden poikkileikkaus, kuvio 2 esittää tiettyinä vuosina syntyneiden eläkeläistymisasteen nousua iän myötä. Vuonna 1930 syntyneiden eläkeläistymisaste lähti jyrkkään nousuun jo 55 vuoden iässä, koska sekä työttömyyseläke että yksilöllinen varhaiseläke olivat tuolloin mahdollisia jo 55 vuoden iästä alkaen.

Vuosina 1932 ja 1934 syntyneillä eläkeläistymisaste on jäänyt oleellisesti tätä alemmalle tasolle. Itse asiassa se on 59 vuoden iän kohdalla varsin tarkoin samalla tasolla kuin vertailuryhmäksi otetuilla vuonna 1926 syntyneillä, jotka kuuluivat tähän ikään asti työttömyyseläkkeen mutta eivät vielä yksilöllisen varhaiseläkkeen piiriin.

Vuonna 1932 syntyneillä on kuitenkin 60 vuoden iästä alkaen voimakas nousu työttömyyseläkkeelle siirtymisen vuoksi. Ottaen huomioon tätä nuorempien korkean työttömyysasteen on syytä olettaa, että vuonna 1930 syntyneiden ennätys tulee tällä kohden jo kuluvan vuoden aikana selvästikin rikotuksi.

ANTERO AHONEN
Eläketurvakeskuksen
tilasto-osaston
osastopäällikkö

PUOLISON KUOLEMA HEIKENSI ERITYISESTI NAISLESKIEN ELINOLOJA

Leskeksi jääminen heikensi naisten taloudellista asemaa useammin ja vaikutti haitallisemmin naisten terveyteen kuin miesten. Sosiaalisten siteiden heikkeneminen oli miehillä yleisempää kuin naisilla. Sukupuolten erot korostuivat erityisesti iäkkäillä leskillä.

Eläketurvakeskus julkaisi hiljattain leskeksi jäämisen taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia selvittävän tutkimuksen "Elämänmuutos ja muutoksen hallinta" (Tuominen 1994).

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat vuonna 1980 leskeksi jääneet (18 462 henkilöä), joista miesleskiä oli viidennes. Perusjoukko rajattiin haastatteluvuonna alle 80-vuotiaisiin henkilöihin. Mainittu ikäraja asetettiin haastattelukadon minimoimiseksi. Kohderyhmästä poimittiin 3535 henkilön otos eli noin joka neljäs perusjoukosta. Haastattelun antaneita henkilöitä oli 2793, mikä on 79 prosenttia otoksesta.

Kristina Issakainen

Tutkimuksessa tiedusteltiin haastatteluhetken elinoloja ja puolison kuoleman vaikutusta elinoloihin. Haastattelussa kysyttiin myös tietoja avioliiton ajalta välittömästi ennen leskeytymisajankohtaa. Haastattelut ajoittuivat neljän vuoden päähän puolison kuolinvuodesta.

Seurantatutkimuksen luonnetta vahvistivat rekisteristä saadut tiedot henkilöiden tuloista. Rekisterilähteinä käytettiin pääosin Eläketurvakeskuksen, Kansaneläkelaitoksen ja verohallinnon rekistereitä. Tulotiedot hankittiin sekä puolison kuolemaa edeltäneeltä että sen jälkeiseltä ajalta.

Lesket pääosin pienituloisia

Leskien taloudellista asemaa ja puolison kuoleman vaikutusta siihen tutkittiin perheiden käytettävissä olevan tulon avulla. Perheiden vuotuisen nettotulo laskettiin puolison kuolemaa edeltäneelle ja sitä seuranneelle vuodelle sekä haastattelua edeltäneelle vuodelle, jolloin puolison kuolinvuodesta oli kulunut kolme vuotta. Nettotulon laskenta perustui Tilastokeskuksen tulonjakotilaston tulomalliin.

Tuloja koskevat tarkastelut ja väestövertailut osoittivat, etteivät leskeksi jääneet henkilöt olleet taloudellisesti hyväosainen ryhmä. Kun leskien vertailussa väestöön vakioitiin talouksien rakenteelliset erot, yli kahdella leskellä kolmesta tulotaso jäi väestön vastaavan keskimääräisen tason alapuolelle. Naisista noin kolmella neljästä ja miehistä noin kolmella viidestä väestön keskitulo alittui.

Väestön keskimääräinen tulotaso alittui suhteellisesti useammin iäkkäiden henkilöiden kuin nuorten ryhmässä. Keskimäärin heikoimmat taloudelliset resurssit olivat yhden hengen leskitalouksilla. Taloudellisesti huono-osaisimpia olivat yksin asuvat iäkkäät naiset.

Lapsiperheistä huono-osaisia väestöön verrattuna olivat useampaa kuin yhtä lasta huoltavat sekä aikuista, opiskelevaa lasta elättävät lesket. Näiden perheiden keskimääräiset kulutusyksikkökohtaiset tulot jäivät väestön vastaavaa keskituloa pienemmiksi.

Pienituloisuus ei useinkaan johtunut leskeksi jäämisestä, sillä perheiden taloudellinen asema oli valtaosalla (69 %) väestön keskituloon verrattuna huonompi jo puolison eläessä. On huomattava, että tutkimuksen perheet eivät edusta väestöä pienoiskoossa. Tutkimusryhmän ikärakenne painottui vanhoihin ikäluokkiin, joilla tulot ovat yleensäkin pienemmät kuin nuoremmilla.

Tulot kolme neljäsosaa avioliiton aikaisista

Leskeksi jäätyä perheiden käytettävissä olevat tulot pie-

nenivät noin yhdeksällä perheellä kymmenestä. Haastattelua edeltäneen vuoden tulot olivat keskimäärin noin kolme neljäsosaa avioliiton aikaisista tuloista.

Tulojen pieneneminen ei useinkaan heikentänyt perheiden toimeentuloa, sillä yhden aikuisen poismeno pienensi vastaavasti kulutusta ja tulotarvetta. Kun perheiden käytettävissä olevat tulot suhteutettiin perherakenteeseen kulutusyksikköasteikon avulla, noin viidesosalla perheistä kulutusmahdollisuudet heikkenivät puolison kuoleman jälkeen. Taloudellinen tilanne pysyi suurin piirtein ennallaan noin neljäsosalla ja yli puolella leskistä tilanne parani.

Viimeksi mainitussa leskiryhmässä kyse ei yleensä ollut nettotulojen markkamääräisestä kasvusta, vaan siitä jo edellä mainitusta seikasta, että puolison kuoleman johdosta perheen kulutus supistui kulutusyksiköillä mitattuna suhteellisesti enemmän kuin käytettävissä olevat tulot.

Kulutusyksikkökohtaiset tulot pienenivät suhteellisesti useammin nais- kuin miesleskillä.

Tulojen muutos kytkeytyi luonnollisesti lesken oman tulo-osuuteen puolisoiden yhteenlasketuista tuloista avioliiton aikana: mitä pienempi lesken oman tulo-osuus oli, sitä todennäköisemmin tulotaso aleni. Vastaavasti niillä leskillä, joilla omat tulot olivat selvästi yli puolet puolisoiden yhteenlasketuista tuloista, tulotaso leskeksi jäätyä oli usein avioliiton aikaista tasoa parempi.

Vuoden 1990 perhe-eläkeuudistus toteutettiin tämä näkökohta huomioon ottaen. Samalla kun sukupuolten tasarvo - yhtäläinen leskeneläkeoikeus naisille ja miehille tuli voimaan, muutettiin leskeneläkkeen määräytymistä siten, että lesken omaan työtuloon perustuva eläke otetaan leskeneläkettä tietyltä osaltaan vähentävänä huomioon.

Oma työeläke vähentää leskeneläkettä määrätyn rajan ylittävältä osaltaan viisikymmentäprosenttisesti. Eläkesovitusperusteena oleva raja määräytyy kuolleen puolison

työeläkkeiden yhteismäärän mukaan. Eläkesovituksen säädökset turvaavat sen, ettei pieni omaeläke vähennä leskeneläkettä lainkaan. Näin ollen lesken oma työeläke toistaiseksi suhteellisen harvoin leikkaa naisten saamia leskeneläkkeitä, mutta vähentää tuntuvasti miesten leskeneläkkeitä (ks. Tuominen 1994b).

Uudet perhe-eläkesäännökset eivät koske ennen lain voimaantuloa leskeytyneitä henkilöitä.

Leskeysaikainen köyhyys harvinaista

Kun tutkittiin leskiperheiden köyhyyttä sekä absoluuttisella (tulot jäivät alle toimeentulotukinormin mukaisen rajan) että suhteellisella (tulot jäivät alle puoleen väestön keskitulosta) mittarilla, yllättävä tulos oli, että köyhyys kosketti useampaa perhettä puolison eläessä kuin leskenä ollessa.

Kun puolison eläessä perheistä likimain joka kymmenes lukeutui köyhiin, haastattelua edeltäneenä vuonna köyhiä oli ainoastaan kaksi - kolme prosenttia. Taloudellinen ahdinko näytti siten usein helpottuneen tutkimusajanjakson aikana.

Se, että leskeyteen liittyi pikemminkin köyhyydestä irtautumista kuin siihen joutumista, ei johtunut suinkaan perheiden taloudellisen aseman kohentumisesta tulojen lisääntymisen vuoksi, vaan siitä, että perhekoko pieneni. Kulutusyksiköillä laskettuna kulutus (tulotarve) supistui enemmän kuin nettotulot. Perherakenteen muutos selitti köyhyydestä irtautumisen.

Leskeksi jäämisestä johtuvaa köyhyyttä esiintyi tutkimuksen perheillä harvoin ja tällöin se usein oli tilapäistä.

Perhe-eläkkeillä oli ratkaiseva merkitys köyhyyden riskin poistumisessa erityisesti naisilla. Ilman perhe-eläkettä naisleskistä noin joka toinen ja miesleskistä vain noin joka kahdeskymmenes olisi jäänyt toimeentulotukinormin mukaisen köyhyysrajan alapuolelle. Perhe-eläkkeen johdosta köyhien osuus jäi merkittävästi pienemmäksi, vain muutama prosenttiin sekä nais- että miesleskistä. Perhe-

eläkkeillä oli siten sukupuolten tuloeroja tasoittava vaikutus.

Nuoret naislesket takaisin työelämään

Leskien työssäolo haastatteluajankohtana oli yhtä yleistä kuin väestöllä aina 55 ikävuoteen saakka. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä leskeksi jääneiden miesten työssäolo jäi hieman väestön miesten työssäoloa vähäisemmäksi. Sen sijaan 55-64-vuotiaiden naisleskien työvoimaan kuuluminen oli selvästi harvinaisempaa kuin tämänikäisten naisten yleensä.

Noin joka toinen henkilö oli jo eläkkeellä leskeksi jäädessään, joka neljäs ansiotyössä ja noin joka kahdeskymmenes pois työstä olematta eläkkeellä. Heidän elämäntilanteensa pysyi leskeydestä huolimatta ennallaan. Tarkastelujakson aikana ansiotyössäkäyminen muuttui 15 prosentilla tutkimuksen leskistä. Heillä leskeydestä johtuvaan muutosvaiheeseen ajoittui myös toinen sopeutumista vaativa elämänmuutos.

Työssäkäyminen muuttui keskimääräistä useammin sekä nuorimmilla naisilla että lähellä yleistä eläkeikää olevilla miehillä ja naisilla. Eläkkeelle siirtyminen lisääntyi suoraviivaisesti 55 ikävuoden jälkeen yleiseen 65 vuoden eläkeikään saakka.

Nuorista kotona olleista naisista huomattava osa meni miehen kuoltua työhön. Alle 40-vuotiaista naisista joka toinen ja 40-49-vuotiaista kaksi viidestä oli muutaman vuoden seurantajakson aikana löytänyt työpaikan. Myös työhönmenoaikeet olivat voimakkaasti sidoksissa ikään. Se, että leski oli suhteellisen nuori ja terve, ammatillista koulutusta saanut ja omasi työkokemusta avioliiton ajalta sai hänet hakeutumaan tai suunnittelemaan työhön menemistä miehen kuoleman jälkeen.

Työhön hakeutuivat jo lähtötilanteessa parempituloiset naiset. Kotiin jääneet naisles-

ket kuuluivat vähiten koulutettujen ja köyhimpien naisten joukkoon, mikä on käynyt ilmi myös aikaisemmista leskitutkimuksista (esim. Lopata 1980, 112). Lisätuloja eniten tarvitsevien naisleskien mahdollisuudet hakeutua ansiotyöhön ja sijoittua työelämään olivat kaikkein heikoimmat.

Leskeksi jääneiden elämäntilanteen ja sen muutoksen tarkastelu koski 80-luvun alkuvuosia. Työllisyystilanne ja työnsaantimahdollisuudet paransivat vuosikymmenen loppua kohti, mutta heikkenivät ratkaisevasti vuosikymmenen vaihteen jälkeen.

Leskeksi jäämisellä akuutteja terveysvaikutuksia

Haastatteluvastausten perusteella leskeksi jääneiden henkilöiden terveydentilasta muodostui odotettua positiivisempi kuva. Tutkimuksen lesket eivät näyttäneet liikuntakykyisyyttä ja naisleskien psyykkistä oireilua lukuun ottamatta olevan muuta väestöä sairaampia. Haastattelutulokset eivät vahvistaneet sitä, että leskeksi jäämiseen kytkeytyy terveydentilan selvä huononeminen.

Tulokset olivat samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa siinä, että naislesket ilmoittivat pitkäaikaisia sairauksia samoin kuin työtai toimintakykyä haittaavia sairauksia miesleskiä jonkin verran yleisemmin. Myös psyykkisiä tai psykosomaattisia oireita esiintyi naisilla selvästi yleisemmin kuin miehillä. Toimintakyvyn mittaaminen painottui liikuntakykyyn ja asioiden hoitamiskykyyn, joissa miehet selviytyivät naisia hieman paremmin. Vertailut tehtiin ikävakioidusti, sillä leskeksi jääneet miehet olivat naisia iäkkäämpiä.

Kun leskien terveydentilaa tutkittiin rekisteritietojen, sairausvakuutus- ja työkyvyttömyyseläketietojen perusteella, kuva leskien sairastavuudesta muuttui vastaten paremmin aikaisempiin tutkimuksiin perustuvia johto-

päätöksiä leskien yleisemmästä sairastavuudesta. Sairauspäivärahaa saaneiden osuudet olivat tutkimuksen leskilä hieman suuremmat kuin väestöllä yleensä.

Naisleskien yleisempää sairastavuutta miesleskiin verrattuna osoittivat myös rekistereihin perustuvat terveydentilan mittarit.

Rekisteritietoihin pohjautuvat tarkastelut osoittivat puolison kuolemalla olevan haitallisia, lähinnä akuutteja vaikutuksia leskeksi jääneiden terveyteen. Puolison kuoleman akuuteista vaikutuksista leskeksi jääneiden terveyteen on saatu näyttöä myös muista tutkimuksista (vrt. Ferraro 1989, 75). Naisilla sairauspäivärahaa saaneiden osuuden nousu puolison kuoleman jälkeen osoittautui tässä kuitenkin pysyvämmäksi. Sairastavuuden taso ylitti naisilla puolison kuolemaa edeltäneen tason vielä muutaman vuoden kuluttua puolison kuolemasta, kun se miehillä melko pian aleni vaimon kuolemaa edeltäneelle tasolle.

Leskeksi jäämisen haitallisia terveysvaikutuksia vahvistaa myös tutkimustulos puolison pitkään kestäneen sairauden kytkeytymisestä lesken heikentyneeseen terveydentilaan. Yhteys oli todettavissa nais- mutta ei miesleskillä. Kyse oli naisten hoivatyöhön liittyvästä kuormitustekijästä, joka lisää naisten leskeysaikeista sairastavuutta.

Käytännön avun saaminen eriytyi sukupuolen mukaan

Leskien avun ja tuen tarvetta koskevat tarkastelut osoittivat, että noin viidesosa leskeksi jääneistä piti saamaansa henkistä tukea riittämättömänä. Erilaisissa kuolemantapaukseen liittyvissä käytännön asioissa avun tarve koettiin vähäisemmäksi, sillä vain joka kymmenes olisi kaivannut enemmän apua hautajaisten järjestämisessä, perunkirjoituksessa, eläkkeen hakemisessa yms. puolison kuolemaan liittyvissä asioissa.

Kristina Issakainen

Leskeksi jäätyään monet miehet ryhtyivät tekemään vaimon aikaisemmin suorittamia taloustöitä. Yleisintä tämä oli keskimmäisiin ikäryhmiin kuuluvilla miehillä. Toisaalta mieslesket saivat apua kotitöissä, siivouksessa, pyykinpesussa, ruuanlaitossa yms. naisleskiä useammin. Avun antajina olivat useimmiten omat lapset ja miehillä usein myös uusi avio- tai avopuoliso.

Sosiaalisia suhteita ja sosiaalista tukea koskeva tarkastelu osoitti mielenkiintoisen eron leskeksi jääneiden naisten ja miesten välillä. Naisleskien kontaktit muun muassa omiin lapsiin olivat selvästi tiiviimmät kuin miesleskien. Miehet taas saivat toiminnallista apua sekä omilta lapsilta että muilta läheisiltä naisia yleisemmin. Tämä ei johtunut yksinomaan siitä, että leskeksi jääneet miehet elivät naisia useammin uudessa parisuhteessa. Myös omilta lapsilta saatu käytännön tuki oli miehillä yleisempää. Lapset

kantoivat enemmän huolta isänsä kuin äitinsä selviytymisestä kotitöissä.

Yksinäisyys vanhojen miesleskien ongelma

Puolison kuolema merkitsi usein sosiaalisten siteiden heikkenemistä. Kanssakäymisen yhteisten ystävien ja tuttavien samoin kuin puolison suvun kanssa harveni noin joka toisella leskellä. Kanssakäymisen väheneminen oli yleisempää miehillä kuin naisilla. Muutoksen suunta tukee tutkimuksissa esitettyä tulkin-taa siitä, että vaimon rooli sosiaalisten siteiden vaalijana on perheille tyypillinen. Kun vaimo kuolee, leskeksi jääneellä miehellä on vähemmän kontaktien ylläpitämiseen tarvittavia sosiaalisia taitoja kuin leskeksi jääneellä naisella.

Yksinäisyyden tunteet olivat leskillä yleisiä. Lähes kaksi leskeä viidestä (43 %) ilmoitti olevansa melko tai hyvin yksi-

näinen. Miesleskistä yli kaksi viidesosaa ja naisleskistä runsas kolmannes tunsi itsensä yksinäiseksi.

Leskien yksinäisyyttä selittävä analyysi täsmäsi eron koskemaan vanhoja ikäryhmiä. Iäkkäät miehet olivat naisia selvästi yksinäisempiä. Nuorten nais- ja miesleskien välillä ei ollut eroa yksinäiseksi itsensä tuntevien osuudessa.

Sopeutumattomuus vaikeutena joka viidennellä

Leskeyteen sopeutumattomia oli lähes viidennes kaikista leskeksi jääneistä henkilöistä. Kun puolison menetyksestä oli haastatteluajankohtana kulunut noin kolmesta neljään vuotta, on sopeutumattomuutta pidettävä pysyväisluonteisena tilana. Sopeutumattomuus ei siten ollut vähäinen ongelma.

Leskitutkimuksissa on analysoitu verraten paljon puolison äkillisen menetyksen ja menetyksestä toipumisen välistä suhdetta. Myös tämän tutkimuksen leskillä puolison kuoleman odottamattomuus vaikuttanut menetyksestä toipumiseen haitallisesti. Puolison äkillisen menetyksen kokeneet henkilöt eivät olleet sopeutuneet leskeyteen yhtä hyvin kuin ei-äkillisen tapahtuman kokeneet henkilöt.

Puolison yllättävän kuoleman haitallinen vaikutus sopeutumiseen näkyi nimenomaan hyvin iäkkäänä leskeksi jääneillä henkilöillä.

Erityisen traumaattinen äkillinen puolison poismeno oli 70 vuotta täyttäneille miehille, joista lähes puolet lukeutui sopeutumattomiin. Vastavassa tilanteessa olleista naisista sopeutumattomia oli runsas neljäsosa.

Äkillisiä kuolemia neljäsosa

Kaikista kuolemantapauksista tapaturmat ja väkivaltaiset kuolemat mukaan lukien äkillisiä oli noin neljäsosa. Tapaturmien ja muiden väkival-

taisten kuolemien osuus oli kuitenkin vain kuusi prosenttia. Yli yhdeksässä tapauksessa kymmenestä (94 %) puolison kuolinsyynä oli sairaus.

Sairauden aiheuttamista kuolemista äkillisiä sairauskohdauksia oli noin viidesosa. Tyypillisesti kuolemaa edelsi sairausjakso, joka noin joka kolmannella henkilöllä kesti vähintään viisi vuotta ja noin joka viidennellä kahdesta viiteen vuotta. Edesmenneen puolison sairauden kestoksi määriteltiin aika, jolloin sairaudesta tai vammasta oli ollut selvästi haittaa henkilön työ- tai toimintakyvylle.

Lähteet:

Aarnio Outi & Tor Eriksson (1987). Onko naisten palkkatuloilla tulonjakoa tasoittava vaikutus? Kansantaloudellinen aikakauskirja 1987, 4, 378-393.

Ferraro Kenneth F (1989). *Widowhood and Health*. Teoksessa Kyriakos S. Markides & Cary L. Cooper (Eds.). *Aging, Stress and Health*. John Wiley & Sons. Chichester 1989, 69-89.

Lopata Helena Znaniecka (1980). *The Widowed Family Member*. Teoksessa Nancy Datan & Nancy Lohmann (Eds.). *Transitions of Aging*. Academic Press. New York 1980, 93-118.

Tuominen Eila (1994a). *Elämänmuutos ja muutoksen hallinta*. Tutkimus leskeksi jäämisen taloudellisista, terveydellisistä ja sosiaalisista vaikutuksista sekä leskeyteen sopeutumisesta. Väitöskirja. Helsinki 1994.

Tuominen Eila (1994b). *Leskeneläke edelleenkin merkityksellimpiä tulolähde naisille kuin miehille*. Lyhennelmä väitöstilaisuuden alkajaisitelmästä 4.2.1994. *Työeläke 94/1*. Eläketurvakeskuksen julkaisu.

EILA TUOMINEN
Eläketurvakeskuksen
tutkija

JOUKKOVELKAKIRJA

Työeläkevakuutusta hoitavien vakuutusyhtiöiden, LEL Työeläkekassan sekä Merimieseläkekassan tilastot vuoden 1993 sijoitustoiminnasta ovat valmistuneet.

Näiden laitosten sijoituskanta oli 119 miljardia markkaa, jossa on kasvua edelliseen vuoteen noin 11 miljardia markkaa eli 10 prosenttia. Eläkekassojen ja eläkesäätiöiden tilastot valmistuvat myöhemmin keväällä. Niiden yhteenlaskettu sijoituskanta vuoden 1992 lopussa oli 36 miljardia markkaa eli noin neljännes koko työeläkelaitosten sijoituskannasta.

Aivan oleellisia muutoksia ei säätiö- ja eläkekassapuolella ole tapahtunut vuoden 1993 aikana. Näin voisi arvioida että vuoden 1993 lopussa työeläkelaitosten koko sijoituskanta olisi noin 155 miljardia markkaa.

Tässä kirjoituksessa käsitellään vakuutusyhtiöiden, LEL Työeläkekassan ja Merimieseläkekassan sijoitustoimintaa eli 119 miljardin markan osuutta.

Työeläkelaitosten luotonanto

Sijoituskantaympyrästä ilmenee, että työeläkelaitokset sijoittivat pääosin lainanantoon: lainojen osuus koko sijoituskannasta oli vuoden 1993 lopussa 75 miljardia markkaa eli noin 63 prosenttia.

Lainananto jakautuu sijoituslainaukseen ja vakuutusmaksulainaukseen, jota lainausmuotoa on perinteisesti nimetty myös takaisinlainaukseksi. Sijoituslainaus on normaalia lainaustoimintaa: yritys tekee työeläkelaitokselle anomuksen lainansaannista rahoittaakseen jonkin investoinnin, oston tai muun kohteen.

Työeläkelaitokset lisäsivät viime vuonna joukkovelkakirjasijoituksiaan lähes yhdeksällä miljardilla markalla. Suuntausta puolustavat sekä työmarkkinajärjestöjen suositukset että ekonomistien näkemykset. Tämä on osittain auttanut myös valtiota, joka on saanut obligaatioilleen ja sijoitustodistuksilleen ostajia.

Markkinarahasijoitukset kasvoivat viidellä ja puolella miljardilla markalla. Niiden voimakas kasvu luo osaltaan hyvän potentiaalin mahdollisille tuleville investointialloille.

Takaisinlainaus on tavallaan jatkuvaa lainaustoimintaa, sillä sen luonteeseen kuuluu, että yritys voi merkitä aina TEL-vakuutusmaksua maksaessaan osan vakuutusmaksusta velkakirjalla, mikäli vakuudet ovat kunnossa.

Vuosi 1993 oli siitä erikoinen vuosi, että lainojen osuus työeläkelaitosten sijoituskannasta pieneni. Tämä ilmenee kuviosta, jossa on kuvattu vuoden 1992 lopun mukainen sijoituskannan rakenne ja sen kehittyminen neljänneksittäin vuoden 1993 aikana.

Lainojen määrä putosi vuoden 1992 lopun 83 miljardista markasta vuoden 1993 loppuun mennessä 75,5 miljardiin markkaan eli 77 prosentista 63,5 prosenttiin koko sijoituskannasta.

Osaltaan alenema johtuu siitä, että lainoja nostettiin vuonna 1993 yhteensä vain 9,1 miljardia markkaa, kun niitä vielä edellisenä vuonna nostettiin 15,2 miljardia markkaa. Tämä ilmenee ohjeisesta kuvista, jossa on esitetty lainojen nostot vuosineljänneksittäisenä kumulatiivisesti. Korkeimmillaan työeläkelaitosten lainananto on ollut vuonna 1990, jolloin se oli lähes 19 miljardia markkaa.

Normaalioloissa vanhojen lainojen kuoletusten määrä on noin 10 prosenttia. Sen perus-

teella työeläkelaitosten lainojen kuoletusten olisi pitänyt olla 9 miljardia markkaa, mikä on suunnilleen yhtä paljon kuin uudet luotot. Näin ollen lainakannan olisi pitänyt pysyä entisellään.

Koska lainakanta kuitenkin supistui 7,5 miljardia markkaa, merkinnee tämä sitä, että kokonaisia lainoja on maksettu takaisin aika tavalla.

Lainaustoiminnan romahtamisen syyt

Lainakannan ja lainakäytön supistumiseen on useita syitä. Perussyynä on luonnollisesti se, että maassa on ollut lama ja että investointeja on sen vuoksi tehty vähän. Tästä syystä myös rahan kysyntään ei ole ollut suurta tarvetta. Toisaalta myös lama on ollut niin poikkeuksellisen dramaattinen, että yritykset ovat tulleet hyvin varovaisiksi ja pyrkivät maksamaan entisiäkin velkojaan pois.

Osaltaan työeläkelaitosten lainakannan supistumiseen vaikuttaa yleisen korkotason nopea ja raju lasku vuonna 1993. Vaikka työeläkelaitosten takaisinlainauksen korko on nopeassa tahdissa pudonnut 9 prosentista 6,5 prosenttiin, tämänkään lainan hinta ei enää ole ollut kaikilta osin kilpailukykyinen, kun vielä otetaan mukaan vakuuksien hinta. Sijoituslainojen korkotaso on

VEIKKO SAVELA
Keskon Eläkekassan johtaja

perinteisesti ollut jonkin verran takaisinlainauksen korkotasoa korkeampi.

Joukkovelkakirjamarkkinoiden kehittyminen viime aikoina on tarjonnut isoille yrityksille mahdollisuuden hankkia varsin edullisesti rahaa markkinoilta työeläkerahaan verrattuna. Yritysten rahoitustilanne on keventynyt myös ulkomaisten sijoitusten kautta, yritykset ovat muun muassa myyneet omistamiaan pörssi-osakkeita varsin runsaasti ulkomaille.

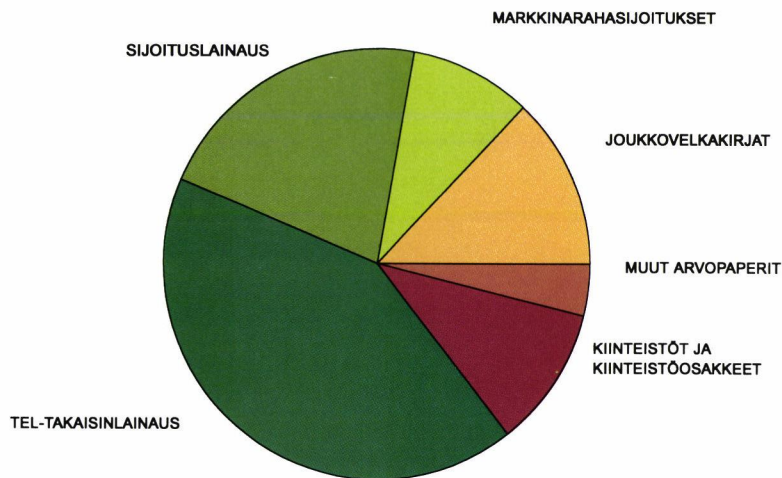
Pankkien mahdollisuudet luotottaa yrityksiä ovat myös oleellisesti parantuneet kuitistuneilla rahan kysyntämarkkinoilla. Vuoden 1993 viimeisellä neljänneksellä kävi ensimmäistä kertaa niin, että pankkien yleinen antolainauskorko oli matalampi kuin työeläkelaitosten sijoituslainojen korko. Yleensä ero on ollut toisin päin 2-3 prosenttiyksikköä. Kun otetaan huomioon, että yrityksille tulee kustannukseksi työeläkelainan koron lisäksi myös vakuuskustannus, niin ero pankkien hyväksi on tällä erää varsin selvä.

Työeläkelaitosten lainojen vakuudet

Vuonna 1993 työeläkelaitosten lainojen vakuuksissa on tapahtunut oleellinen muutos siinä, että Eläketurvakeskuk-

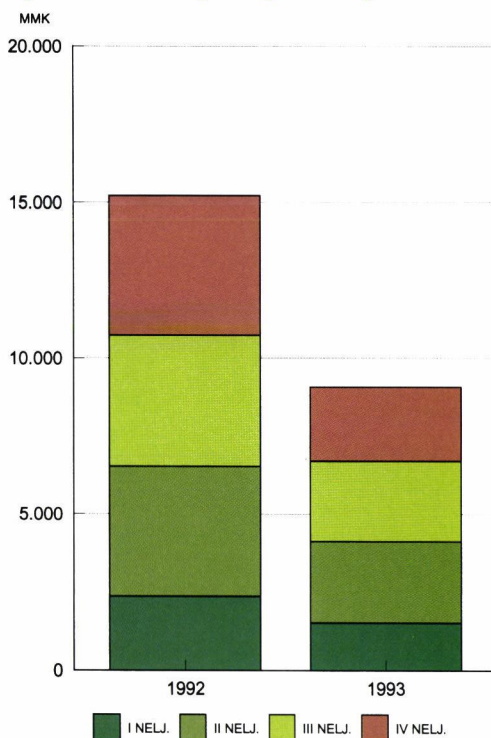
SIJOITUKSET LISÄÄNTYIVÄT

TELAn jäsenlaitosten sijoituskanta
119 140 mmk 31.12.1993
(Eläkevakuutusyhtiöt, LEL, MEK)

sen luottovakuutusta on ajettu alas. Sen osuus uusien luottojen vakuuksista on pudonnut lähes puoleen eli 15 prosentista 8,6 prosenttiin. Vuonna 1994 tätä luottovakuutusta ei ole käytettävissä enää ollenkaan.

TELAn jäsenlaitosten uudet sijoitus- ja vakuutusmaksulainat neljänneksittäin vuosina 1992 - 1993
(Eläkevakuutusyhtiöt ja LEL Työeläkekassa)

Pankkitakauksen osuus on vuonna 1993 noussut 52,5 prosenttiin. Myös kiinnitysten osuus on kasvanut.

Työeläkeraha edistää teollisuuden kasvua

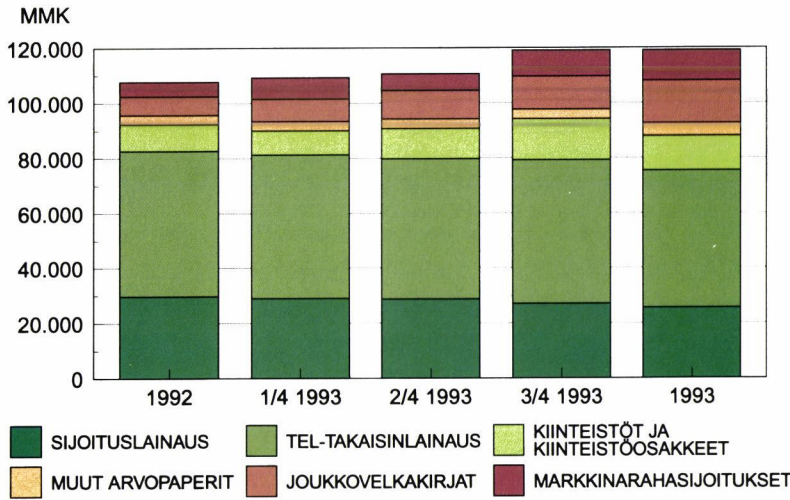
Teollisuuden osuus uusista luotoista on kasvanut parina viime vuotena varsin voimakkaasti ja oli vuonna 1993 54 prosenttia.

Tämä kuvastaa hyvin sitä taloudellista kehitystä, mikä yhteiskunnassa on käynnissä. Teollisuus on toipumassa lamasta, varsinkin vientiteollisuus. Kotimainen kysyntä on edelleen hyvin vähäistä, joten investoinnit kaupan, yhteiskunnallisten palvelujen sekä rakennustoiminnan alalla ovat vähäisiä.

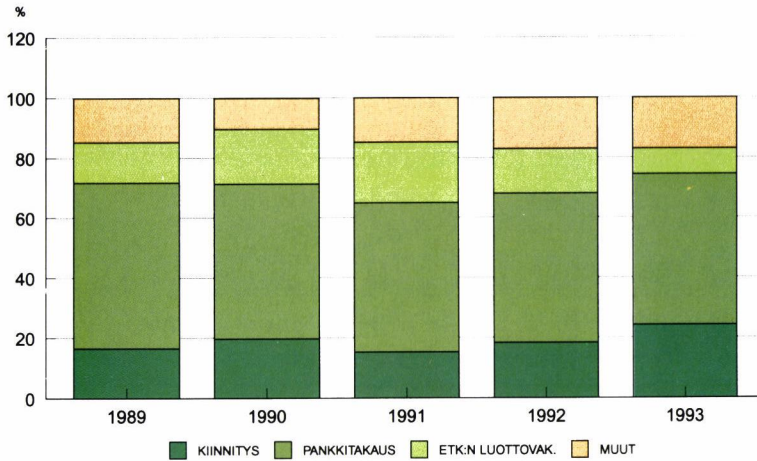
Mitä lainaus-toiminnan sijalle

Lainanannon supistumisen myötä työeläkelaitoksille vapautui uutta sijoitettavaa rahoitusomaisuutta vuonna 1993 lähes 19 miljardia markkaa. Tämä liikkumavara on käytetty seuraavasti:

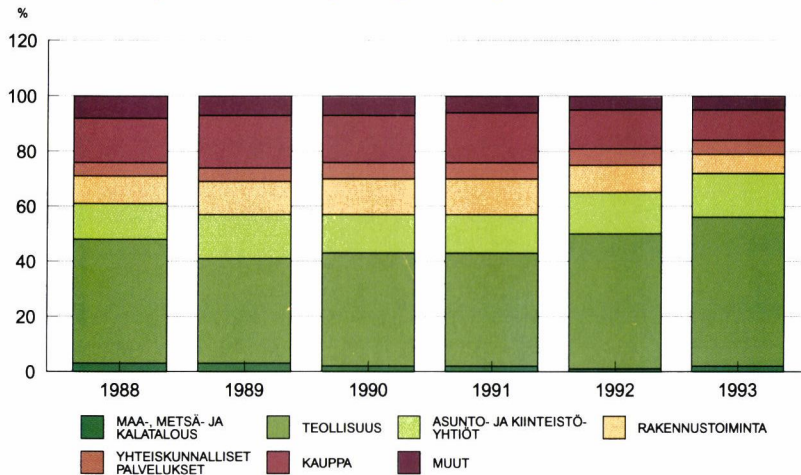
TELAn jäsenlaitosten sijoituskanta 1992 - 1993 (Eläkevakuutusyhtiöt, LEL, MEK)

TELAn jäsenlaitosten uusien sijoitus- ja vakuutusmaksulainojen vakuusjakauma 1989 - 1993 (Eläkevakuutusyhtiöt ja LEL Työeläkekassa)

TELAn jäsenlaitosten uudet sijoitus- ja vakuutusmaksulainat toimialoittain vuosina 1988 - 1993 (Eläkevakuutusyhtiöt ja LEL Työeläkekassa)

- työeläkelaitokset ovat lisänneet markkinarahasijoituksiin vuoden 1992 lopusta 5,5 miljardilla markalla sekä joukkovelkakirjasijoituksiin lähes 9 miljardilla markalla.

- pörssiosakkeiden omistus on ollut edelleen suhteellisen vähäistä. Nousua on kuitenkin jonkin verran, sillä sijoituskanta oli 1992 lopussa 3,4 miljardia markkaa ja vuoden 1993 lopussa 4,6 miljardia markkaa.

- sijoittaminen kiinteistöihin ja kiinteistöosakkeisiin on jonkin verran vuoden 1993 aikana noussut. Sijoituskanta oli vuoden 1992 lopussa 9,7 miljardia markkaa ja vuoden 1993 lopussa 12,5 miljardia markkaa.

Kun otetaan huomioon markkinarahasijoitukset, joukkovelkakirjojen jälkimarkkinakelpoisuus sekä uudet vakuutusmaksut vuonna 1994, voidaan arvioida, että työeläkejärjestelmästä olisi synnytyttävissä vuonna 1994 ainakin 25 miljardia sijoitettavaksi yritys-kenttään, mikäli investoinnit ja rahan kysyntä sitä edellyttäisivät.

Kristina Issakainen

SUOMEN JÄRJESTELMÄ AUSTRALIASSA

Fil. tri Diana Olsberg toimii lehtorina

New South Walesin yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella, Sydneyssä.

Hänen väitöskirjansa käsitteli korporatismia Australian eläkepolitiikassa.

Nyt hän tekee vertailevaa tutkimusta Australian, Suomen ja Yhdysvaltojen eläkejärjestelmistä.

Diana Olsberg tutustui Suomen eläkejärjestelmään syksyllä 1993. Oheinen artikkeli perustuu hänen Eläkevakuutusosakeyhtiö Ilmarisessa pitämäänsä esitelmään.

Useimmat teollisuusmaat kärsivät taloudellisesta lamasta, ja hallitukset hakevat keinoja elvytykseen ja julkisten menojen supistuksiin. Monissa maissa ongelmat ovat yhteydessä väestön vanhenemiseen ja demografisiin muutoksiin. Työikäisten määrä pienenee ja vanhusten määrä kasvaa. Ihmiset elävät vanhemmiksi kuin ennen, ja he odottavat eläkeaikanaan korkeampaa elintasoja kuin ennen. Monet maat joutuvat korjaamaan eläkejärjestelmiään, mikä helposti synnyttää sosiaalista levottomuutta.

Australia on juuri sellainen maa, jonka eläkejärjestelmää on reippaasti korjattu viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana. Uusi järjestelmä perustuu lakisääteiseen, hajautettuun ja yksityiseen eläkesäästämiseen. Siinä on selviä yhtäläisyyksiä Suomen työeläkejärjestelmän kanssa. Mielenkiintoista kyllä, järjestelmää ei suinkaan tietoisesti suunniteltu Suomen mallin mukaan.

Australian vanha eläkejärjestelmä

Yli 70 vuotta Australialla oli kaksitasoinen eläkejärjestelmä. Ensimmäinen taso takasi vähimmäistoimeentulon köyhille vanhuksille. Valtion rahoittama vanhuuseläke tuli

Australiassa voimaan jo vuonna 1909. Se oli avustusluontoinen tasa-eläke. Vakuutusmaksuja ei kerätty. Eläkeikä oli miehillä 65 ja naisilla 60 vuotta. Eläke oli tarveharkintainen.

Oikeus eläkkeeseen riippui sekä tuloista että varallisuudesta. Eläkkeiden taso oli 20 - 25 prosenttia keskimääräisistä viikkoansioista. Siihen liittyi kuitenkin lisäetuja, joita pidettiin suurena arvossa: ilmainen terveydenhoito ja lääkkeet, ilmaiset matkaliput, omaisuusverojen ja puhelinmaksujen alennukset, jopa sähkö-, kaasun- ja vesilaskujen alennukset.

Ihmiset arvostivat vanhuuseläkettä. Maksettuaan veroja koko ikänsä he katsoivat olevansa oikeutettuja eläkkeeseen lopettaessaan työnteon. Koko 1900-luvun ajan Australiassa on ollut täystyöllisyys ja korkea palkkataso, jota vahva ammattiyhdistysliike on valvonut. Ihmisillä on omistusasunnot, perittyä varallisuutta ja vahvat perhesiteet. Sen enempää ammattiliitot kuin poliittiset puolueetkaan eivät halunneet muuttaa järjestelmää vakuutusperiaatteen suuntaan. Kiinnostus lakisääteiseen ansioeläkkeeseen heräsi vasta 80-luvulla.

Toisena tasona oli vapaaehtoi-

nen ansioeläkejärjestelmä. Suurituloisille henkilöille oli tarjolla monenlaisia säästö- ja vakuutusjärjestelmiä. Työntantajat järjestivät niitä selektiivisesti joskus maksaen vakuutusmaksut kokonaan, joskus taas yhdessä palkansaajan kanssa. Nämä järjestelyt vastasivat suurin piirtein suomalaisia eläkesäätiöitä.

Vapaaehtoiset järjestelyt koskivat pääasiassa ylempiä toimihenkilöitä ja virkamiehiä. Vakuutetut menettivät etuensa vaihtaessaan työnantajaa, joten vain harvat saivat täyden eläkkeen vanhuuseläkeikässä.

Järjestelmän muutos

1980-luvun alussa tilanne alkoi muuttua. Uusi eläkejärjestelmä kehittyi kolmessa vaiheessa.

Ensimmäisessä vaiheessa syntyi tietoisuus siitä, että järjestelmä oli epätarkoituksenmukainen, eriarvoinen ja muutoksen tarpeessa. Maan hallitus huolestui eläkemennoennusteista ja väestökehityksestä. Ihmiset alkoivat ymmärtää, ettei vanhuuseläke turvannut heille sellaista elintasoja, johon he olivat tottuneet. Poliittiset piirit ja työmarkkinajärjestöt kiinnittivät huomiota järjestelmän eriarvoisuuteen ja väärinkäyttöihin. Palkansaajajärjestöt al-

koivat neuvotella työnantajan kanssa eläkevakuutusmaksujen liittämistä palkkaetuihin.

Seuraavana vaiheena oli eläkekysymysten liittäminen keskitettyihin tuloratkaisuihin osana ansaintaperusteisia etuuksia. Tämä toteutettiin teollisuusaloittain vuodesta 1988 lähtien.

Kolmantena vaiheena oli eläkelaki, jonka Työväenpuolue edustava liittohallitus ajoi läpi vuonna 1992. Tarveharkintainen vanhuuseläke säilytettiin siinä vain turvaverkko-koisille. Työnantajat velvoitettiin maksamaan työntekijöistään eläkevakuutusmaksuja yksityisille eläkesäätiöille.

Australialla on nykyisin siis kolmiportainen eläkejärjestelmä. Lakisääteinen, hajautettu ansioeläke on siinä keskeisessä asemassa. Sitä täydentävät kansaneläke ja vapaaehtoiset lisäeläkkeet.

Maksajat ja hyötyjät

Työnantajat maksavat kasvavan osuuden työntekijöiden palkkasummasta yksityisiin eläkesäästörahoihin. Työnantajat ja työntekijät valvovat niitä yhdessä. Niitä hoitavat pääasiassa yksityiset vakuutusyhtiöt.

Tällä hetkellä työnantajan vakuutusmaksu on neljä prosenttia palkoista. Maksun on määrä nousta asteittain yhdeksään prosenttiin. Työntekijät puolestaan joutuvat maksamaan eläkesäätiöille kolme prosenttia tuloistaan vuoteen 2002 mennessä. Eläkkeen suuruus lasketaan vakuutusmaksujen ja rahastojen sijoituksista saatavien voittojen perusteella.

Eläke maksetaan kertasuorituksena työntekijän täyttyessä 60 vuotta, jolloin työsuhte päättyy.

Tämän seurauksena eläkesäästäminen on valtavasti lisääntynyt. Työntekijöillä on myös henki- ja työkyvyttömyysvakuutus, jonka työnantajat kustantavat kokonaan. Etuudet ovat pysyviä ja säilyvät siirryttäessä työnantajalta

toiselle saman elinkeinon piirissä. Ansioeläkejärjestelmä kattaa nykyisin 85 prosenttia työntekijöistä.

Hallinto

Työnantajat voivat järjestää työntekijöidensä eläkevakuutuksen kolmella tavalla.

He voivat maksaa vakuutusmaksut toimialakohtaisiin rahastoihin, joita työnantajien ja työntekijöiden edustajat hallitsevat yhdessä. Nämä vastaavat Suomen eläkekassoja.

Eläkesäätiöitä vastaavat yhden työnantajan rahastot, joiden johdossa on työnantajaa ja työntekijöitä edustava hallintoneuvosto.

Kolmantena tyyppinä ovat yleiset eläkerahastot. Ne ovat vakuutusyhtiöiden hallinnassa ja vastaavat siis suomalaisia eläkevakuutusyhtiöitä.

Työnantajat suorittavat vakuutusmaksunsa kuukausittain. Maksuista vähennetään hallintokulut ja loput talletetaan työntekijöiden yksityisille eläketileille.

Järjestelmällä ei ole Eläketurvakeskusta vastaavaa keskuslaitosta eikä keskitettyä työsuhderekisteriä. Tämä tekee järjestelmän hallinnon monimutkaiseksi ja kalliiksi.

Rahastojen sijoittaminen on melko vapaasti eläkelaitoksen päätettävissä. Sijoitukset vakuuttajatyönantajaan eivät kuitenkaan saa ylittää kymmentä prosenttia maksuista. Rahastoja ei myöskään saa lainata takaisin työnantajalle.

Vaikka järjestelmän hallintoon sisältyy ongelmia, työntekijäjärjestöt pitävät sitä suurena edistysaskeleena Australian sosiaalipolitiikassa. Hallitus ja pääomapiirit arvostavat järjestelmän pääomanmuodostusta ja sijoitustoimintaa. Työn ja pääoman yhteistointa eläkerahastojen hallinnossa näyttää olevan hyvä malli myös muille neuvottelu-suhteille.

Suomen eläkejärjestelmä australialaisen silmin

Minulla on ollut tilaisuus tarkkailla Suomen eläkejärjestelmän toimintaa ja periaatteita useiden viikkojen ajan. Siihen sisältyy monia piirteitä, joita voitaisiin soveltaa myös Australian järjestelmään. Käsitteeni mukaan Suomen eläkejärjestelmän vahvuudet keskittyvät seuraaviin kahdeksaan kohtaan.

1. Työeläkejärjestelmän yksityisyys

Useimmissa teollisuusmaissa ollaan nykyisin vakuuttuneita yksityisen eläkejärjestelmän edullisuudesta. Kaikkialla tehdään suunnitelmia ansioeläkkeiden yksityistämiseksi. Suomessa ei ole hankalan kokonaisuudistuksen tarvetta.

2. Järjestelmän vaikutus suomalaisen yhteiskuntaan Työeläkejärjestelmä aloitti käytännössä suomalaisen hyvinvointivaltion ja konsensusyhteiskunnan ajan. Se on vähitellen hävittänyt köyhyyden vanhoista ikäryhmistä. Se on myös selvästi tasoittanut ikääntyneiden ihmisten tulojakoa.

3. Taloudelliset vaikutukset Työeläkejärjestelmä on vaikuttanut merkittävästi Suomen talouselämään tuottamalla pääomaa teollisuuden ja kaupan tarpeisiin.

4. Kansaneläkkeen ja työeläkkeen yhteensovitus Kansaneläkkeen ja työeläkkeen yhteensovitus siten, että kansaneläkkeen lisäosa on eläkevähenteinen, on taloudellisesti tärkeä periaate. Se on luultavasti vähentänyt painetta julkisten menojen karsimiseen.

5. Järjestelmän hallinnollinen tehokkuus ja tyylikkyys Keskusrekisteri, henkilötunnus ja eläkkeiden laskenta vakuutetun kaikkien työsuhteiden perusteella ovat esimerkkejä loistavasta hallinnon tietojärjestelmästä. Kaikki palkansaajat kattava järjestelmä edistää joustavuutta työmarkkinoilla ja säästää hallinnon kustannuksia.

6. Järjestelmän joustavuus
Työantajien ja vakuutettujen maksut riippuvat välittömästi järjestelmän tarpeista. Sen takia järjestelmä on pystynyt sopeutumaan työvoimatilanteen muutoksiin. Se on ainoa järjestelmä maailmassa joka automaattisesti sopeutuu palkkojen ja hintojen kehitykseen

7. Yleinen luottamus eläkejärjestelmään

Kaikkien tutkimusten mukaan suomalaiset luottavat eläkejärjestelmän vakauteen. Nykyisin tosin keskustellaan etuuksien hienosäädöstä, mutta se on pientä verrattuna aikaisempiin taisteluihin järjestelmän luonteesta, jotka sittemmin on ratkaistu.

8. Työmarkkinajärjestöjen sitoutuminen järjestelmään
Valtio ja työmarkkinajärjestöt päättävät yhdessä eläkejärjestelmän etuuksista ja hallinnosta. Tämä lisää luottamusta järjestelmään sekä poliittisten puolueiden että yleisön keskuudessa.

Mitä Australia voisi oppia Suomelta?

Australia seuraa nyt Suomea sikäli, että sillä on hajautettu ja yksityisesti hallittu ansioeläkejärjestelmä, joka lakisääteisesti takaa koko työvoimalle ansioihin suhteutetut eläkkeet. Sillä on varmasti edessään monia ongelmia, jotka vaativat ratkaisua sitä mukaa kuin järjestelmä vanhenee. Suomen järjestelmässä on kuitenkin eräitä piirteitä, jotka Australian kannattaisi sovitaa omaan järjestelmäänsä niin pian kuin mahdollista. Näitä ovat ainakin seuraavat neljä.

1. Valtakunnallinen koordinaatio

Silmään pistävin heikkous Australian järjestelmässä on eläkelaitosten toimintaa koordinoivan ja työsuhderekisteriä hoitavan keskuslaitoksen puuttuminen. Tässä suhteessa Eläketurvakeskuksen periaatteet ja toimintatavat ovat erityisen opettavia.

2. Viimeisen laitoksen periaate

Minua on erityisesti viehättänyt teollisuusalojen yli ulottu-

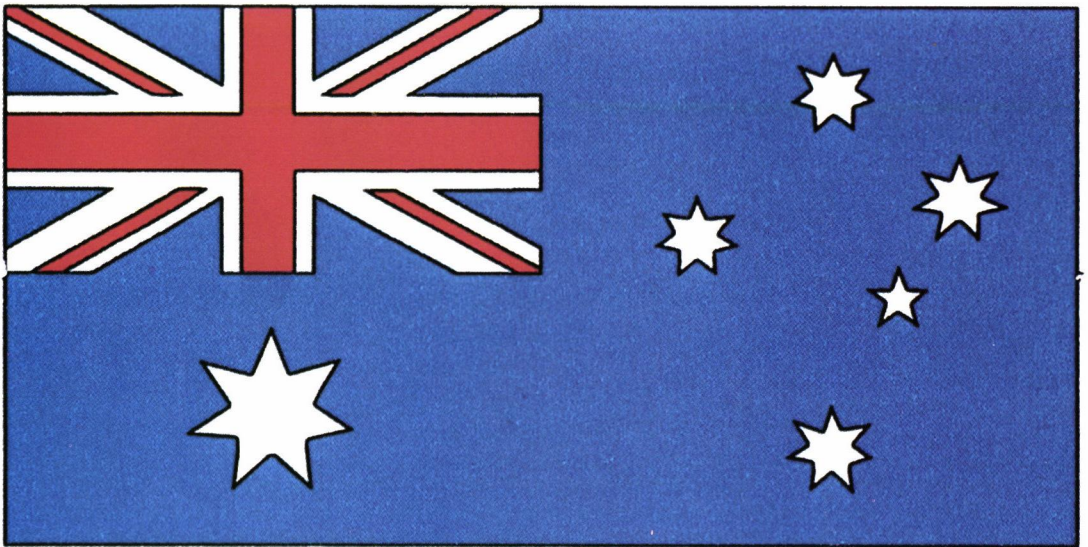
va koordinaatio, joka muun muassa mahdollistaa eläkkeen maksamisen viimeisestä laitoksesta, jossa työntekijä on ollut vakuutettuna.

3. Osa-aikaeläke

Osa-aikaeläke on erinomainen keino hyötyä ikääntyvien työntekijöiden taidoista ja työpanoksesta, vaikkei tämä järjestely olekaan Suomessa ollut erityisen suosittu. Ylipäänsä vaiheittainen eläkkeelle siirtyminen näyttää olevan

Australia on nyt kehittämässä järjestelmäänsä samaan suuntaan, ja monissa muissakin maissa aletaan ymmärtää, että Suomen järjestelmä on sovelias eläkemalli ensi vuosisadalalle.

Tulevaisuudenkuva ei tietenkään ole pelkästään ruusuinen. Sekä Australia että Suomi ovat taloudellisissa vaikeuksissa. Ongelmia lisää väestön ikääntyminen.

työntekijöille suositeltavaa sekä henkisen että fyysisen terveyden kannalta. Se on myös kansantaloudellisesti edullista.

4. Takaisinlainaus

Se, että työnantajien annetaan lainata maksamansa vakuutusmaksut takaisin sopivia vakuuksia vastaan, on erinomainen keksintö. Työnantajilla on parhaat edellytykset tehdä sijoituspäätökset niin, että ne hyödyttävät koko kansantaloutta.

Johtopäätöksiä

Muihin maihin verrattuna Suomen työeläkejärjestelmä on kiitettävän kattava, tarjoaa oikein mitoitettuja etuudet ja on hallinnoltaan tehokas ja halpa.

Järjestelmä suunniteltiin alunperin juuri Suomen oloihin. Ilmeisesti tästä syystä siihen ei ole muualla kiinnitetty sen ansaitsemaa huomiota.

Joitakin muutoksia on ehkä pakko tehdä. Eläke-etuudet eivät kuitenkaan uhkaa näiden maiden kansainvälistä kilpailukykyä. Se ei liioin parane eläkekustannuksia leikkamalla. Suomi ja Australia eivät pysty kilpailemaan halvoilla työvoimakustannuksilla kansainvälisillä enempää kuin kotimaisillakaan markkinoilla.

Huomattavasti tärkeämpiä kilpailutekijöitä ovat talouden rakenne, hallinnollinen asiantuntemus sekä sijoitusten ja rahoituksen suunnittelu.

Lama puristaa Suomea melkein sietämättömällä tavalla. Minusta näyttää kuitenkin siltä, että Suomella on paremmat mahdollisuudet selvitä alamäestä kuin useimmilla muilla Euroopan mailla. Suomella on hyvä infrastruktuuri ja korkeasti koulutettu työvoima, joka soveltuu huipputek-

nologian hyödyntämiseen. Perustuotteiden osalta erityisesti puuteollisuus tuottaa jatkuvasti hyvää tulosta. Tekninen edistys näillä aloilla pitää Suomen maailmanmarkkinoiden kärjessä.

On sanottu, että yhteiskunnan hyvinvointi mitataan sillä, miten se huolehtii vanhuksista ja sairaista. Emme saa antaa lyhyen tähtäimen laskelmoinnin hämärtää vastuuta kansainvälisistämme.

*Lyhentäen suomentanut
Jussi Vanamo*

Työeläkejärjestelmän tietohallintoa kypsytellään uuteen aikakauteen

Työeläkejärjestelmän tietohallintoa ollaan kypsyttelemässä uuteen aikakauteen. Uusi aikakausi ja uusi tietohallintosukupolvi tekevät eittämättä tuloaan asiakaspalvelun tarpeiden ja tietotekniikan kehityksen saattamina. Tulevaan antaa vahvan värinsä myös se, että tietojärjestelmän tapahtumaliikenne kasvaa koko ajan, mutta raha on entistä niukemmassa.

Jouko Laitinen

Työeläkepuoli ei ole mitenkään yllättäen tässä tilanteessa. Järjestelmä on tietohallintonsa ja -tekniikkansa kanssa jo sillä tavalla kaiken kokenut, ettei se ole mitään tekemättä ja vain sivusta seurannut tapahtumien kulkua. Päinvastoin, tulevaisuutta on pohdittu niin Eläketurvakeskuksessa ja eläkelaitosten omissa ympyröissä kuin erityisessä yhteistyöryhmässäkin, joka teki viime vuoden syksyllä kovasti töitä Eläke-Sammon suunnittelujohtajan Ilkka Kohosen johdolla.

Kohosen työryhmässä olivat mukana myös julkisten alojen eläkelaitosten edustajat. Tuon työryhmän esityksestä on nyttemmin perustettu pysyvä tie-

tohallinnon työryhmä. Sen tehtävänä on pitää vaari siitä, että järjestelmän tietohallintoa kehitetään yhteisin tavoittein, yhteisin pelimerkein ja yhteistyössä.

Käsissä monimutkainen yhtälö

Pelkistetysti käsissä on ja kyse on aika monimutkaisesta - ja vaikeastakin - yhtälöstä. Siinä tekijöinä ovat toisaalta asiakkaiden ja järjestelmän sisäiset palvelutarpeet ja toisaalta kustannusten kurissa pitäminen, mieluummin säästäminen.

Ilkka Kohosen mukaan yhtälön ratkaisua pitäisi yrittää sellaisella konseptilla, jossa

päällekkäinen tiedon keräys ja tiedon päivitys monessa paikassa on eliminoitu mahdollisimman vähiin. Kohosen ratkaisumalliin sisältyy myös sellainen ajatus, jossa tietotekniset sovellukset ovat mahdollisimman laajasti yhdenmukaisia ja yhteensopivia sekä palvelut entistä tehokkaammin standardoituja. Asiakirjatkin ovat tässä menossa entistä useammin konekielisessä muodossa.

- Minusta tulevaa ajatellen on tärkeää sekin, että tietoliikenteessä pyritään suoriin yhteyksiin - ehkä perinteisen tietojen välityksen kustannukselakin, kuitenkin unohtamatta sitäkin, Kohonen sanoo.

Eläke-Sammon suunnittelujohdaja Ilkka Kohonen ei vanno työeläkejärjestelmän tietohallinnossa tapahtuvien suurten ja nopeiden muutosten nimiin. Hän kuitenkin toivoo asioiden sujuvan siihen suuntaan, että suorat yhteydet saavat entistä enemmän jalansijaa.

Uutta värinä ilmässä

Kohosen ajatukset eivät ole mitään yksinajattelua. Kyllä ne on kirjattu myös työeläkejärjestelmän tietohallinnon tulevaisuutta pohtineen työryhmän raporttiin. Siinä asiakirjassa henki on se, ettei keskitetty ratkaisu ole ainoaan tietoteknisesti ainoa autuaaksi tekevä vaihtoehto, vaan kyllä sellaisena on nähtävä myös tietohallinnon matalampi keskityksen taso.

-Tulevaisuuden toimintomallissa keskusrekisterit näyttävät ainakin nyt lähes entisen kaltaisilta. Eläketurvakeskus tarvitsee jatkossakin tiedot vakuutettujen ja eläkkeensaajien kokonaistilanteesta. Ja näyttää siltä, että laitosten tulee vielä entisestäänkin helpottaa Eläketurvakeskuksen tiedonsaantia, kun VIILA ja VIIMA -ratkaisut ovat valmiina. Kysymys kuitenkin kuuluu, mitkä tietovarastot on järkevää pitää keskitettynä Eläketurvakeskukseen ja mitkä tiedot hoidetaan tiedonvälityspalveluilla, Kohonen sanoo.

Harkiten ja kypsyttellen uudistuksiin

Ilmeistä on, ettei nykykäytäntö muutu ihan yks-kaks. Kehityksen vauhtiin vaikuttanee

hyvin paljon se, että työeläkejärjestelmä on paljon muutakin kuin vain eräät tunnetut yhteisöt. Joukkoon kuuluvat tasapäisinä myös säätiöt ja kassat. Ja lienee syytä olettaa, että ne ovat tietohallintonsa, -tekniikkansa ja -sovellutusten kanssa hyvin kirjava joukko. Sanalla sanoen niiden valmiudet tietoteknisen yhteistyön perustavaa laatua olevaan mullistukseen vaatinee vielä kypsyttelyä.

Ajatuksissa hiottavaa

Varmasti myös näkemykset, mielipiteet ja ajatukset keskitetyn ja hajautetun toimintatavan eduista ja haitoista kaipaavat vielä hiomista.

Tällainenkin tulkinta lienee oikeutettu sen perusteella, mitä Eläketurvakeskuksen tietohallinto-osaston päällikkö Riitta Lindström kirjoitti tämän lehden nelosnumerossa viime vuonna. Siinä hän kirjoitti näkemyksensä, että esimerkiksi VIILA-VIIMA -ratkaisun yhteydessä olisi ainakin alussa järkevää liittää julkiset laitokset työeläkejärjestelmän tietohallintoon tietovarastojen osalta nykyistä keskityksen tasoa noudatellen ja tietoliikenteen osalta kolmikantaan julkinen laitos - Eläketurvakeskus - Kela.

Samassa kirjoituksessa Lindström esittää näkemyksensä, että tietovarastojen hajautus lisäisi tietohallinnon riskejä monella tasolla ja toimikseen se vaatisi raskaita investointeja sovellustuotantoon.

Sidosryhmät ykkösenä listalla

Ilkka Kohonenkaan ei vanno suurten ja nopeiden muutosten nimiin. Hän on kuitenkin sitä mieltä, että asioiden pitäisi sujua siihen suuntaan, että eläkelaitosten tietotekninen yhteistyö yleensä ja eritoten eläkelaitosten ja julkisten rekistereiden yhteistyö toimisi suorilla yhteyksillä.

-Liikkeelle voitaisiin lähteä sidosryhmistä ja luoda suorat koneelliset yhteydet muun muassa pankkeihin ja verottajaan. Itse asiassa tämän suuntaisia suunnitelmia pyritään toteuttamaan äskettäin työssä aloittaneessa tietohallintotyöryhmässä, Kohonen kertoo.

Hänen mukaansa työryhmä tavoittelee yhteistyötä pankkien ja verottajan kanssa laajemminkin kuin vain suorissa yhteyksissä. Työryhmän ajatuksissa on keskustella niiden kanssa - ja myöhemmin varmasti muidenkin kanssa - niistä virityksistä, joita ne käyttävät tietotekniikkassaan ja voisiko sitä tekniikkaa kehittää eläkelaitosten palvelutarpeiden toteuttamiseen.

Kohonen uskoo sidosryhmien ottavan vaarin tietohallintotyöryhmän mielipiteistä, sillä puhuuhan se koko työeläkejärjestelmän äänellä.

ETA haastaa

Samaa onnistumisen uskoa Kohosen sanoissa ei ole enää, kun hän alkaa puhua ulkomailta tulleiden ETA-kansalaisten vakuuttamisesta Suomessa.

-Ulkomaalaisten vakuutus- turva on hoidettava yhtä aukottomasti kuin meidän omien kansalaistenkin - tarkoitan nyt nimenomaan tietoteknistä näkövinkkiä. Ja siinä meillä onkin pulma! Mistä me saamme esimerkiksi tunnistamista varten sellaisia tietoja, että me voimme varmuudella taata turvan rekisteröityvän varmasti oikealle ETA-kansalaiselle? Ja vaikka luotettavia tietoja olisi tarjolla, ongelmia saattaa syntyä siitä, että kaikissa maissa on omat tietotekniset virityksensä ja tietotekninen kehitys on jokaisessa maassa takuuvarmasti eri tahdissa ja tasolla, Kohonen kuvaa sitä työrupeamaa, jonka edessä tietohallintotyöryhmä on.

Hän on sitä mieltä, että tietohallintotyöryhmä joutuu kes-

kustelemaan järjestelmän tulevasta yhteisestä asiakaspalvelukonseptistakin. Uuden palvelumallin pitäisi syntyä VIILA - VIIMA -ratkaisujen myötä. Eli samassa aikataulussa pitäisi sopia paitsi tietohallinnollisesti ja -teknisesti myös konkreettisesti ja yhte-nevaisesti siitä, millä tavalla ja minkä tasoisilla tiedoilla asiakaspalvelussa jatkossa eletään.

- Minun mielestäni tavoitteena pitäisi olla, että asiakas saa esimerkiksi eläketurvakeskumansa - sanotaanko yhdeltä luukulta, mutta kuitenkin siten, että homma hoituu siltä paikalta ja yhdellä kerralla.

Haastattelu: Jouni Jokisalo

LÄHES PUOLET NAISTEN YVE-HAKEMUKSISTA HYLÄTÄÄN

Yksilöllisen varhaiseläkkeen hakemuksia hylätään paljon: vuonna 1993 hylkäysten osuus oli 45 prosenttia. Naisten hakemuksia hylätään enemmän kuin miesten. Kaikkein eniten hylkäyksiä saavat hakijajoukon nuorimmat naiset, vähiten taas lähellä vanhuuseläkeikää olevat miehet. Myös varsinaisissa työkyvyttömyyseläkkeissä naisten hylkäysosuus on korkeampi kuin miesten.

Työkyvyttömyyslainsäädäntö ei tee eroa naisten ja miesten välillä, työkyvyn heikkenemisen kriteerit ovat molemmille sukupuolille samat. Kaikkien arviointikriteerien, työuran keston, työolojen, työn aiheuttaman rasittuneisuuden ja kuluneisuuden sekä sairastavuuden suhteen naisten ja miesten todellisuus on kuitenkin hyvin erilainen.

Naisten työurat lyhyempiä

Ammatissaolon pitkäaikaisuuden vaatimuksen on arveltu olevan yksi naisten suurempaan hylkäysosuuteen vaikuttavista tekijöistä. Totta onkin, että vaikka valtaosa naisista on mukana työelämässä, erityisesti ikääntyneempien naisten työurat ovat lyhyempiä ja katkonaisempia kuin miesten.

Yksilöllistä varhaiseläkettä hakevilla naisilla on kuitenkin takanaan enemmän työvuosia kuin naisilla keskimäärin, eli kaikkein lyhimpien työurien naiset eivät yksilöllistä varhaiseläkettä hae. Näyttää siltä, että ainoastaan LEL-aloilla työvuosien vähäisyys on saattanut merkittä-

Kristina Issakainen

västi vaikuttaa naisten miehiä korkeampaan hylkäysten osuuteen. LEL:n piirissä naisten ja miesten hylkäysosuuksien ero olikin yksilöllisen varhaiseläkkeen alkuvuosina erityisen suuri.

Miesten työt arvostetumpia

Työmarkkinat ovat jakautuneet kahtia. Naiset ja miehet työskentelevät eri ammattialoilla ja niin työympäristö, työn sisältö kuin työn vaatimat

ominaisuudetkin ovat erilaisia. Kun eläkeratkaisuissa arvioidaan toimintakyvyn riittävyttä työn vaatimuksiin nähden, joudutaan naisilla ja miehillä tarkastelemaan aivan erilaisia töitä ja työoloja.

Miesten työt ovat arvostetumpia ainakin markoissa mitattuna. Miesten työt myös tunnetaan paremmin, erityisesti niiden fyysinen raskaus on yksioikoisemmin havaittavissa kuin naisten töiden. Naisvaltaisilla aloilla työn rasitta-

vuus on usein piilevämpää, esimerkiksi kiireen ja yksipuolisten työliikkeiden aiheuttamaa. Onkin mahdollista että naisten töiden vähäisempi arvostus ja puutteellisempi tuntemus vaikeuttavat naisten eläkehakemusten työkyrvorioita.

Ikääntyneet naiset joka tapauksessa kokevat työnsä ruumiillisesti raskaammaksi kuin miehet, ja samoin erilaiset psyykkiset tai psykosomaattiset rasitusoireet ovat naisilla yleisempiä kuin miehillä. Eikä kyse ole pelkästään omista tuntemuksista, myös kliinisesti testattuna ikääntyneiden naisten suorituskyky on havaittu alhaisemmaksi kuin miesten.

Kunta-alalla tehdyn tutkimuksen mukaan vain kolmasosalla 55-vuotiaista naisista elämänsä aikana on ollut riittävästi kunnolliseen työstä suoriutumiseen. Miehistä kahdella kolmasosalla suorituskyky vastasi työn vaatimuksia.

Erityisesti työelämän muutospaineisiin naiset tuntuvat reagoivan miehiä herkemmin oireilemalla, sairastumalla tavalla taikka toisella. Naisitoimihenkilöillä ovat erilaiset rasitusoireet kasvaneet organisaatiomuutosten ja fuusioiden myötä. On myös havaittu, että työpaikalla käyttöön otetut uudet menetelmät työn tuloksellisuuden arvioinnissa ja tulospalkkauksessa lisäävät enemmän naisten kuin miesten työpainetta.

Naiset oireilevat miehet kuolevat

Naisten sairastavuus on ylipäänsä monioireisempaa ja lääketieteellisesti arvioituna epämääräisempää kuin miesten. Myös naisten ja miesten tautikirjo on erilainen: verenkierroelinten tai hengityselinten sairaudet ovat miehillä yleisempiä. Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet ovat puolestaan yleisempiä naisilla. Verenkierroelinten sairaudet

Yksilöllisen varhaiseläkkeen hakemusten hylkäysprosentti sukupuolen ja iän mukaan vuonna 1993

Ikäryhmä	Miehet	Naiset	Kaikki
55-59-vuotiaat	48	55	51
60-64-vuotiaat	20	26	22
Kaikki	41	48	45

mielletään yleensä vaikeamiksi kuin tukielinsairaudet -johtavathan sydänviat useammin kuolemaan kuin selkäivut.

Naisten sairausprosessi näyttää herkemmin noudattavan sellaista kaavaa, jossa lähtökohtana ovat kokonaan terveydestä riippumattomat syyt, esimerkiksi työelämän ongelmat. Aluksi nämä aiheuttavat lyhyitä poissaoloja erilaisten oireidiagnoosien perusteella. Vähitellen sairausjaksot kuitenkin pitenevät muun muassa siksi, ettei lääketieteellinen apu riitä perusongelman hoitamiseen. Samalla diagnoosit muuttuvat eritellyimmiksi, mikä mahdollistaa sairausperusteisen eläkkeen hakemisen. Tällöin ollaan tilanteessa, jossa eläkkeelle hakeutumisen motiivit ovat helposti ymmärrettävissä, mutta niiden sovittaminen juridisiin työkyvyn heikkenemisen kriteereihin ei ole yhtä helppoa.

Eläkehalukkuudessa ei suuria eroja

Eläkettä hakiessaan naiset ja miehet ovat erilaisessa tilanteessa. Usein on esitetty, että naiset ovat eläkehakuisempia: he haluavat miehiä herkemmin eläkkeelle.

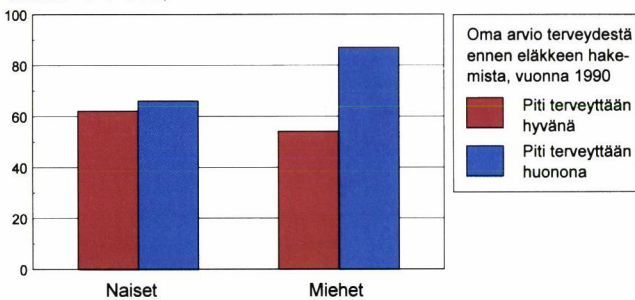
Naiset hakevatkin yksilöllistä varhaiseläkettä enemmän kuin miehet. Tosin hakemistaltiuden ero naisten ja miesten välillä on kaventumassa. Tilastoluvut eivät kuitenkaan kerro, missä työkyvyn heikkenemisen vaiheessa eläkettä haetaan.

Koska naiset hoitavat yleensä terveyttään paremmin kuin miehet, on mahdollista että he myös pyrkivät mukauttamaan käyttäytymistään aikaisemmassa vaiheessa terveyttä säilyttävään suuntaan. Eläkkeen hakeminen saattaa olla ainoa keino, jonka he tuntevat ulospääsyyksi monimutkaisesta ongelmatilanteesta.

Ikääntyneisiin työntekijöihin kohdistuneet tutkimukset eivät kuitenkaan tue näkemystä naisten miehiä suuremmasta eläkehalukkuudesta. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että ainakin asennetasolla miehet ovat innokkaampia eläkkeelle lähtijöitä: varhaiseläkeikäisistä miehistä kaksi kolmasosaa ja naisista puolet kertoo harkinneensa eläkkeen hakemista.

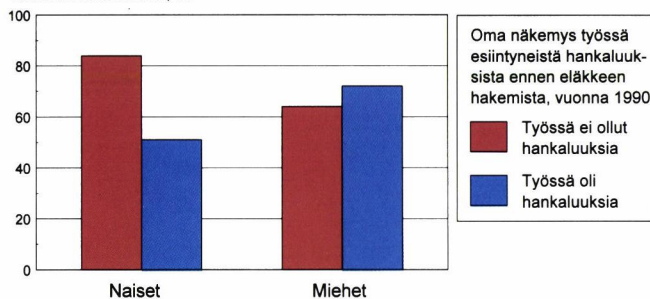
Kuva 1. Koetun terveyden yhteys eläkeratkaisuun

1990-1992 myönnön saaneiden osuus yli 50-vuotiaista eläkettä hakeneista, %

Kuva 2. Työssä esiintyneiden hankaluuksien yhteys eläkeratkaisuun

1990-1992 myönnön saaneiden osuus yli 50-vuotiaista eläkettä hakeneista, %

Naisten sairastavuus ei näy eläkeratkaisuissa

Koettu terveydentila ja oma tuntemus työssä jaksamisesta vaikuttavat niin naisilla kuin miehilläkin yksilöllisen varhaiseläkkeen hakemiseen. Naisilla näiden tekijöiden merkitys korostuu vielä enemmän kuin miehillä. Runsaasti työstä poissa olleet, sairaaksi itsensä tuntevat ja työssään huonosti selviytyvät naiset hakevat eläkettä muita enemmän.

Naisten oma kokemusmaailma näyttää siis vahvasti vaikuttavan eläkkeelle hakeutumiseen, mutta varhaiseläketutkimusten mukaan koettu sairastavuus ei sellaisenaan heijastu naisten eläkeratkaisuihin. Sairaampina ja terveempinä itseään pitäneet naiset ovat saaneet eläkehakemukseensa yhtä usein myöntöpäätöksen.

Miehillä koettu sairastavuus ja eläkeratkaisuut sen sijaan noudattavat yhteistä logiikkaa: sairaimmiksi itsensä kokeneet ovat saaneet enemmän myöntöpäätöksiä kuin terveytensä paremmaksi tunteet (kuva 1).

Naisten työelämän kokemukset sen sijaan näkyvät ratkaisukäytännössä, mutta kokonaan toisin kuin olisi odotettu. Naiset, joilla on ollut erityisiä hankaluuksia työssä, ovat saaneet muita useammin hylkäyspäätöksen (kuva 2). Työn hankaluudet ovat ilmeisesti saaneet naiset tuntemaan työkykynsä heikoksi tai uhatuksi sellaisissakin tapauksissa, joissa lääketieteellinen näyttö työhön kykenemättömyydestä on ollut vähäistä.

Ratkaisutoiminta ei käy yksiin naisten kokemusmaailman kanssa. Naiset itse katsovat olevansa eläkkeen tarpeessa ja siihen oikeutettuja paljon useammin kuin ratkaisukäytäntö antaa myöten. Eläkekriteeristö tavoittaakin helpommin miesten kuin naisten todellisuuden, joskin korkeat hylkäysluvut kertovat myös mieshakijoiden omien näkemysten usein poikkeavan ratkaisijoiden kannasta.

Miehille tyypillinen kliinisesti määriteltävissä oleva sairauskuva sopii kuitenkin juridiseen työkyvyn heikkenemisen malliin paremmin kuin naisten oireilu. Varsinaisissa työkyvyttömyyseläkkeissä lää-

ketieteellisesti arvioitavissa olevan sairauden merkitys työkyvyn heikkenemisen kriteerinä on aina ollut suuri, ja ilmeisesti myös yksilöllisten varhaiseläkkeiden ratkaisukäytäntö on pitkälti lääketieteellisesti painottunutta.

Miesten kokemusmaailma lähempänä lain näkemyksiä

Miesten työurat ja työelämän piirteet näyttävät myös sijoituvan työkyvyn heikkenemisen arviointiin luontevammin ja totutumminkin naisten työelämän piirteet. Naisten töitä ei samassa määrin tunneta eikä arvosteta, ja vähemmän arvostettu tulkitaan helposti myös vähemmän vaativaksi.

Naisten ja miesten eläkehakemushylkäysten eroissa törmätään paljon eläkelainsäädäntöä laajempiin, kulttuurimme vahvasti sisäistettyihin normeihin. Naisena ja miehenä eläminen on erilaista, ja eläkkeelle hakeutumisprosessi näyttää olevan yksi niistä tilanteista, joissa nämä erot kulminoituvat numeroina mitattaviksi. Naisten miehiä korkeampi hylkäysprosentti ei siten välttämättä kerro sen enempää turhista hakemuksista kuin vääristä ratkaisutakaan, vaan se kertoo siitä, miten lain näkemykset vastaavat paremmin miesten kuin naisten kokemusmaailmaa.

Artikkeli perustuu tasa-arvovaltuutetun toimistossa eläkkeiden hylkäämiseröjä pohtineen asiantuntijatyöryhmän raporttiin: Naisten ja miesten työkyvyttömyys. Erot eläkkeiden hylkäämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvo-julkaisuja. Sarja A, tutkimuksia 2/1993.

RAIJA GOULD
Eläketurvakeskuksen
tutkija

PALKOISTA RAHOITETTAVA VAIN ANSIOSIDONNAISIA ETUUKSIA

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuoden 1993 lokakuussa ylijohtaja Tarmo Pukkilan selvittämään sosiaalivakuutusmaksujen kehittämistä. Selvitysmiehen tehtävänä oli etsiä mahdollisuudet työntekijien sosiaalivakuutusmaksujen kehittämiseksi siten, että pienten ja työvaltaisten yritysten työllistämismahdollisuudet paranevat. Hänelle annettiin myös oikeus esittää näkemyksensä muistakin työllistämismahdollisuuksia parantavista toimenpiteistä.

Tarkastelunsa kohteeksi selvitysmies valitsi työntekijän kansaneläke, sairaus- ja työttömyysvakuutusmaksut. Näistä työttömyysvakuutusmaksun jyrkkä kasvu suurtyöttömyyden seurauksena on usein tuotu esiin tärkeänä työllistämistä haittaavana tekijänä. Työeläkemaksut selvitysmies rajasi tarkastelun ulkopuolelle.

Muutosta etsitty jo pari vuosikymmentä

Työntekijän maksurasituksen jakamista oikeudenmukaisemmin pitkälle automatisoitujen ja työvoimavaltaisten yritysten kesken selvitetiin jo vuoden 1972 sosiaalimaksutoimikunnassa. Sen ehdotusten pohjalta luotiin poistojen ja palkkojen suhteen perustuva työntekijän kansaneläkemaksun porrastus kolmeen luokkaan, joka on ollut parin vuoden katkosta (1.7.1991 - 30.6.1993) lukuunottamatta siitä lähtien voimassa.

Kuluneen kahdenkymmenen vuoden aikana ainakin kymmenessä eri toimikunnassa ja työryhmässä on tutkittu mahdollisuuksia keventää maksuja suuntaan, joka vähentäisi työvoiman käyttöön kohdistuvaa rasitusta. Useimmissa mietinnöissä johtopäätöksenä on ollut, että palkkaperusteisista maksuista tulisi siirtyä ainakin osittain liikevaihtoveropohjaiseen rahoitukseen.

Palkkaperusteisissa maksuissa olisi syytä luopua muiden kuin ansiosidonnaisten etuuksien rahoittamisesta. Se merkitsisi noin 4,5 prosenttiyksikön vähennystä työnantajan sosiaaliturvamaksuun.

Rahoitusvaja on kuitenkin katettava muita veroja korottamalla, esimerkiksi arvonalisäveroja tai energia- ja ympäristöveroja.

Uudistuksia ei ole kuitenkaan pantu toimeen. Nykyinen maksujärjestelmä on hallinnollisesti edullinen ja yksinkertainen, jolloin sen muuttamiseen ei ole lähde, koska uuden vaihtoehdon paremmuudesta ei ole saatu vaikoitavaa näyttöä.

Viime vuosina eniten arvostelua on herättänyt kansaneläkemaksun porrastus palkkojen ja poistojen välisen suhteen mukaan. Korkein maksu on voinut kohdistua jo hyvin pieniin investoiiviin yrityksiin. Toisaalta suurikin yritys voi eriyttää konsernissaan työvoiman ja pääoman omiin yrityksiinsä, jolloin se pääsee alimpaan maksuluokkaan.

Ongelmat olivat syynä porrastuksesta luopumiseen vuoden 1991 puolivälissä. Maksun korotustarve johti kuitenkin porrastuksen palauttamiseen viime kesänä, koska korotettua maksua ei haluttu kohdistaa työvoimavaltaisiin yrityksiin.

Selvitysmies asetti tavoitteeksi hallinnollisesti selkeän ja tehokkaan maksun, joka turvaa etuuksien rahoituksen riittävyuden. Rahoituksen olisi myös oltava toimialojen suhteen neutraali. Suuri ongelma liittyy siihen vaatimukseen, että maksujen alentaminen ei saisi heikentää valtiontalouden tasapainoa. Maksujen alentamisesta tai poistamisesta syntyvä vaje on siis

katettava jollain muulla rahoituksella.

Muihin veroihin korotuksia

Vuosien mittaan tehdyissä selvityksissä on todettu, ettei ole olemassa yhtä selkeästi muita parempaa rahoitusmuotoa. Yksinkertaisinta on käyttää jo olemassa olevia veromuotoja, mutta Suomen korkea veroaste ei juuri anna mahdollisuuksia verojen lisäkorotuksille.

Liikevaihtovero korvataan kuluvaan vuonna arvonalisäverolla, jonka verokanta on 22 prosenttia eli kansainvälisesti katsoen suhteellisen korkea. Sosiaaliturvamaksuperusteen muuttaminen ei tietenkään korota veroastetta, jos kerätään sama summa kuin ennen, mutta maksun lopullinen kohtaanto muuttuu.

Nykyisin työvoiman käyttöön perustuva maksu kohdistuu myös vientiteollisuuteen ja sisältyy vientituotteiden hintaan. Maksun muuttaminen arvonalisäperusteiseksi vapauttaisi viennin maksusta ja osuus siirtyisi kotimaisten kuluttajien maksettavaksi entistä korkeampana arvonalisäverona.

Maksuperusteen muuttamista on jarruttanut myös Kelan halu säilyttää kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksujen rahoituksen itsenäisyys. Se olisi mahdollista korvaamalla nykyinen maksu uudella esimer-

kiksi jalostusarvomaksulla tai kansanvakuutusmaksulla.

Sen sijaan rahoituksen ohjaaminen arvonalisäveron tai muun verotuksen avulla valtion budjetin kautta varmasti heikentäisi etuuksien pitkäjänteistä kehittämistä. Nykysetkään Kelan omat maksut eivät tosin ole estäneet lähes vuosittaisia poikkeuslakeja, joilla pysyvää maksuperustetta on budjettitarpeiden mukaan muutettu.

Työvoimakustannukset vaihtelevat ajoittain

Työvoimakustannusten merkitystä yritysten kustannuksissa voidaan arvioida vertaamalla sitä jalostusarvoon, joka kuvaa yrityksessä tuotettua lisäarvoa. Yritys- ja alakohtainen hajonta on erittäin suurta. Vuonna 1992 työvoimakustannusten osuus jalostusarvosta oli pienin paperiteollisuudessa (58 prosenttia) ja suurin talonrakennusalalla (111 prosenttia). Yli 100:n menevä suhdeluku kertoo kannattamattomasta toiminnasta, joka väistämättä voi olla vain tilapäistä.

Keskimäärin kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksujen osuus kaikista työvoimakustannuksista vuonna 1992 oli 2,6 prosenttia. Siten jalostusarvosta mitattuna niiden osuus oli paperiteollisuudessa 1,6 prosenttia ja talonrakennusalalla

2,9 prosenttia. Kuluvana vuonna maksut ovat noin puolta suuremmat. Työttömyysvakuutuksen maksu oli vuonna 1992 jo hieman suurempi kuin sosiaaliturvamaksu ja tänä vuonna sen osuus

kaa siirrettäisiin rahoitettavaksi arvonlisäveron 0,9 prosenttiyksikön korotuksella. Toinen ja kolmas vaihe merkitsisivät kansaneläkkeiden osalta yhteensä noin 2,5 miljardin markan ja sairausva-

tarpeelliseksi edistää työvoiman kysyntää sen hintaa alentamalla. Työnantajan maksujen muuttaminen kokonaan tai osittain muutoin kuin palkkojen perusteella määräytyväksi olisi askel tähän suun-

Kristina Issakainen

kaikista työvoimakustannuksista kasvaneen jo viiteen prosenttiin.

Selvitysmiehen ehdotusten kohteena olivat vain työnantajien kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksut, koska suurin osa niistä käytetään muiden kuin ansiosidonnaisten etuuksien rahoittamiseen. Työttömyysvakuutusmaksulla rahoitetaan ansiosidonnaisuuteen liittyvät työttömyysturvan menot, joten sen kytkytyminen palkkoihin on selvitysmiehen mielestä perusteltua.

Maksuista pois 4,5 prosenttiyksikköä

Selvitysmies ehdottaa, että palkkasidonnaisissa työnantajan maksuissa luovutettiin pysyvästi muiden kuin ansiosidonnaisten etuuksien rahoittamisesta. Ehdotuksena on, että poistettaisiin työnantajan kansaneläkemaksu ja se osa sairausvakuutusmaksua, joka liittyy pelkästään vähimmäispäivärahoihin ja sairaanhoitokorvauksiin.

Kaikkiaan muutos merkitsisi yksityisellä sektorilla ja valtion liikelaitoksissa palkoista laskettuna noin 4,5 prosenttiyksikön työnantajamaksujen korvaamista julkisilla vero-voilla.

Muutos toteutettaisiin kolmessa vaiheessa vuosina 1994-1996. Ensimmäisessä vaiheessa 1,5 miljardia mark-

kuutuksen osalta 1,5 miljardin markan rahoitusvajausta. Vaje katettaisiin yleisillä vero-voilla. Niiden osalta selvitysmies viittaa ympäristö- ja energiaverojen käyttömahdollisuuteen.

Työllistävät alat myönteisiä

Selvitysmiehen esityksiin annetut lausunnot heijastelevat lausunnonantajien perinteisiä kantoja. Pienen ja keski-suuren yritystoiminnan edustajat ovat ehdotuksille myönteisiä. Ne suhtautuvat kuitenkin varauksin maksujen poistamisen rahoittamiseen arvonlisäveron korotuksilla. Veronkorotukset supistaisivat kysyntää entisestään ja toimisivat maksun työllistävää vaikutusta vastaan.

Energia- ja ympäristöverojen käyttö muutoksen rahoitukseen sen sijaan saa työvaltaisen yritystoiminnan hyväksymisen. Runsaasti energiaa ja suhteessa vähemmän työvoimaa käyttävä teollisuus taas torjuu näin rahoitetun maksunmuutoksen.

Palkansaajajärjestöjen kanta muutokseen on periaatteessa myönteinen, mutta sen rahoittaminen muita veroja korottamalla ei saavuta hyväksyntää. Ne suosittavat rahoituskeinoksi elinkeinotukien vähentämistä ja ympäristöverojen käyttöä.

Valtiovarainministeriö näkee

Samalla tavoin vaikuttaisi tuloverotuksen keventäminenkin, joskaan ei yhtä välittömästi.

Välillisten työvoimakustannusten viime vuosien jyrkästä kasvusta huolimatta niiden alentaminen ei valtionvarainministeriön mielestä ole maiden välisen verokilpailun kannalta välttämätöntä. Välilliset työvoimakustannukset ovat meillä kansainvälisesti vertaillen pikemmin pienet kuin suuret. Työvoimakustannusten alentamiseksi etusijalle olisikin asetettava tuloverotuksen keventäminen.

Työeläkejärjestelmän piirissä pidetään kannatettavana maksujen selkeyttämistä siten, että palkkaperusteisesti rahoitetaan vain ansiosidonnaisen turvan maksuja. Muut etuudet voidaan rahoittaa yleisellä verotuksella, mikä paremmin turvaisi rahoituksen erilaisissa suhdannetilanteissa. Kelan kanta ehdotuksiin on kielteinen, koska selvitysmiehen ehdottama muutos poistaisi vähimmäisturvan rahoituksen itsenäisyyden.

Päätöksiä tarvitaan

Selvitysmies ehdotti maksuperusteiden muuttamista kolmessa vaiheessa vuoden 1996 loppuun mennessä. Ajankoh- ta muutokselle olisi nyt otollinen, koska sen rahoittaminen

esimerkiksi arvonlisäveroa korottamalla nykyisessä taloudellisessa tilanteessa tuskin johtaa inflaation kiihtymiseen. Toisaalta myös tarve palkkaperusteisten maksujen kasvun hillitsemiseen on vuoden 1995 alussa suuri.

Kansaneläke- ja sairausvakuutuksen rahoitusperusteet ovat olleet lähes vuosittaisen muutosten kohteena. Asteittain toimeenpantava siirtymä palkkaperusteisista maksuista muuhun verotukseen ei merkitse suurta kertamuutosta. Pysyvä muutos edellyttää kuitenkin kansaneläke- ja sairausvakuutuslakeihin etuuksien rahoituksen suurta periaatteellista muutosta, jonka valmistelu ja hyväksyminen voi vaatia pitkän käsittelyn.

BO LUNDQVIST
Eläketurvakeskuksen
erityistutkija

NÄKEMYKSESTÄ KOKEMUKSEEN

Viimeisen laitoksen periaate on yksityisalojen työeläkejärjestelmän keskeinen innovaatio. Järjestelmän hallinto on hajautettu, mutta vakuutettu saa eläkkeensä siitä eläkelaitoksesta, jossa hän on viimeksi ollut vakuutettuna.

Periaatteen merkitys

Vakuutetulle eläkejärjestelyn tärkein vaihe on silloin, kun hän syystä tai toisesta hakee eläkettä. Nyt tuntuisi suorastaan mahdottomalta, että työntekijä tai yrittäjä eläkettä hakiessaan joutuisi asioimaan kaikkien, joskus kymmenienkin, niiden eläkelaitosten kanssa, joissa hän työssä ollessaan on ollut vakuutettuna. Maailmalla tällaisetkaan esimerkit eivät aivan harvinaisia ole.

Suomen järjestelmä ei ole syntynyt itsestään. Ennen kaikkea se vaati yli 30 vuotta sitten vahvan näkemyksen, innovaation, joka myös toteutettiin. 50- ja 60-lukujen vaihteessa, jolloin viimeisen laitoksen periaate TEL-komiteassa syntyi, tekniset mahdollisuudet olivat nykytilanteen mukaan arvioituna likimain olemattomat.

Viimeisen laitoksen periaate yhdistää kuusi yksityisalojen työeläkelakia ja 67 eläkelaitosta. Nykyinen tietotekniikka hyvin käytettynä antaa mahdollisuuden periaatteessa jopa välittömään palveluun. Viimeisen laitoksen periaate vapauttaa hajautetun organisaation käyttämään hajautuksesta syntyvät muut hyödyt.

Laajennusmahdollisuudet

Viimeisen laitoksen periaatteen ulkopuolella ovat nykyisin julkishallinnon työeläketurvan säännökset ja niitä hoitavat laitokset. Jo nyt nämä eläkelaitja-säännökset vaikuttavat kuitenkin yhteensovittussäännösten kautta yksityis-

Runsaan kymmenen vuoden ajan on kehitelty ajatusta laajentaa viimeisen laitoksen periaate yksityisalojen ohella myös julkiselle sektorille. Asia liikautettiin, kun viime syksynä valtion, kuntien ja yksityisalojen eläkejärjestelmien ylin johto päätti, että hanke pannaan loppusuoralle.

Tavoitteena on toteuttaa laajentaminen vuoden 1997 aikana.

alojen työeläkkeisiin ja päinvastoin. Molemminpuolista tiedonkulkua tarvitaan jo nyt. Suurelta osin on järjestelykysymys saada tiedot kulkemaan siten, että viimeisen laitoksen periaate kattaisi samalla myös julkishallinnon. Järjestely vaatii vain yksituumaisuutta, mitä onkin havaittavissa.

Yksi virike muutokselle on ollut julkisen puolen tietotekniikan kehittyminen vaiheeseen, joka antaa yhteistyön laajenemiselle realistisen pohjan. Toisaalta myös ETK:n rekistereitä parhaillaan uudistetaan. Tähän uudistamisprosessiin on järkevää samanaikaisesti liittää tulevaisuudessa nähtävissä olevat yhteistyön muodot. Nykyvaihe mahdollisesti jopa vaatii yhteisten toimintamuotojen sopeuttamisen.

Viimeisen laitoksen periaatteen laajentaminen julkiselle sektorille vaatii paljon työtä. Erilaisten tietojärjestelmien ja -sovellusten takia muuntotyötä tarvitaan.

Alkuperäinen kolmenkym-

menen vuoden takainen näkemys ei kuitenkaan ole muuttunut; kokemus on vahvistanut idean kestäväksi. Nyt on tullut toteuttamisen toisen vaiheen aika, jotta työeläkeperheen eri osien toimintatavat eivät liiaksi eriytyisi.

Kun työeläkejärjestelmän eri osien kaltaisia suuria hallintoorganisaatioita kehitetään, on taloudellisuus tietysti tärkeällä sijalla. Tietojen yhdenmukaisessa käsittelyssä, muun muassa eläkkeiden laskennassa ja hakemusten käsittelyssä eri vaiheissa, saavutetaan yhteisillä toimintatavoilla kokonaisuuden eli koko maan kannalta huomattavia säästöjä.

Keskeiset piirteet

Viimeisen laitoksen periaate ohjaa eläkkeiden maksamista ja eläkehakemuksen ratkaisemista. Ensin mainittu on puhdas hallinnollinen keskitys: yksi laitos maksaa koko eläkkeen.

Kun viimeinen laitos, josta on ruvettu käyttämään Vilma-laitoksen nimeä, maksaa oman lakinsa ohella muiden lakien mukaisia eläkkeitä, on oltava menettely, joka kohdentaa eläkesuoritukset lakien tarkoittamalla tavalla rahoittajalaitokseen. Tämä ns. vastuunjako tai -selvittely tehdään yksityisaloilla ETK:ssa yhteisesti sovittujen ja sosiaali- ja terveystieteiden vahvistamien aikataulujen ja perusteiden mukaisesti.

Ydinajatuksena on, että eri eläkelaitosten kustannukset täsmätään eläkkeiden maksuvuotta seuraavan vuoden joulukuun alussa. Jo maksuvuonna pääosa täsmäyksestä kyetään hoitamaan ennakkoterillä siten, että lopulliset suoritukset edustavat vain kymmenesosan suuruusluokkaa kokonaisuudesta. Vastaavanlainen menettely on toteutettava myös julkisella sektorilla, kun valtiokonttorista

Jouko Laitinen

Kuvassa Vilma-työryhmän jäsenet vasemmalta oikealle: kamreeri Sinikka Nurminen valtiokonttorista (siht.), toimistopäällikkö Soile Manninen valtiokonttorista, eläkejohtaja Aira Bristow Ilmarisesta, suunnittelujohtaja Markku Hänninen (ryhmän vetäjä), apulaisjohtaja Pauli Kruhse Kuntien eläkevakuutuksesta, johtava lakimies Anne Perälehto-Virkkala Kuntien eläkevakuutuksesta (siht.) ja matemaatikko Eija Kaipainen-Perttula ETK:sta (siht.).

Hakijan kannalta on varmasti hyödyllistä, kun Vilma-laitos esittää päätökset yhtenäisesti saman kaavan mukaisesti, vaikka itse päätös olisikin tehty eri eläkelaitoksissa. Nykyisen lain mukaan on lähdeittävä siitä, että Vilma-laitoksen päätös on eräänlainen päätösten yhdistely, yhdistelmäpäätös. Erityisesti tämä koskee harkinnanvaraisia etuusia kuten työkyvyttömyyseläkekeitä. Yksi mahdollisuus on, että Vilma-laitos vain yhteensovittaa eri tahoilta saadut tiedot. Tietojen välittämisessä ETK:lla on keskeinen asema keskusrekistereineen.

Hyötynä säästöjä

Viimeisen laitoksen periaatteen laajentaminen julkiselle sektorille merkitsee vain eräiden sellaisten käytännön muotojen yhdenmukaistamista tai järjestämistä, joilla vakuutettu saa eläkepäätöksensä ja eläkkeensä teknisesti yhdestä laitoksesta. Tavoitteena ei ole muuta kuin hallinnon järkiperaistaminen. Jo nyt näyttää ilmeiseltä, että pelkästään tietohallinnon kannalta hankkeen merkitsemä yhteistyö on hyödyllinen ja ainakin pitkän päälle myös hallinnon kuluja vähentävä.

Mahdollisimman laaja yhteistyö työeläkeperheen kesken tuo suuruusluokkaetuja. Sama tietokoneohjelma, sovellus tai sen osa voidaan ehkä tehdä yhteiseen lukuun keran; ei N kertaa N:ssä eläkelaitoksessa. Nämä ovat kuitenkin vain mahdollisuuksia.

Hankkeen tarkoituksena ei ole eläketurvan sisältöä koskevan lainsäädännön muuttaminen. On kuitenkin ilmeistä, että yhtenäinen käytäntö ajan oloon muokkaa toimintoja ja niitä ohjaavia määräyksiä vakuutetun kannalta yksinkertaistavasti. Tällaisen kehityksen etuja ei voi kiistää.

ja Kuntien eläkevakuutuksesta tulee Vilma-laitos.

Eläkehakemuksen ratkaiseminen sisältää eläkkeen laskemisen ja päätöksen siitä, onko ratkaisu myöntö vai hylkäys. Eläkkeen laskeminen on tekniikkaa. Eläkkeen määrä säännökset poikkeavat toisistaan julkisella ja yksityisellä sektorilla. Samoin vastaavat säännökset eroavat myös yksityisalojen lakien kesken. Tältä osin tiedonkulku ainakin periaatteessa on hallittavissa yhteisesti sovittujen sääntöjen avulla. Eläkkeen saamisen edellytyksissä olevat erot tekevät Vilma-laitoksen toiminnasta monimuotoisemman. Työeläkkeen eri osat saattavat lauetta eri aikaan, eläkkeitä joudutaan muuttamaan, perimään takaisin jne.

Päätöstä tehdessään nykyinen yksityisalojen eläkelaitos käyttää harkinnanvaraisissa eduissa, kuten työkyvyttömyyseläkkeissä, periaatteessa koko järjestelmän harkintavaltaa. Eläkejärjestelmien kehittämissä aina on ensisijaisesti katsottu eräät periaatteelliset kysymykset, joihin kuuluu myös työkyvyttömyyden määrittelmä.

Jos nykyiset julkisen ja yksityisen puolen työkyvyttömyysmäärittelmien erot säilyvät, viimeisen laitoksen periaatteen laajentamisessa ei saavuteta maksimaalista hyötyä. Sama pätee valitustiehen, kun ainakin toistaiseksi julkisella ja yksityisellä sektorilla ensimmäisen asteen valitustiet eroavat.

Syksyllä viimeisen laitoksen laajentamista suunnitellaan asetettu työryhmä on ajallisesti työnsä puolivälissä.

Työryhmä selvitti aluksi Vilma-laitoksen toimintaan liittyvät pääpiirteet ja jakoi välimuistionsa perustamalleen kahdelle jaokselle. Niistä toi-

nen selvittää tietoliikenteen vaatimia suunnitelmia ja mahdollisuuksien mukaan yksityiskohtiakin.

Toinen alajaos miettii muun muassa hallinnollisten määräysten mahdollisia muutostarpeita sekä päätösten muotoilua. Vilma-työryhmä itse tutkii parhaillaan vastuunselvittelyyn liittyviä kysymyksiä.

Lähtökohtana yhteistoiminnan laajentaminen

Työn keskeinen lähtökohta on, että viimeisen laitoksen laajentaminen on työeläkeperheen yhteistoiminnan laajentamista. Tarkoitus ei ole muuttaa lakien sisältöä, eläkelaitosten sisäistä tai ulkoista hallintoa tai rahoitusvastuita. Jo nyt on kyetty toteuttamaan yhteinen työeläkehakemus koko järjestelmälle ilman, että olisi keskusteltu viimeisen laitoksen periaatteesta. Vastavassa hengessä mietitään, miten koko Vilma-toiminta voitaisiin aikaansaada.

Ongelmia löytyy

Ongelmallisimmaksi tehtäväksi varmasti muodostuu se, miten Vilma-laitos saa tarvitsemansa tiedot eläkkeen laskemiseksi. Tähän muun ohella sisältyy aikanaan sopiminen siitä, mitä kukin laitos laskee ja toimittaa Vilma-laitokselle. Lasketaanko esimerkiksi päättyneistä työ- ja palvelusuhteista valmiiksi eläkemäärät, kuten tehdään nyt yksityisaloilla, vai lasketaanko nä-

mä ns. vapaakirjat vasta, kun eläkehakemus on vireillä. Työnkulut muodostavat oman teknisen ongelmakenttänsä.

Nyt ja mahdollisesti myöhemminkin eri eläkelaitosryhmillä on erilainen toimintatapa. Toiminnan yhtenäistäminen on tietysti mahdollista, mutta se vaatii yhteisiä toimintasuunnitelmia, sopimuksia, ehkä joidenkin hallinnollisten määräysten uudistamista ja myös aikaa. Lama-ajan kaiken kattavasta rahapulasta saattaa seurata osittaisuudistusten pakko, vaikka suuremman kokonaisuuden toteuttaminen olisikin osoitettavissa taloudelliseksi.

Vähäinen asia ei myöskään ole se, että koko työeläkelainsäädäntö kokee jatkuvia ja tietohallintoa osin kohtuuttomastikin rasittavia muutoksia. Pahinta on, kun uusimmat muutokset koetaan useimmiten kaikkein kiireellisimmiksi ja aikaisemmat muutokset - silloin kiireellisimmiksi havaitut - on toteutettu tavoilla, jotka vaativat heti paikkaamista.

Viimeisen laitoksen periaatteen laajentamista auttaisi, jos muutoksenhakutiet ja työkyvyttömyysmäärittelmät olisivat yhtenäisiä. Tällöin uudistuksen kustannushyöty myös kasvaisi, kun monimuotoisuus väheneisi ja hallintokulut pienensivät. Tässä vaiheessa asiaa kuitenkin kehitellään nykyisen lainsäädännön pohjalta.

LYHYET TYÖSUHTEET EDELLEEN TYYPILLISIÄ

LEL:n perusteella tapahtuva työeläkevaakuuttaminen on edelleen nimensä mukaista. Vakuuttamisen kohteina ovat voittopuolisesti lyhytaikaisissa työsuhteissa työskentelevät työntekijät.

LEL:n alaisille työsuhteille, pelkästään työsuhteina lukumääräisesti tarkasteltuina, on voimakkaasti leimallista niiden lyhytkestoisuus. On eri asia, mikä merkitys näihin lyhytkestoisiin työsuhteisiin perustuvilla ansioilla on niissä työskennelleiden ja työskentelevien eläketurvan määräytymisen ja karttumisen kannalta.

Keskimääräisten palkkasummien avulla tarkasteltuna eläketurva näihin työsuhteisiin perustuen ei kenties ole korkea, mutta yksilöllisesti voi olla mahdollista, että työntekijän kokonaiseläketurvan huomattavakin osa perustuu moniin, lyhytkestoisiin työsuhteisiin.

Nämä havainnot on voitu tehdä selvityksestä, jossa työsuhderekisteristä poimittiin satunnaisotos vuonna 1989 LEL-töissä olleista. Selvitys tehtiin LEL Työeläkekassan tilastoyksikössä.

Selvityksen taustalla on havainto, että LEL-aloillakin, varsinkin metsä-, rakennus- ja satamatöissä, on viimeisten vuosikymmenten aikana aikaisempaa laajemmin siirrytty työmaakohtaisista työsuhteista työnantajakohtaisiin työsuhteisiin ja myös työskentelyn kausiluonteisuus on vähentynyt.

Kristina Issakainen

Työsuhteet lyhyitä

LEL-työntekijöistä enemmistö, 68 prosenttia, oli tarkasteluvuonna ollut vain yhdessä työsuhteessa. Kahdessa tai kolmessa työsuhteessa vuoden aikana oli työskennellyt neljäsosa. Useammassa kuin kolmessa työsuhteessa oli vuoden aikana työskennellyt kuitenkin seitsemän prosenttia LEL-työntekijöistä. (kuva 1)

LEL-työsuhteet olivat pääasiassa melko lyhyitä. Vuoden 1989 aikana 44 prosenttia työsuhteiden rekisteriin merkityistä LEL-työsuhteista kesti enintään yhden kuukauden ja alle puolen vuoden pituisia oli enemmistö työsuhteista, 68 prosenttia.

Mutta oli LEL-aloilla pitempiäkin työsuhteita. 14 prosenttia vuonna 1989 työsuhteiden rekisteriin merkityistä LEL-työsuhteista kesti tai oli kestänyt yli kaksi vuotta. (kuva 2)

Pitkät työsuhteet, korkeammat ansiot

LEL-ansioiden painottuvat selvästi pitempiin työsuhteisiin. Enintään kuukauden pituisiin työsuhteisiin, joita oli 44 prosenttia kaikista vuoden 1989 LEL-työsuhteista, perustui vain 7 prosenttia koko vuoden LEL-ansioista. Sen sijaan pitkiin, ainakin koko vuoden 1989 voimassa olleisiin työsuhteisiin perustui 41 prosenttia vuoden koko LEL-palkkasummasta.

Yli puolet LEL-työsuhteista oli enintään kahden kuukauden pituisia. Tähän työsuhteiden "enemmistöön" perustuu kuitenkin vain kymmenesosa vuoden kokonaispalkkasummasta.

Käänteinen riippuvuus voidaan havaita toisinpäin. Kun pitkiä, koko tarkasteluvuoden kestäneitä työsuhteita oli vuoden 1989 aikana rekisteröidyistä työsuhteista vain 10 prosenttia, niiden perusteella maksettiin kuitenkin yli 40 prosenttia tarkasteluvuoden kaikista LEL-palkoista.

Työsuhteiden pituutta ja niihin liittyneitä ansioita tarkasteltiin neljässä seuraavassa ryhmässä:

1. Työsuhteet, jotka olivat alkaneet ennen vuotta 1989 ja jotka päättyivät saman vuoden aikana. Tällaisia työsuhteita

oli vuonna 1989 rekisteröidyistä työsuhteista 11 prosenttia. Tähän ryhmään kuuluneiden työsuhteiden perusteella maksetut palkat olivat koko vuoden LEL-palkkasummasta 17 prosenttia.

2. Työsuhteet, jotka alkoivat ja päättyivät vuoden 1989 aikana. Näitä työsuhteita oli kaikista vuonna 1989 rekisteröidyistä työsuhteista 68 prosenttia ja niiden perusteella maksetut palkat yhteensä 27 prosenttia koko vuoden palkkasummasta.

3. Työsuhteet, jotka alkoivat vuonna 1989 ja päättyivät tai päättyivät vuoden 1989 jälkeen. Tämänkaltaisia työsuhteita puolestaan oli kaikista vuonna 1989 rekisteröidyistä LEL-työsuhteista 10 prosenttia ja niihin perustunut yhteenlaskettu ansio oli 15 prosenttia vuoden yhteenlasketuista LEL-ansioista.

4. Työsuhteet, jotka olivat alkaneet ennen vuotta 1989 ja jatkuivat sen jälkeen. Tällaisia työsuhteita oli vuoden 1989 rekisteriin merkityistä työsuhteista kaikkiaan 10 prosenttia ja niiden perusteella maksettiin 41 prosenttia koko vuoden LEL-palkoista.

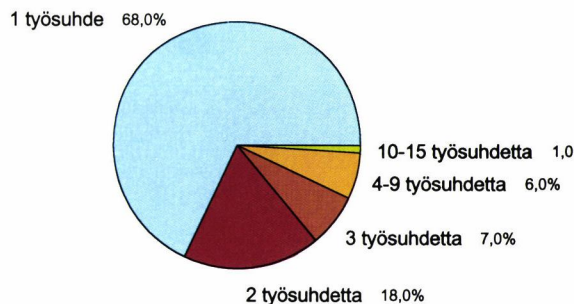
Tutkimuksen pohjana ETK:n työsuhderekisteri

LEL-järjestelmässä työnantajat tilittävät LEL-vakuutusmaksut kuukausittain työsuhteen pituudesta riippumatta. Työsuhteen tiedot kirjataan Eläketurvakeskuksen ylläpitämään työsuhderekisteriin. Rekisteristä nähdään muun muassa ansaittu palkka, työnimike, josta voidaan tiettyllä tarkkuudella päätellä ammatti ja työala sekä työnantajan nimi.

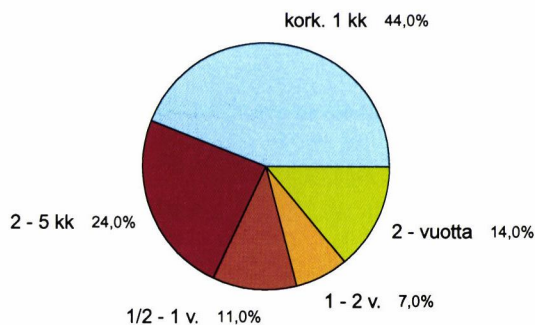
LEL-työsuhteiden kestoja on selvitetty työsuhderekisteriin sisältyvien tietojen avulla. Rekisteristä poimittiin 2000 hengen satunnainen otos vuonna 1989 LEL-töissä olleista työntekijöistä.

Selvityksessä pyrittiin nimenomaan työsuhteiden pituuden arvioimiseen kuukausittaisista ansioista seuraamalla. Työsuhdetta pidettiin jatkuvana niin kauan kuin työnantaja pysyi samana. Ongelmaksi tällaisessa tarkastelussa muodostuvat sellaiset työsuhteet, joista ansioita on kertynyt vain yhdeltä kuukaudesta. Näistä voidaan vain ansioiden suuruuden perusteella päätellä, onko mahdollisesti ollut kysymys esimerkiksi koko kuukauden kestäneestä työsuhteesta vai vain jonkinlaisesta "keikasta", joka mahdollisesti on kestänyt vain päivän tai pari.

Kuvio 1. Työntekijät työsuhteiden lukumäärän mukaan, %

Kuvio 2. Työsuhteiden kesto, %

teet, joista ansioita on kertynyt vain yhdeltä kuukaudesta. Näistä voidaan vain ansioiden suuruuden perusteella päätellä, onko mahdollisesti ollut kysymys esimerkiksi koko kuukauden kestäneestä työsuhteesta vai vain jonkinlaisesta "keikasta", joka mahdollisesti on kestänyt vain päivän tai pari.

Poimittua 2000 työntekijän otosta verrattiin iän, sukupuolen, vuosiansioiden ja LEL-alan mukaan perusjoukkoon, joka saatiin LEL Työeläkekassan ns. aktiivitilastosta. Siinä ovat mukana kaikki työntekijät, joille tiettynä vuonna on kertynyt LEL:n mukaisia ansioita. Vertailut osoittivat, että jakaumat hyvin vastasivat toisiaan. Tästä seuraa, että selvityksen tulokset voidaan riittävästi luotettavasti yleistää myös perusjoukkoa, siis LEL-työntekijöitä koskeviksi.

Rakennemuutos LEL-aloillakin

Lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki (LEL) säädettiin vuonna 1962 pääasiassa sen vuoksi, että työntekijäin eläkelakiin (TEL) sisältyneiden rajoitusten vuoksi se huomattava osa työvoimasta, joka työskenteli kausiluonteisessa työssä, olisi muutoin jäänyt lakisääteisen työeläketurvan ulkopuolelle. Kausiluonteisuutta esiintyi tuolloin erityisesti rakentamisessa, metsätöissä, maataloustyössä ja satamatöissä. Työsuhteet olivat yleensä lyhyitä.

Työaloja, joita nimitetään LEL-aloiksi, on kuluneiden kolmenkymmenen vuoden aikana kohdannut lähes perinpohjainen rakennemuutos. Sen keskeinen piirre on ollut ihmistyön vähenevä osuus ja korvautuminen koneilla. Samalla työskentelyn kausiluonteisuus on maataloustyötä ehkä lukuunottamatta vähentynyt.

SATU HELENIOUS
LEL Työeläkekassa
Vakuutus tekninen linja
Tilastoyksikkö
tutkija

MATTI MÄKINEN
LEL Työeläkekassa
Vakuutus tekninen linja
Tilastoyksikkö
erityistutkija

ISO-BRITANNIA

Kalliita erehdyksiä

Englantilaiset ovat hädin tuskin ehtineet unohtaa Maxwell-skandaalin, kun vakuutusalan asiantuntijat ovat saaneet uuden murheen: alan sijoitusvalvojan, Securities and Investments Board'in (SIB) joulukuussa teettämän tutkimuksen mukaan 400 000 niistä 500 000:sta työntekijästä, jotka vuoden 1988 jälkeen ovat vaihtaneet työnantajan järjestämän eläketurvan yksityiseen eläkevakuutukseen, on saattanut tehdä huonon valinnan. Pysyminen työnantajan eläkejärjestelmässä olisi antanut paremman turvan.

Isossa-Britanniassa lakisäätetyn työeläkkeen voi korvata työnantajakohtaisella tai henkilökohtaisella lisäeläkkeellä. 29 miljoonasta työntekijästä 12,7 miljoonaa kuuluu työnantajakohtaisiin eläkejärjestelmiin ja lähes viidellä miljoonalla on henkilökohtainen lisäeläke.

Kun työnantajakohtaiseen järjestelmään kuulumista ei vuoden 1988 jälkeen ole voinut pitää työsuhteen ehtona, on viitisensataatuhatta työntekijää vaihtanut työnantajan tarjoaman turvan yksityiseen, henkilökohtaiseen lisäeläkkeeseen. Maan hallitus on pyrkinyt edistämään tätä kehitystä muun muassa verohelpoituksin.

SIB:n teettämän alustavan otantatutkimuksen mukaan neljässä tapauksessa viidestä siirtyminen työnantajan eläkejärjestelmästä yksityiseen on perustunut puutteellisiin tietoihin siitä, mitä ollaan vaihtamassa mihin. Tästä taas on pääosin syyttäminen vakuutuksen välittäjiä, jotka toimivat provisiopalkalla. Heiltä on puuttunut milloin innostus milloin kyky tai riittävät tiedot selvittää asiakkailleen vaihtokaupan todelliset ehdot.

RANSKA

Eläkeuudistus toteutunut

Pitkään poliittisena "no-go" -alueena pidetty Ranskan eläketurvaa koskevat kustannusten leikkaukset alkavat toteutua. Balladurin hallitus on saanut vietyä läpi joitakin merkittäviä uudistuksia yleiseen lakisääteiseen eläkejärjestelmään.

Täyden eläkkeen saamiseksi vaadittavaa vakuutusaikaa pidennetään tämän vuoden alusta lukien kymmenen vuoden aikana asteittain 37,5 vuodesta 40 vuoteen. Aika lasetaan vuosineljänneksinä. Jokaiselta puuttuvalta neljännekseltä täyttyä 50 prosentin eläkettä vähennetään 1,25 prosenttiyksiköllä kuten nykyisinkin.

Eläkkeen määrätymisperusteena on aikaisemmin käytetty 10 parhaan vuoden keskiansioita. Uudistuksen jälkeen eläke määräytyy 25 parhaan vuoden keskiansioista. Muutos toteutetaan asteittain 15 vuoden aikana tämän vuoden alusta lukien.

Kolmas keskeinen muutos on se, että nykyisestä palkkaindeksiin perustuvasta eläkkeiden tarkistusmenettelystä siirrytään käyttämään hintaindeksiä tarkistusperusteena. Tarkistukset tehdään vastaisuudessa vain kerran vuodessa, kun ne tähän asti on tehty puolivuositain. Tämä muutos on määrääaikainen ja voimassa viiden vuoden ajan.

Sosiaaliturvan verorahoitusta lisätty

Balladur toteuttaa myös toista keskeistä sosiaaliturvaa koskevaa tavoitetta, sosiaalimenojen rahoituksessa on lisätty verovarojen osuutta työnantajien ja työntekijöiden sosiaalivakuutusmaksujen sijaan. Veroluonteista yleistä sosiaaliturvamaksua (CSG) on nostettu 1,1 prosentista 2,4 prosenttiin. Tämä maksu peritään muustakin kuin palkkatulosta ja se on siksi "progressiivi-

sempi" kuin sosiaalivakuutusmaksut.

Balladurin tavoitteena on kuitenkin ennenkaikkea pienentää työnantajien välillisiä työvoimakustannuksia. Ranskassa sosiaalivakuutusmaksujen osuus sosiaalimenojen rahoituksessa on huomattavan korkea muihin EU-maihin verrattuna.

Rahastoivien eläkejärjestelmien perustaminen etenee

Jo muutaman vuoden ajan esillä ollut ajatus rahastoivien työnantajakohtaisten eläkejärjestelmien perustamisesta etenee. Ranskan työnantajien liitto julkaisi marraskuussa teollisuus-, kauppa- ja vakuutusalan asiaa koskevan yhteisen esityksen. Sen mukaan järjestelmät olisivat työnantajalle vapaaehtoisia. Ne olisivat maksuperusteisia ja täydentäisivät nykyisiä lakisääteisiä ja työmarkkinasopimuksiin perustuvia järjestelmiä.

Helmikuussa Ranskan parlamentin talouskomitean puheenjohtaja kertoi vireillä olevista suunnitelmista. Mittavien eläkerahastojen perustamisella pyritään sekä edistämään maan rahamarkkinoiden kehitystä että helpottamaan lakisääteisen turvan leikkaamista. Asiaa koskeva lakiesitys oli alunperin tarkoitus antaa tämän kevään aikana. Esitys näyttää kuitenkin siirtyvän ensi syksyyn vaihtoehtojen toteuttamistapojen selvittelyn vuoksi.

Financial Times -lehden mukaan taloustieteilijät pohtivat edelleen myös hankkeen kansantaloudellisia seuraamuksia. Säästämisen lisääntymisen merkitsisi yksityisen kulutuksen vähenemistä, mikä taas puolestaan hidastaisi maan talouden elpymistä nykyisestä lamasta.

HOLLANTI

Kansaneläkkeen tuloharkintaa lisätty

Hollannin kansaneläkejärjestelmästä maksettavan vanhuuseläkkeen määrätymisperusteita on muutettu helmikuun alusta alkaen. Ennen lainmuutosta eläkkeensaaja, jolla oli 65 vuoden eläkeikää nuorempi puoliso, voi saada vanhuuseläkettä 70 prosenttia maan nettovähimmäispalkasta. Lisäksi puolisoista voitiin maksaa tuloharkintaista puolisolisää, joka oli 30 prosenttia vähimmäispalkasta. Nyt varsinainen eläke on 50 prosenttia vähimmäispalkasta ja tuloharkintainen puolisolisä samoin 50 prosenttia.

Muutos ei koske niitä eläkkeensaajia, jotka 1.2.1994 olivat täyttäneet 65 vuotta ja joilla tuolloin oli alle 65-vuotias puoliso. He saavat pitää aikaisemmat eläkkeensä. Muutos ei koske myöskään eläkeläispariskuntia, joissa molemmat puoliset ovat täyttäneet 65 vuotta. Kumpaisinkin täysi kansaneläke on edelleen 50 prosenttia nettovähimmäispalkasta. Samoin yksin asuvan 65-vuotiaan täysi eläke on 70 prosenttia vähimmäispalkasta kuten ennenkin.

SINIKKA LAITINEN
Eläketurvakeskuksen
tutkija

PERUSTULOJÄRJESTELMÄSTÄ TYÖNTEKOA KANNUSTAVA

*Osmo Soininvaara:
Hahmotelma perustulomallista.
Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 1994:2*

Soininvaara ehdottaa raportissaan osittaisen perustulon mallia, jossa kaikille maksettava perustulo ei sellaisenaan riittäisi toimeentuloon. Tämä osaltaan pakottaisi hakeutumaan työhön. Työnteko tehtäisiin myös kannattavaksi siten, että ansaittu palkka sosiaalietuuksia saavillakin aina lisäksi käytettävissä olevia tuloja.

Soininvaara virittää keskustelua kansalaispalkasta ajankohtana, jolloin taloudelliset mahdollisuudet järjestelmän toteuttamiseksi tuntuvat olevan heikoimmillaan, mutta tarpeet järjestelmälle ovat ehkä aikaisempaa suuremmat pitkäaikaistuvan massatyöttömyyden vuoksi.

Kansalaispalkasta ja sen sukusista negatiivisen tuloveron ja yleisen toimeentulotuen malleista käytiin keskustelua vilkkaasti 1980-luvulla silloisen "suurtyöttömyyden" vallitessa. Huolena oli kansalaisten jakaantuminen A- ja B-kansalaisiin. Kansalaispalkalla olisi turvattu työstä pysyvästi syrjäytyneiden ja siten palkkaperusteisen sosiaaliturvan ulkopuolelle jäävien B-kansalaisten toimeentulo.

Voimistuva taloudellinen kasvu ja koheneva työllisyys rajasi silloisen laajemman keskustelun vähitellen vain akateemisiin piireihin.

Soininvaaran perustulomallin lähtökohta on myös työttömyydessä, sen syissä ja seurauksissa. Tällä kertaa ongelma ei myöskään poistu vielä pitkään aikaan pelkästään kohenevalla talouskasvulla, jos Soininvaaran analyysi osuu oikeaan. Hänen mukaansa rakennetyöttömyyden syynä on teknisestä kehityksestä ja tuotannon rakennemuutoksesta johtuva työntekijöiden tuottavuuserojen kasvu.

Jos palkkaerojen ei sallita kasvua tuottavuuserojen mukai-

sesti, pysyvästi työn ulkopuolelle jäisivät henkilöt, joille työnantajan ei kannata maksaa alinta sallittua palkkaa. Soininvaara sallisi työmarkkinaneuvotteluissakin kiistaa aiheuttaneet palkkajoukot, mutta pitäisi tuloerot kohutuullisina perustulomalliltaan.

Vajaatyöllisyys parempi kuin täystyöttömyys

Toinen perustulomallin keskeinen lähtökohta nousee nykyisen sosiaalilainsäädännön kriittikistä. Nykyinen tulontasaus johtaa Soininvaaran mukaan siihen, ettei työttömän useinkaan kannata ottaa vastaan osa-aikaista tai muutoin pienipalkkaista työtä, koska sen minkä työllään ansaitsee, menettää sosiaalieduissaan.

Vajaatyöllisyys olisi valtiontalouden kannalta täystyöttömyyttä parempi vaihtoehto, koska vajaatyöllistetty sentään ansaitsee osan elannostaan itse. Myös työntekijän itsensä kannalta vajaatyöllisyys olisi Soininvaaran perustulomallissa täystyöttömyyttä edullisempää, sillä perustulomallissa jokainen ansaittu lisämarkka kasvattaisi työntekijän käytettävissä olevia tuloja. Pyrkimyksenä on, että vajaatyöllistetyt ansiotaso ylittäisi työttömän ansiotason.

Kaikkiaan perustulomallin tavoitteena on "järkeistä ja yksinkertaistaa olemassa olevia tulojen tasausjärjestelmiä niin, että saadaan selkeä, koh-

tuuhintainen, riittävän turvallisuuden takaava ja työntekoon kannustava kokonaisuus".

Perustuloa vähintään 1200 mk/kk

Negatiivisen tuloveron malleissa oikeus etuun selviää tuloverotuksessa. Verovelvollinen saa yhteiskunnalta taloudellista tukea, jos hänen tulonsa alittavat verotettavan tulon alarajan. Soininvaaran mallissa perustuloa maksettaisiin kaikille tulotasosta riippumatta. Yksilön kannalta lopputulos on malleissa sama, mutta perustulomallissa bruttoveroaste nousisi paljon nykyisestä, kun valtaosa maksaisi saamansa perustulon yhteiskunnalle takaisin muista tuloistaan maksamallaan veroilla. Perustulomallia Soininvaara pitää kuitenkin teknisesti yksinkertaisempaan.

Soininvaara ehdottaa perustulon määräksi 1 700 markkaa kuukaudessa perheen ensimmäiselle aikuiselle ja 1 200 markkaa toiselle aikuiselle. Perustulo korvaisi nykyisen automaattisen toimeentulotuen. Perustuloon voisi sisältyä myös muita kaikille tarkoitettuja ansiotuloista riippumattomia etuuksia, kuten esimerkiksi nykyiset lapsilisät. Perustulo olisi verotonta tuloa.

Perustuloa täydentäisi lisätuki. Se olisi syyperusteista ja myös tulosidonnaista ja perhekohtaista. Lisätuki olisi täysimääräinen, kun ansiotuloja

ei ole. Lisätuki muodostaisi yhden kokonaisuuden, jonka määrä laskisi lineaarisesti ansiotulojen kasvaessa. Lisätuen alenema olisi 22 prosenttia ansiotuloista.

Lisätuki koostuisi muun muassa harkinnanvaraisesta toimeentulotuesta sekä asumis-, opinto- ja kotihoidontuesta sekä sairausvakuutuksen ja työttömyysturvan peruspäivärahoista.

Lisätuessa maksettaisiin myös nykyiset ansioon suhteutetut työttömyys- ja sairauspäivärahat yleisperiaatteella "mitä suurempi ansionmenetys, sitä suurempi lisätuki ja mitä enemmän samanaikaisia ansiotuloja, sitä pienempi lisätuki".

Tuloverotus olisi kunnallisveron tapaan suhteellista. Kokonaisveroprosentti sotumaksut sisältäen olisi 53 prosenttia (kunnasta riippuen). Yli 168 000 markkaa ansaitsevat maksaisivat ylitteeltä 10 prosentin lisäveron. Ansiotulojen verotus tapahtuisi henkilöittäin vaikka perustulo ja lisätuki määräytyvätkin perhekohtaisesti.

Rajavero 75 prosenttia lisätukea saavilla

Veroprosentista ja lisätuen alenemasta 22 prosentilla ansiotuloista seuraa, että ansaittu lisämarkka lisätukea saavilla nostaisi heidän käytettävissä olevia tulojaan 25 pennillä. Rajaverosta Soininvaara toteaa, että se "voi kuulostaa kor-

Kristiina Iisakainen

Palkkaperusteisten etujen kytkennässä vaikeuksia

Nykyiset palkkaan perustuvat etuudet on perustulomallissa tarkoitus maksaa osana lisätukea. Työttömyys- ja sairausvakuutuksen ansiöpäivärahojen liittäminen lisätukeen tulee olemaan varsin vaikeaa etenkin, jos halutaan, että mallin ansiotyöhön kannustavuus säilyisi. Se edellyttäneen ansiöpäivärahojen korvaavuustason laskua.

Toisaalta lyhytaikaistakin työttömyyttä ja sairautta korvaavat edut eivät ylipäätään nivelly luontevasti malliin, jossa määrävänä on vuoden jaksolla toimiva verotus. Jos taas päivärahaetuudet nykyisellään jäisivät mallin ulkopuolelle, se rikkoisi mallille asetetun periaatteen, että "vajaasti työllistetyn ansiotaso ylittää työttömän ansiotason".

Eläkkeiden yhteenniveltämisestä perustulomalliin raportti toteaa sen matemaattisesti helpoksi, mutta työnjaon kannalta tulenaraksi. Ehdotusta yhteenniveltämisestä ei raportissa ole. Toimivan eläkejärjestelmän kytkemistä perustulomalliin voidaan lähinnä perustella pyrkimyksellä kattavaan kokonaisuuteen.

Perustulomalli ainakin periaatteessa mahdollistaisi eläkkeensaajien osallistumisen työelämää nykyistä joustavammin, mihin viimeaikaisella eläkelainsäädännöllä on itseasiassa jo pyrittykin. Kovin herkästi eläkkeensaajien lyhytaikaiseen työskentelyyn reagoivaksi ei perustulomallia missään tapauksessa voida muokata törmäämättä hallinnollisiin ongelmiin.

Hallintoon ei kevennystä

Käytännössä perustulomalliin siirtyminen merkitsisi koko nykyisen sosiaalilainsäädännön uusimista ja perustulomallia koskevan lainsäädännön luomista. Verolakeihin tulisi epäilemättä tehdä huomattavia muutoksia. Ongelmia lainsäädännön kannalta voivat aiheuttaa myös ETA-/EU-säännösten huomioinnin ottaminen.

Kansalaispalkkamallien eräänä keskeisenä perusteluna on yleensä ollut, että kansalaispalkalla voitaisiin korvata osa erillisetuuksista ja siten minimoida tarveharkintaa hallin-

nollisen säästön aikaansaamiseksi. Perustulomalli ei tähän johda jos kohta siihen ei suoraan pyritäkään, koska kustannussyistä etuudet halutaan kohdistaa vain etua tarvitseville ja samalla säilyttää nykyiset erilliset sosiaalietuudet.

Erillisistä sosiaalietuuksista huolimatta lisätukea on tarkoitus käsitellä yhtenä kokonaisuutena. Myönteistä tässä on se, että se ehkäissee ns. köyhyysloukkujen syntymistä. Toisaalta se voi lisätä myös byrokratiaa, sillä lisätuen lopullisen, ansiotulojen vuoksi alennetun määrän laskemista varten tarvittaneen jokin viranomainen, joka kokoaisi tiedot erillisetuuksista ja mahdollisista ansiotuloista.

Hallinnollista yksinkertaistamista tämä ei olisi, ja epäilemättä se loisi paineita muuttaa hallintoa ajanoloon yhden "luukun" suuntaan. Paineita tähän asettaa myös se, että muutoin viranomaisten on vaikea pysyä tietoliikenneviiveineen ajantasalla, jolloin maksetut etuudet eivät välttämättä vastaisi etuutta saavan tosiasiallista tilannetta työttömyys- ja työssäoloaikojen vuorotuksessa.

Kaikkiaan Soininvaara on lähtenyt ennakkoluulottomasti analysoimaan ajankohtaista ongelmaa ja esittää raportissaan tiiviin, mutta yksityiskohtiinkin paneutuvan ehdotuksen. Kuten raportin nimiinkin kertoo, kyseessä on kuitenkin vasta hahmotelma perustulojärjestelmäksi. Yksityiskohtia on täsmentämättä lukematon määrä, ja epäilemättä Soininvaaran seikkaperäisemminkin käsittelemiä asioihin jouduttaisiin vielä mallin kehittyessä palaamaan.

Mallin kohtaantovaikutuksista tarvittaisiin olennaisesti enemmän tietoa kuin raportissa esitetyt esimerkkilaskelmat antavat. Mallin tavoitteeksi Soininvaara esitti muun ohella myös kohtuuhintaisuutta. Tämänkin selvittäminen edellyttäisi luotettavia laskelmia.

ARTO LAESVUORI
Eläketurvakeskuksen
tutkija

Ansiotulotaso mk/kk	Bruttotulot	Käytettävissä oleva tulo	Nettoverot mk/kk	% ansiotulosta
0	3357	2479	-2479	-ääretön
1000	3889	2729	-1729	-172,9
2000	4421	2979	-979	-48,9
3000	4953	3229	-229	-7,6
4000	5700	3580	420	10,5
5000	6700	4050	950	19,0
10000	11700	6400	3600	36,0
15000	16700	8650	6350	42,3
20000	21700	10500	9500	47,5

kealta, mutta verrattuna nykyisten tukimuotojen aiheuttamaan tosiasialliseen rajaveroon, se on kuitenkin kohtuullinen". Silti askarruttaa, onko tämä riittävä houkutin työhön hakeutumiseksi.

Lisätehoa työhön hakeutumiselle voidaan toki mallissa saada painamalla lisätuen määrä riittävän matalaksi. Itseasiassa lisätuen määrästä ei raportti anna täsmällistä kuvaa. Sen määrä riippuu siitä, miten nykyisten etuuksien määräytymisperusteita muutetaan ja näistä Soininvaara on raportissaan käsitellyt vain osaa.

Oheisessa taulukossa on yksi laskelma perustulomallin vaikutuksista eri ansiotulotasoilta. Esimerkki koskee yksinäistä henkilöä. Vertailukohtaa nykyiseen on haettu kiinnittämällä lisätuen täysi määrä tasolle, jolla ansiotulottoman nettotulonsiirto vastaa yksinäisen henkilön täyttä kansaneläkettä. Taulukon kahdesta viimeisestä sarakkeesta näkyy perustulomallin sukulaisuus negatiivisen tuloveron malliin. Veroprosentti on laskettu suhteessa saatuaan ansiotuloon.

JOKA VIIDES TYÖNTEKIJÄ LISÄELÄKKEIDEN PIIRISSÄ

Noin joka viides TEL-työntekijä kuuluu lisäeläkejärjestelyjen piiriin. Hän on tavallisesti yli 50-vuotias ja hän työskentelee joko teollisuuden, pankin tai vakuutusyhtiön palveluksessa.

Työnantajien työntekijöilleen järjestämästä vapaaehtoisesta lisäeläketurvasta ei juurikaan ole saatavissa tilastotietoa. Kokonaiseläketurvan hahmottamiseksi on kuitenkin tarpeellista tietää ainakin karkealla tasolla esimerkiksi lisäeläkkeiden piiriin kuuluvien lukumäärät ja erilaisten lisäetujen sisällöt. Tämän vuoksi Eläketurvakeskuksessa tehtiin tutkimus TEL:n piiriin kuuluvien työntekijöiden lisäeläkkeistä.

Tiedot suoraan työnantajilta

Tietojen keruu vapaamuotoisista lisäeläkejärjestelyistä oli vaikeaa, koska ne jouduttiin kokoamaan suoraan työnantajilta. Tutkimuksessa päädyttiinkin ratkaisuun, jossa lähetettiin kyselylomakkeet otoksen perusteella valituille työnantajille.

Otoksen koko oli 2000 työnantajaa, mikä vastaa 2,1 prosenttia niistä työnantajista, joilla oli voimassa oleva TEL-eläkejärjestely. Työnantajat luokiteltiin pientyönantajiin ja suurtyönantajiin sen mukaan, oliko työntekijöitä alle vai vähintään 50. Suurtyönantajia otettiin otokseen mukaan suhteellisesti enemmän kuin pientyönantajia.

Selvityksen mukaan arviolta hieman yli 5000 työnantajaa on järjestänyt työntekijöilleen lisäeläketurvan. Aktiivityöntekijöitä näillä työnantajilla oli vuonna 1991 yhteensä noin 520 000. Rekisteröidyn

lisäeläketurvan piiriin kuului näistä työntekijöistä 17,5 prosenttia ja rekisteröimättömän eli vapaamuotoisen lisäeläketurvan piiriin 25,7 prosenttia. Kaikkiaan lisäeläkejärjestelyjen piiriin kuului noin 220 000 työntekijää, eli 20 prosenttia TEL:n aktiivipiiristä.

Naiset ja miehet tasa-arvoisia

Tutkimuksen mukaan naisilla ja miehillä lisäeläkejärjestelyt ovat lähes yhtä yleisiä. Vanhoilla työntekijöillä lisäeläkkeet ovat selvästi yleisempiä kuin nuorilla: alle 50-vuotiaista TEL-työntekijöistä noin 18 prosenttia kuului lisäeläketurvan piiriin, vähintään 50-vuotiailla vastaava osuus oli noin 28 prosenttia.

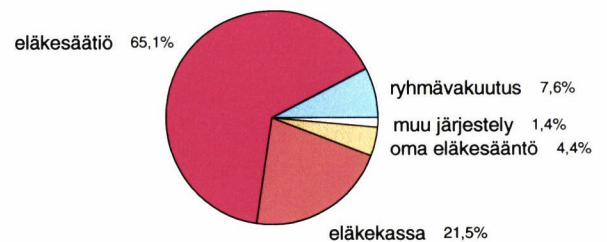
Toimialoittain tarkasteltuna eniten lisäeläkejärjestelyjen piirissä olevia työntekijöitä on teollisuuden sekä rahoitus- ja vakuutus toiminnan palveluksessa. Näillä aloilla työskentelee yli puolet kaikista rekisteröityjen ja rekisteröimättömien lisäetujen piiriin kuuluvista.

Rekisteröimättömän lisäedun järjestäneiltä työnantajilta tiedusteltiin myös edun laatua. Alennettua eläkeikää oli noin 50 000:llä työntekijällä. Näistä hieman alle puolella eläkeikä oli 63 vuotta ja noin kolmas-

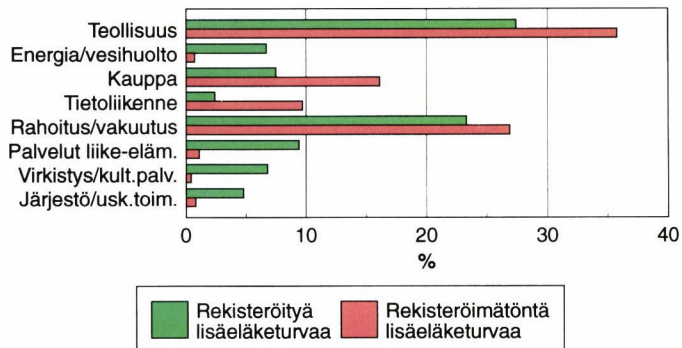
osalla 60 vuotta. Määrällisen rekisteröimättömän lisäeläkkeen piirissä oli 94 000 työntekijää. Eläkkeen tavoitetaso on yleisimmin 60 prosenttia tai 66 prosenttia ja täyden eläkkeen ansainta-aika on useimmiten 25 tai 30 vuotta.

VESA RONKAINEN
Eläketurvakeskuksen
matemaatikko

Rekisteröimättömän lisäeläketurvan piiriin kuuluvien työntekijöiden määrä eri järjestelyissä vuonna 1991

Lisäeläketurvan piiriin kuuluvien työntekijöiden suhteellinen osuus eräillä toimialoilla

Lisäeläketurvan piiriin kuuluvien työntekijöiden määrä suhteessa TEL:n aktiivipiiriin vuonna 1991, prosentteina

Työnantaja-tyyppi	Rekisteröityä lisäeläkettä	Rekisteröimättömä lisäeläkettä	Rekisteröityä ja rekisteröimättömä	Kaikkiaan (päällekkäisyys poistettu)
Pientyönantaja	1,5	0,3	0	1,8
Suurtyönantaja	6,8	11,8	0,3	18,3
Yhteensä	8,3	12,1	0,3	20,1

TAKSINKULJETTAJAN ELÄKETURVA

Taksinkuljettaja suoritti taksiryttäjälle ajoja työvoiman vuokrausta harjoittavan osakeyhtiönsä välityksellä. Hänen katsottiin toimineen itsenäisenä yrittäjänä ja häneen oli sovellettava YEL:a.

*Eläketurvakeskuksen päätös
6.10.1993 (sov1544)*

Ratkaisupyyntö

Taksinkuljettaja A:lle oli järjestetty TEL:n mukainen eläketurva siltä osin kuin hän oli ajanut työnantajansa taksiautoa. Taksiryttäjä pyysi Eläketurvakeskukselta ratkaisua siitä, mitä työeläkelakia A:han on sovellettava siltä osin kuin hän vuonna 1993 alkoi tehdä samaa työtä taksiryttäjälle perustamansa osakeyhtiön välityksellä.

A:n perustaman osakeyhtiön toimialana oli muun muassa vuokrata henkilöitä ja heidän työsuorituksiaan eri toimialojen työnantajille. Työministeriö oli myöntänyt A:lle luvan työvoiman vuokraustoiminnan harjoittamiseen. A oli osakeyhtiön toimitusjohtaja ja hallituksen varsinainen jäsen. Hänellä oli yhtiössä 9 osaketta ja ääntä ja toisella osakkaalla oli osakkeita ja ääniä 6.

A oli yhtiönsä perustamisesta lukien vuokrannut työsuorituksiaan taksiryttäjälle yhtiönsä kautta. Taksiryttäjä ei ollut maksanut A:n tekemästä työstä korvausta suoraan hänelle, vaan hänen osakeyhtiölleen. Korvaus ajovuoroista oli ollut sidoksissa ajovuoron

tuottoon. A:n yhtiö oli laskuttanut taksiryttäjältä 35 prosenttia ajovuoron tuotosta.

Eläketurvakeskuksen kanta

A:n katsottiin taksiryttäjän taksinkuljettajana toimiesaan työskennelleen itsenäisenä ammatinharjoittajana siitä lukien, kun hän työskenteli osakeyhtiönsä kautta.

Perusteet

A oli vuodesta 1993 alkaen vuokrannut työsuorituksiaan taksirytykselle työvoiman vuokraustoimintaa harjoittavan osakeyhtiönsä välityksellä. Osakeyhtiö oli laskuttanut taksiryttäjältä korvauksen prosentteina ajovuoron tuotosta. A ei ollut saanut korvausta tekemästään työstä suoraan taksirytykseltä, vaan hänen ansionsa olivat sisällyneet osakeyhtiön laskuttamaan summaan.

Työvoiman vuokraus on toimintaa, jossa työnantaja asettaa palveluksessaan olevia työntekijöitä lyhyeksi ajaksi korvausta vastaan tilapäistä työvoimaa tarvitsevan tilaajan käyttöön tämän johdon ja valvonnan alaisena. Tällöin työvoiman vuokraajan ja työntekijän välillä on työso-

pimussuhde. Vuokraajan ja työntekijän välillä puolestaan on sopimus, jolla työntekijään kohdistuva työn johtaja valvontaoikeus siirretään maksua vastaan työn teettäjälle.

A ei edellä esitetyn perusteella ollut työsuhteessa taksirytykseen eikä häneen ollut sovellettava TEL:a siitä lukien, kun hän oli alkanut työskennellä osakeyhtiönsä välityksellä.

TEL:n 2 §:n 6 momentin mukaan osakeyhtiössä johtavassa asemassa olevaa toimihenkilöä, joka omistaa yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli puolet yhtiön osakepääomasta tai jos heidän omistamiensa osakkeiden äänimäärä on enemmän kuin puolet kaikkien osakkeiden äänimäärästä, ei pidetä työsuhteessa olevana.

Koska A oli osakeyhtiössään johtavassa asemassa ja omisti yli puolet yhtiön osakepääomasta, hänen oli katsottava työskennelleen itsenäisenä yrittäjänä ja häneen oli sovellettava YEL:a.

RITVA LEHTINEN

*Eläketurvakeskuksen
lakiosaston
jaostosihteeri*

ELÄKETIETOPANKKI ON TUKEA ANTAVA PANKKI

Eläketurvakeskuksen lakiosasto ylläpitää VTKK-Tietopalvelu Oy:n Minttu-tiedonhakujärjestelmässä eläketietopankkia, joka käsittää neljä tietokantaa: ESOR, EYLE, ELLA ja ENTI. Ne sisältävät runsaasti tietoa työeläkeasioiden ratkaisutoiminnan ja neuvonnan tueksi.

Työeläkelainsäädäntö käy yhä monimutkaisemmaksi. Siksi on tärkeää, että näiden asioiden piirissä työskentelevillä on mahdollisuus saada nopeasti ja keskitetysti ajan tasalla olevaa tietoa.

ESOR remontoitu

Työeläkelakien soveltamis- ja ratkaisuasioita sisältävää tietokantaa eli ESORia on ylläpidetty jo vuodesta 1984 alkaen. Sitä on viimeisen vuoden aikana merkittävästi parannettu. Se palvelee käyttäjiään entistä paremmin. Samalla on laadittu uudet, aikaisempaa yksityiskohtaisemmat ohjeet helpottamaan eläketietopankin käyttöä.

ESORissa on tällä hetkellä noin 1500 dokumenttia. Tietokanta sisältää lyhenteitä vakuutusosoikeuden (VakO) ja eläkelautakunnan (ELK) päätök-

sistä, ETK:n soveltamisratkaisuista ja -lausunnoista sekä työkyvyttömyysasiain neuvottelukunnan suosituksista. ESORissa on myös eri aiheista laadittuja esseitä, jotka pidentään ajan tasalla. Esseestä luki ja saa kokonaiskuvan kyseisen asian soveltamiskäytännöstä. Myös ETK:n lakiosaston tiedotteet löytyvät ESORista.

Kymmenen vuoden aikana ESOR-tietokantaan talletettu materiaali on viime vuoden kuluessa käyty läpi kokonaisuudessaan. Vanhentuneita kannanottoja sisältävät dokumentit eli asiakirjat on pääosin poistettu. Mikäli joitakin sellaisia on katsottu tarpeelliseksi säilyttää, dokumentteihin on viety tiedot kannanoton vanhentuneisuudesta ja uudesta kannasta. Dokumentteihin on laadittu sisältöä kuvaavat otsikot ja niiden tekstejä on parannettu. Myös tietoja lainmuutoksista on niihin lisätty.

Yleiskirjeet talletettu EYLEen

EYLEstä löytyvät ETK:n yleiskirjeet vuodesta 1989 alkaen. Lisäksi EYLEen on viety lyhennelmät vuosien 1978-1988 yleiskirjeistä. EYLEssä on yleiskirjeluettelo vuonna 1978 ja sen jälkeen annetuista yleiskirjeistä.

Voimassa olevat lait ELLAssa

Eläkelakietokannassa eli ELLAssa ovat työeläkkeitä koskevat voimassaolevat lait, asetukset, päätökset ja vakuutusehdot siinä laajuudessa kuin ne ovat ETK:n julkaisemassa Työeläkelait-kirjassa kohtaan D 4 saakka.

ENTIssä eläkelakien historia

TEL:n, LEL:n, YEL:n, MYEL:n ja TaEL:n historia on talletettu ENTIin. Sieltä löytyvät näiden lakien pykälät sellaisina kuin ne ovat olleet voimassa eri aikoina.

Tietokannat ajan tasalla

ESORia ja EYLEä päivitetään kaksi kertaa kuukaudessa, ELLAa ja ENTIä viikon sisällä lainmuutoksesta.

Uudet käyttöohjeet

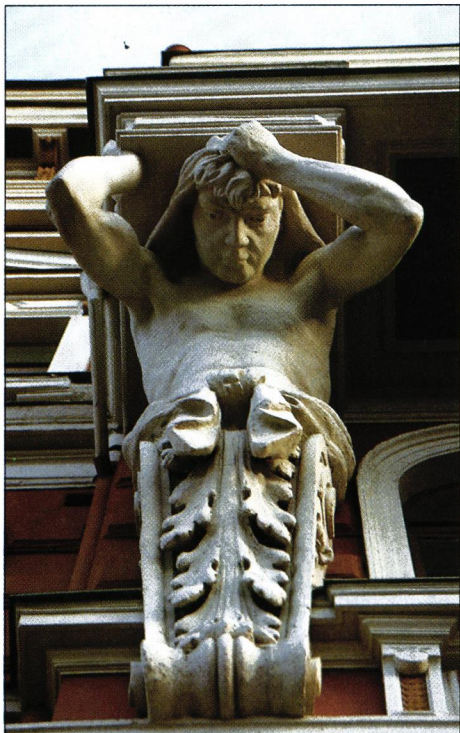
Eläketietopankin käyttäjille on laadittu uudet entistä tarkemmat käyttöohjeet, jotka on lähetetty kaikille vakituisille käyttäjille. ETK antaa tarvittaessa myös käyttökoulutusta.

Liittyminen käyttäjäksi

VTKK-Tietopalvelu Oy:n kanssa on mahdollisuus tehdä tietopalvelusopimus. Samalla sopimuksella voi käyttää kaikkia Minttu-tietojärjestelmässä olevia julkisia tietokantoja. Liittymismaksu on tällä hetkellä 1 200 mk. Käytöstä veloitetaan annettujen kommenttien ja tulostettujen dokumenttien mukaan. Minttu-järjestelmään liittymistä koskevista asioista voi tiedustella VTKK:sta Markku Kolarilta, puhelin (90) 457 2331 tai Seppo Nikulaiselta puhelin (90) 457 2309.

ETK:n lakiosaston soveltamisjaosto vastaa eläketietopankkia koskeviin tiedusteluihin.

MARJA RANTALA
*Eläketurvakeskuksen
lakiosaston
jakosihteerini*

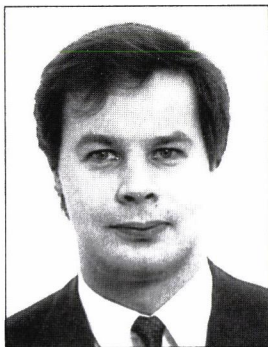
Kristina Issakainen

ELÄKETURVA- KESKUS

DI Juhani Karjasilta (35) on nimetty johtajaksi Eläketurvakeskukseen. Hänen vastuualueenaan tulevat olemaan tietohallinto ja rekisteripalvelut.

DI Karjasilta aloittaa Eläketurvakeskuksessa toukokuun alussa. Hän siirtyy uuteen tehtäväänsä Pohjola-yhtiöstä, jossa hän toimii suunnittelupalveluosaston osastopäällikkönä.

Juhani Karjasilta

ELÄKE-VARMA

Eläke-Varman hallitus on nimittänyt FM Marja Aholan uuden eläkemaksuosaston päälliköksi 1.4.1994 alkaen. Hän toimii myös hankepäällikkönä eläkekäsittelyn ja eläkkeiden maksatuksen atk-järjestelmien uusimistyössä.

Marja Ahola siirtyi uuteen tehtäväänsä Eläkesysteemi Oy:stä, jossa hän työskenteli osastopäällikkönä.

Marja Ahola

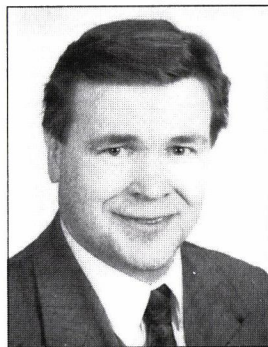
ELÄKESYSTEEMI

Yhtiön toimitusjohtaja Voitto Isomäki siirtyi Eläke-Varman tietohallintojohtajaksi 1.3.1994 lukien.

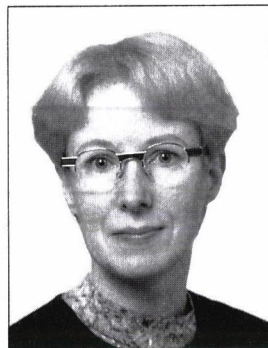
Uudeksi toimitusjohtajaksi on yhtiön hallitus nimittänyt FM Jorma Nikusen, joka siirtyi uuteen tehtäväänsä 1.3.1994 Teollisuusvakuutus Oy:stä.

Suunnittelujohtajaksi on nimetty yhtiön kehitysosastolta FM Anita Toivonen, kehittämisjohtajaksi FK Eila Himanen Eläke-Sammosta ja teknisen tuen päälliköksi DI Jukka Kyllönen Eläke-Sammosta.

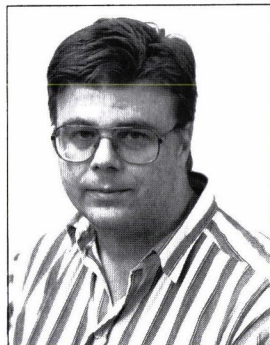
Yhtiön suunnittelujohtajana toiminut Esko Ojala siirtyi 1.3.1994 lukien Eläke-Varman tietohallintoon. Suunnittelun apulaisjohtaja Tarmo Siikanivan vastuualue jatkossa on laskentatoimi. Käyttötoiminnan johtajana jatkaa Pentti Ahola.

Jorma Nikunen

Anita Toivonen

Jukka Kyllönen

Eila Himanen

ELÄKESÄÄTIÖ- YHDISTYS - ESY r.y.

Eläkesäätiöyhdistys - ESY r.y:n tiedottajakouluttajaksi on nimetty ekonomi, MTi Leena Lainema 1.3.1994 lukien.

Leena Lainema

MELAN ORGANISAATIO MUUTTUI

Maatalousyrittäjien eläkelaitos kevensi organisaatiotaan ja muutti johdon tehtäväjako 1.3.1994 lukien.

Mela jakaantuu uudessa organisaatiossa neljään linjaan. Johtoryhmä koostuu toimitusjohtajasta ja linjojen johtajista.

Kenttälinja hoitaa asiakaspalvelun maaseudulla. Linjasta vastaa kenttäjohtaja, agrologi Ossi Vuorenmaa.

Eläkevakuutuslinja hoitaa eläke-, luopumis-, vakuutus- ja työturvallisuusasiat. Linjasta vastaa eläkevakuutusjohtaja, agronomi Pentti Saarimäki.

Tapaturmalinja hoitaa tapaturmakorvaus- ja Mela-sairauspäiväraha-asiat. Linjasta vastaa kehitysjohtaja Tapani

Mörttinen. Hän vastaa toimitusjohtajan apuna myös Mela-turvan kehittämisestä.

Talous- ja hallintopalvelulinjalle kuuluvat atk-, tilasto-, talous-, henkilöstö- ja hallintopalvelut. Linjasta vastaa hallintojohtaja, KTM Pekka Haanmäki.

Melan toimitusjohtaja on FM Taisto Paatsila. Toimitusjohtajan sijaisena toimii ratkaisutoimintaan ja etuuksiin liittyvissä asioissa Pentti Saarimäki ja muissa asioissa Pekka Haanmäki.

Toimitusjohtajan esikuntaan kuuluvat tiedotuspäällikkö, FM Kimmo Eskola, atk-asiain apulaisjohtaja, VTM Harri Ala-Kulju, johtava lakimies, VT Päivi Huotari ja ylläääkäri, lääket. ja kir.tri Arto Nuutila.

At the Central Pension Security Institute, a study on the adjustment to widowhood and the effects of widowhood on economic status, health and social life was recently published. This doctoral thesis by Eila Tuominen includes an English-language summary. Here follows a brief outline of the study.

The subjects of the study comprised people widowed in 1980, of whom a sample of 3 535 persons was taken. Subsequent to non-response, the group was reduced to 80% of the sample. The interviews were made four years after the year of death, so adjustment and non-adjustment to widowhood is described as a stable life situation.

The majority of the widowed individuals belonged to households with incomes below the average income of the population. However, this was not attributable to widowhood, as only one in five families experienced a drop in income against pre-widowhood economic status in consequence of the death of one of the spouses. Most families reported incomes below the average income of the population even before the death of the spouse. Widowed women were clearly more disadvantaged in economic terms than widowed men. The provision of survivors' pension evened out the gender inequalities in income to a decisive extent.

The death of the spouse had deleterious effects on the health of the widowed, in women of longer duration than in men. However, men and elderly men, in particular, found reorganization of social life to be a bigger problem than women. The sudden death of the spouse was a traumatic experience, particularly to the oldest widowers, almost half of whom failed to adjust to widowhood. In the whole widowed population under study, the corresponding proportion was a little under one-fifth.

The essential elements of well-being, economic, health and social resources, were reflected in the subjective well-being of the widowed, health having the closest association to subjective well-being.

The refusal rate of early disability pension applications was as high as 45% in 1993, and for women almost 50%. As the law makes no difference between men and women in respect of the eligibility criteria for disability pension, the reasons for this discrepancy have to be looked for elsewhere. A work group was set up to investigate the factors underlying the higher refusal rate of female applicants.

The work group found that the criterion of long-term service is likely to be one of the factors contributing to the higher refusal rate for women, as elderly women, in particular, have shorter working careers with more interruptions. Furthermore, the labour market is divided, in that men and women have different occupations and work in different working environments, the nature of the job is different and the jobs require different qualities. Male jobs are valued more highly than female jobs, at least when measured by wages, and they are also better known to be physically demanding. In female-dominated branches, the physical strain of the work is not as evident and it is often attributable to stress and monotonous work routines. It is highly possible that the fact that female jobs are less well-known and less valued has made it more difficult to assess the work capacity when making the disability determination.

In any case, elderly women find their work physically more demanding than men and various mental and psychosomatic symptoms are also more common in women than in men. This is

not merely a subjective feeling; it has also been clinically tested. In particular, women seem to be more inclined than men to react to changes in working life by showing undefined symptoms of disease and by actually falling ill. It has also been observed that women have greater problems than men adapting to the introduction of new work assessment methods.

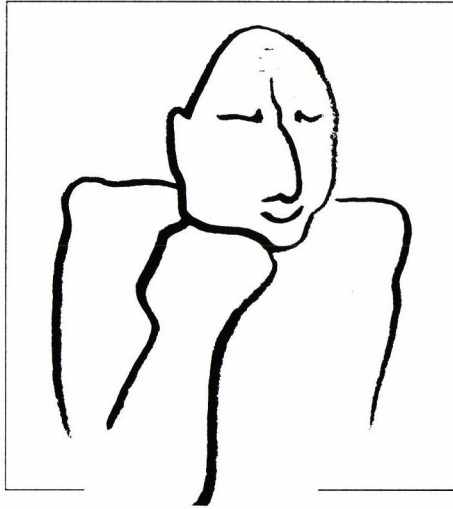
Women have generally been more inclined than men to apply for early disability pension. This is, however, changing. In men and women alike, perceived health and the subjective feeling of coping with the work are the key factors underlying the application for disability pension, in women more strongly than in men. Those women who are frequently absent from work, who feel ill and who are not doing very well at work are more inclined to apply for a pension. However, perceived morbidity is not, as such, reflected in the pension determinations of women, whereas for men there is a clear association of perceived morbidity to a disability pension award.

Indeed, women's experience of working life is reflected in the determination practice but quite in another way than was expected. Those women who have had special trouble at work have received a denial more often than others. The difficulties at work have made women feel that their work capacity is poor or weakening also in cases where there is little medical evidence of disability. Thus, the determination practice coincides badly with women's world of experience. The eligibility criteria applied to the assessment of disability are closer to male than female reality. A clinically diagnosed illness typical of male applicants fits the model of reduced work capacity better than the undefined symptoms displayed by women.

When looking for reasons for the different refusal rates for men and women, we have to go beyond pension law, to the deeply rooted cultural norms: life as a woman is different from life as a man. Thus, the higher refusal rate for women is neither an indication of unjustified applications nor of wrong determinations but rather of the law corresponding better to the male than the female world of experience.

At the end of 1993, there were 228,000 pensioners aged 55-64 in this country, which means that the size of the retired population in this age bracket had increased by a mere 1,200 against 1990. However, recent statistics compiled by the Central Pension Security Institute show that the early retirement trend continues in Finland although legislative measures have been taken to raise the effective retirement age and encourage people to stay on in working life. This is largely attributable to the mass unemployment resulting from the economic depression. People retire around the age of 60 at much the same pace as before. It is typical of present times that the proportion of disability pension and early disability pension beneficiaries in the insured population has clearly fallen, whereas that of the unemployment pension beneficiaries has risen. Different explanations have been offered for this trend. On the one hand, it has been suggested that the economic depression has tightened determination practice. On the other hand, there may be a connection to the considerable number of insured people of worse than average health who have been covered by unemployment insurance and therefore have not had to apply for disability pension.

Eija Puttonen

Eläke-Eetu esiintyy lupauksensa mukaisesti lehtemme palstoilla aika ajoin. Hän on mukava, joskus hiukan äreä vanha herra, vai rouvako lienee, joka nimimerkkinsä antamasta suojasta esittää mielipiteitään.

KUINKA LEIVISKÄ HOIDETAAN

Niin sanottu työntekijän työeläkemaksu on tullut. Tähän saakka maksut on maksanut työnantaja. Tosin vanha toteama on, että työntekijät ovat alempien palkkaratkaisujen kautta olleet jo ennestäänkin maksumiehenä. Työnantajan kannalta maksut muodostavat osan työvoiman käyttökorvausta.

Sekä palkka että eläke ovat rahaa ja saadut vakuutusmaksut ovat eläkelaitosten velkaa eläkeläisille ja työssäkäyville. Kun työntekijät ovat nyt maksaneet kannatusjäsenmaksua tilinauhan mykistäminä, suhde eläkekysymyksiin on muuttunut kouriintuntuvammaksi parhaassa työiässäkin olevien keskuudessa. Voisi kuvitella, että maksutavan muutoksella on enemmän tai myöhemmin konkreettista lisämerkitystä siihen, miten elämenä kehittyä ja miten saatuja varoja säilytetään.

Etuuksien parantamisen menovaikutukset ovat joitakin huomattavia poikkeuksia lukuunottamatta jääneet melko harvojen mielenkiinnon kohteeksi, kun rahoittamiseen tarvittu rahavirrat ovat ohjautuneet työntekijöiltä näkymättömissä. Maksumiehen roolin selkeytymisellä saattaa jonkin ajan kuluessa olla aivan uutta vaikutusta etuuskien kehittelyyn.

Toisaalta myös työntekijöiden kasvava mielenkiinto varojen hoitoon sopii hyvin kuvaan. Kasinopelin heijastukset ovat raapaisseet työeläkejärjestelmääkin, joka varojen turvaamiskysymysten osalta on päässyt oikeastaan vain tervehdyttävällä säikähdyksellä.

Perusvaatimuksina hoidettaville työeläkevaroille on ollut ja on jatkossakin, että varojen säilyvyys ja tuotto on turvattu. Tärkeä kysymys on, millainen yhtälö käytännössä toteuttaa säilytykselle ja tuotolle asetetut vaatimukset. Työeläkevarojen sijoittamiselle on asetettu myös lisävaatimuksia kuten asumisen ja työllisyyden edistäminen. Lisävaatimuksille voidaan sopia myös uusia muotoja ja painotuksia.

Voidaanko rohkeasti ajatella, että maksun kohotessa eli työvoiman käyttökorvauksen kasvaessa vastapainoisesti esimerkiksi työeläkejärjestelmän korkoa alennettaisiin kilpailukykyiseksi, sellaiselle tasolle, että työllistämisaikutuksen kautta syntyvä palkkasumman kasvu ylittää korkotuottojen aleneman. Tällainen toimenpide sisältäisi riskejä ja tarvitsisi ehkä instrumentit spekuloinnin varalta. Kuitenkin erilaisten riskien hyväksymiselle luulisi uudessa tilanteessa löytyvän yhteisymmärrystä. Riskejä on olemassa, vaikka ei tehtäisi yhtään mitään.

00520/67

Yksityisille työnantajille Miten järjestän työntekijöilleni lakisääteisen työeläkevakuutuksen?

1994

TIETOA TYÖELÄKKEISTÄ

Yksityisille työnantajille tarkoitettu esite "Miten järjestän työntekijöilleni lakisääteisen työeläkevakuutuksen?" on ilmestynyt suomeksi ja ruotsiksi. Esite painetaan myöhemmin keväällä myös englanniksi.